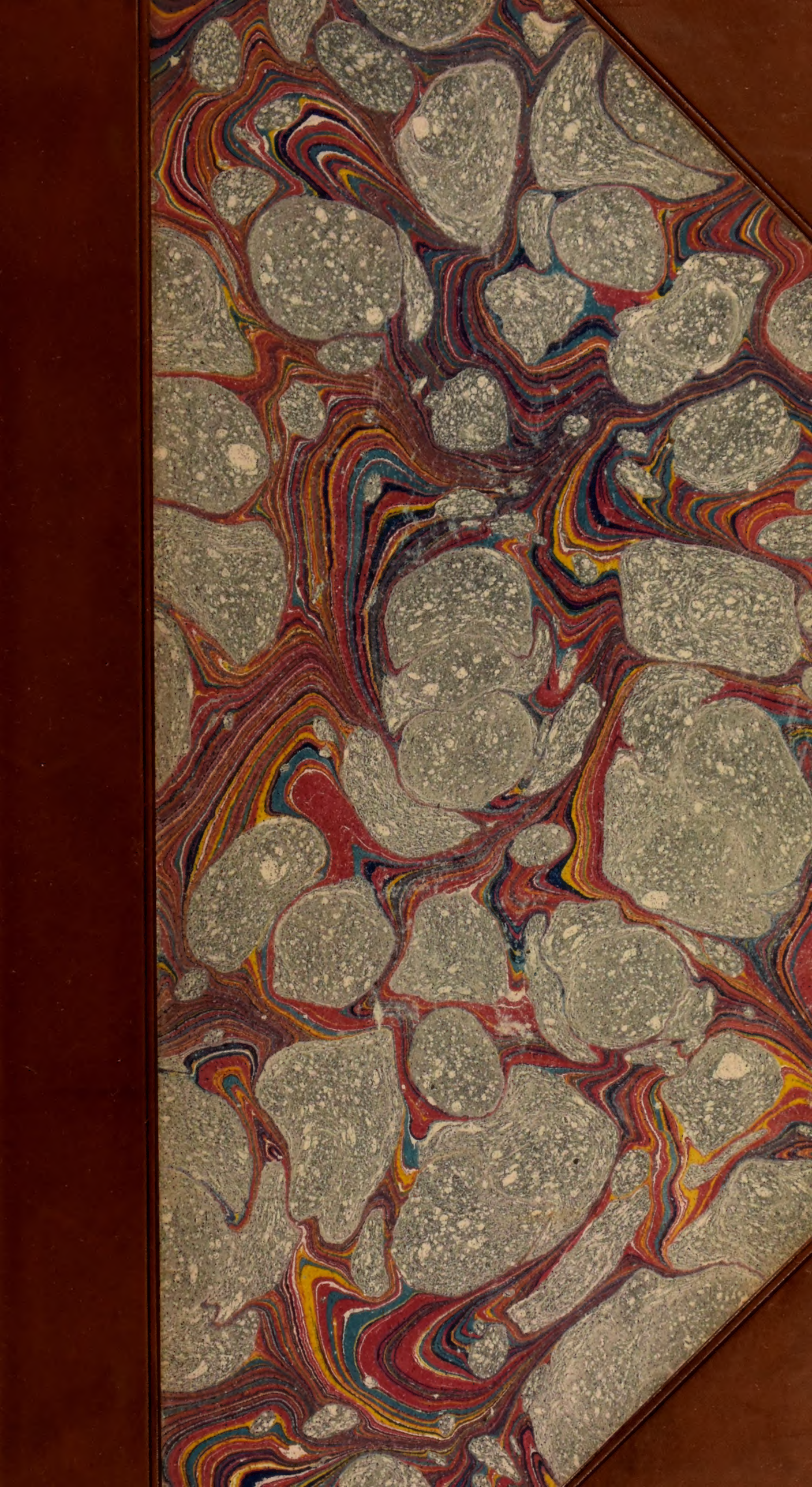

12932/B

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/b22038255

BEPROEFDE MIDDELEN EN ERNSTIGE RAADGEVINGEN VOOR ALLEN, DIE HUNNE OOGEN, TOT IN EENEN HOOGEN OUDERDOM, GEZOND BEWAREN OF HET VERZWAKTE GEZIGT WEER VERSTERKEN WILLEN;

MITSGADERS EEN

VOORSCHRIFT,

HOE MEN ZICH, BIJ PLOTSLINGE TOEVALLEN AAN DE OOGEN, DIE GEENE MEDICINALE OF CHIRURGICALE KUNDIGHEDEN VEREISCHEN, ZELF HELPEN KAN, EN HOE MEN DE OOGEN, BIJ EN NA DE KINDERPOKKEN, BEHANDELEN MOET.

NAAR HET HOOGDUITSCH

VAN

GEORG JOSEPH BEER,

MED. DOCTOR EN BEËEDIGD OOGARTS AAN DE UNIVERSITEIT TE WEENEN.

MET EENE VERKLARENDE PLAAT EN2.

IN DEN HAAGE, BIJ
J. C. LEEUWESTIJN,
Op het Spui, Wijk Q. Nr. 117.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORBERICHT

VAN DEN

SCHRIJVER.

Geen onzer uitwendige zinnen verſchaft ons een zoo afwisſelend en duurzaam vermaak, als het gezigt. Na eene ganſche reeks van jaren herïnneren wij ons nog met de levendigſte vreugd, eene fraaije landſtreek, een uitmuntend ſchilderij, in wier beſchouwing wij uren, ja dagen lang, ons genoegen vonden. — Ieder oogenblik verſchaft ons het oog nieuwe vreugd, terwijl de overige zintuigen den ſteeds naar genot hakenden mensch, zulk een vermaak ſlechts ſpaarzaam en vlugtig toedienen. — Hoe ſpoedig, bij voorbeeld, is niet de herïnnering aan een

ſchoon concert uitgewischt, ook dan, wanneer wij hetzelve met het oor eens kenners en met het innigſte genoegen aanhoorden. Vergeefs pogen wij het eenſtemmig en welluidend geheel, met alle de ſtreelende gewaarwordingen, die het in ons verwekte, in ons geheugen te herroepen, offchoon het, in den oogenblik, toen wij het hoorden, ons in verrukking geheel wegſleepte; — een voorwerp echter, dat wij gezien hebben, herinneren wij ons, in alle deszelfs bijzonderheden, zoo bepaald, dat wij zelfs in ſtaat zijn, zoo wij ons anders van den ſchat der taal wel weten te bedienen, om alles, wat ons, in het beſchouwen daar van, ſtreelde, met het levendigſte gevoel en even als zagen wij het nog tegenwoordig voor ons, af te malen.

En evenwel verwaarloozen wij zoo vaak ons gezigt; evenwel beſtormen wij dit zintuig dikwerf met eene zoo ſtrafbare ligtzinnigheid, dat men zich waarlijk verwonderen moet, dat er, met deze handelwijs vergeleken, zoo weinig blinden gevonden worden.

Maar hoe zou men ook, in eenen gezonden ſtaat, op eene doelmatige behandeling der oogen bedacht zijn, daar men dit teeder zintuig, zelfs wanneer het ongeſteld is, zonder eenige bedenking, aan ieder oud wijf, aan elken landlooper prijs geeft?

Veelligt gelukt het mij, door middel van het tegenwoordig geſchrift, mijnen medeburgers de zorg voor een deel huns

ligchaams, van welks gezondheid hun grootſte geluk afhangt, wat meer op het hart te drukken, dan tot hier toe plaats vond. En waarlijk het is daar toe hoog tijd; want immers moet het eenen iederen in het oog loopen, hoe zeer men, ſedert eenige jaren, over het algemeen, aan het gezigt begint te lijden.

Ontelbare reizen vroegen mij, ſedert, de vijftien jaren, dat ik hier (te Weenen) als oogarts het vertrouwen van het publiek geniet, menſchen, gewoon, om, over hun ligchaam na te denken: *Hoe kan men toch zijne oogen gezond bewaren? Hoe moet men ze behandelen, wanneer ze reeds verzwakt zijn? en hoe kan men, bij plotslinge toevallen, die geen eigenlijke medicinale en chirurgicale kundigheden ver-*

ei-

eiſchen, op plaatſen, waar men geen hulp van eenen geneesheer bekomen kan, zich zelf helpen?

Wie anders kan en moet deze voor elk zoo belangrijke vragen beandwoorden, dan een geoefend oogarts, wiens pligt het is, niet alleen om zijne zieke medeburgers te genezen, maar ook om voor het behoud hunner gezondheid zorg te dragen? Maar zekerlijk wordt er eene langdurige en veelvuldige ervarenis vereischt, zal dit andwoord bepaald en geheel doeltreffend zijn. Men zal zich daarom, denk ik, ook niet verwonderen, dat ik mijn antwoord, het welk zoo dikwerf en zoo dringend van mij geëischt werd, tot hier toe verſchoof; mijne praktijk toch alleen kon mij de gelegenheid

verſchaffen, om uit een verbazend aantal van oogziekten, die ik, bij lieden van allerlei rang, behandelen moest, gewigtige gevolgen, ten aanzien van het bewaren van gezonde en de zorg voor zwakke oogen, te trekken. De zoo oneindig verſchillende oorzaken van deze ongeſteldheden der oogen, die ik ſteeds met de uiterſte naauwkeurigheid heb nageſpeurd, konden mij alleen al die, ſchijnbaar geheel onſchadelijke, kwade gewoonten in het gebruik van het gezigt leeren kennen, zoo zeer eigen aan elken ſtand, aan ieder bijzonder beroep.

Ik zal, in dit geſchrift, de menſchen in het algemeen en in het bijzonder op alle die groote en kleine misbruiken pogen opmerkzaam te maken, waar aan men zich

zich, ten aanzien van de zorg voor de oogen, nog geſtadig ſchuldig maakt; — ik zal hen eenen veiligen weg pogen te banen, om zich, dien bewandelende, in eenen hoogen ouderdom zelfs, in het gebruik van hun gezigt te kunnen verheugen; — ik zal er zorgvuldig op bedacht zijn, om aan iedere klaſſe van menſchen, de noodige regelen voor de bewaring hunner oogen, duidlijk voor te dragen; — en ik zal mij oneindig beloond rekenen, wanneer ik zie, dat men alom de voorſlagen, die ik tot heil mijner medeburgers doe, *en welken zoo ligt op te volgen zijn*, algemeen ter harte neemt; want waarlijk het is voor den arts, wiens hart nog eenige menſchenliefde ontwaart, de grievendſte gewaarwording, wanneer hij bijna daaglijks ongeluk-

lukkigen zonder hulp, ja zonder de minſte hoop zelfs, dat hunne ellende eenigzins verminderen zal, afwijzen moet, van welken toch *zeer velen*, zoo zij ſlechts eenigermate voor hun gezigt zorge hadden gedragen, hadden kunnen behouden worden.

WEENEN
den 25. *November*
1799.

IN-

INHOUD.

EERSTE AFDEELING.

HOE MEN ZIJNE OOGEN GOED EN GEZOND KAN BEWAREN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Bladz.

Gedurige en daaglijkſche zorg voor de Oogen wanneer zij goed en gezond zijn.

a. *Des morgens vroeg bij het ontwaken* . 1
b. *Bij dag, buiten den arbeid* . . . 18
c. *Des avonds en bij nacht* . . . 34

TWEEDE HOOFDSTUK.

Doelmatig gebruik der Oogen, in het algemeen. 39

DERDE HOOFDSTUK.

Verſtandig gebruik der Oogen, in betrekking tot verſchillenden ouderdom. . . . 65

VIER-

Bladz.

VIERDE HOOFDSTUK.

Regelen voor het gebruik der Oogen ten aanzien van den tijd. 88

VIJFDE HOOFDSTUK.

Zorg voor de Oogen bij verſchillende ſoorten van arbeid 92

ZESDE HOOFDSTUK.

Uitſpanning voor de Oogen na onvermijdlijke inſpanning 104

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Regelen voor zulke ongelukkigen, die een Oog verloren hebben 114

TWEEDE AFDEELING.

HOE MEN ZWAKKE OOGEN BEHANDELEN MOET.

EERSTE HOOFDSTUK.

Geſtadige zorg voor zwakke Oogen . . . 117

TWEEDE HOOFDSTUK.

Doelmatig gebruik van zwakke Oogen in het algemeen en bijzonder 125

Bladz.

DERDE HOOFDSTUK.

Goede keus van arbeid voor zwakke Oogen . 128

VIERDE HOOFDSTUK.

Verſtandige keus van uitſpanning voor de dezelven 131

VIJFDE HOOFDSTUK.

Behandeling van kort- en verzigtige Oogen . 133

ZESDE HOOFDSTUK.

Behandeling van de Oogen na zware ziekten 139

DERDE AFDEELING.

HOE MEN DE OOGEN BEHANDELEN MOET BIJ PLOTSLINGE TOEVALLEN DIE GEENE EIGENLIJKE MEDICINALE OF CHIRURGICALE KUNDIGHEDEN VEREISCHEN.

EERSTE HOOFDSTUK

Over het wegnemen van vreemde ligchamen, die tusſchen den Oogappel en de Oogleden invallen 143

Bladz.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen, wanneer deze of gene Insecten dezelven gestoken hebben . 149

DERDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen, wanneer zij, na kwetsingen in den omtrek derzelven, met bloed ondergeloopen zijn 150

VIERDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen, na eene plotslinge verkoeling van het van zweet druipend aangezigt 152

VIJFDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen bij en gedurende de Kinderpokken 153

De Plaat te plaatsen tegen over Bladz. 58.

EER-

EERSTE AFDEELING.

HOE MEN ZIJNE OOGEN GOED EN GEZOND KAN BEWAREN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de gedurige en daaglijkſche zorg voor de Oogen, wanneer zij goed en gezond zijn.

a. *Behandeling der Oogen des morgens vroeg bij het ontwaken.*

Ieder zoekt gemeenlijk den afgelegenſten hoek in zijne woning op, om den nacht gerust door te brengen; van daar, dat ook de meeste ſlaapkamers zeer duister zijn; — dan ook hier mede denken velen, nog niet alles gedaan te hebben, want de venſters moeten nog met blinden of luiken, de bedden met gordijnen voorzien zijn, op

dat vooral geen geluid, geen enkele lichtſtraal hen in hunnen verkwiklijken ſlaap ſtore. – Mijne borst wordt beklemd, wanneer ik in de verſtikkende lucht van zulk een ſlaapvertrek treed; en zouden dit niet reeds alle artſen, alle menſchen hebben opgemerkt? — Hoe kan men in zulk eenen dampkring gezond blijven? Hoe kunnen dan de oogen, bij zulke menſchen vooral, die dit zintuig bij dag zeer inſpannen moeten, bevrijd blijven van nadeelige toevallen? Van daar juist komen ongetwijfeld, mede de bleeke levenlooze aangezigten onzer Stadbewoners, die, tegen het gelaat der gezonde landlieden afſteken, gelijk een gedoodverwd beeld, tegen een opgekleurd en voleindigd ſchilderij.

Dan niet alleen dit, dat men zich bij nacht als in eene gevangenis opſluit, maar vooral de plotslinge overgang uit die donkere hoeken in de heldere vertrekken onzer woning, is voor het oog zoo nadeelig, dat zelfs eene gewoonte van vele jaren lang de heillooze gevolgen van zulk eene handelwijs niet verhoeden kan. — Zekerlijk zal men niet altijd terſtond in de eerſte dagen, wanneer men zich aan zulk eene roekloosheid overgeeft, zwakheid of andere ſchadelijke toevallen aan zijne oogen beſpeuren, zoo men anders volkomen gezond was; de naweeën echter blijven daarom niet achter wege; zij verſchijnen bij den eenen ſlechts vroeger en bij den anderen later,

en

en zeer dikwerf, als ik door lieden geraadpleegd werd, die nog op verre na den ouderdom niet bereikt hadden, dat zij eene verzwakking van het gezigt beſpeuren moesten, bleek het mij maar al te duidlijk, dat de ſtraks gemelde kwade gewoonte de eenigſte oorzaak van de zwakheid hunner oogen was.

De eerſte regel dus, die men, bij zijne daaglijkſche zorg voor de oogen, wanneer zij nog goed en gezond zijn, heeft in acht te nemen, is de volgende:

1. Men ſtelle dezelven, bij zijn ontwaken, nimmer plotsling aan een zeer ſterk licht bloot.

Om inmiddels dezen raad, in deszelfs geheelen omvang, te kunnen opvolgen, wordt noodzaaklijk vereischt, dat men het ſlaapvertrek nooit te duister make. De glazen moeten enkel van groene gordijnen voorzien zijn, die des morgens niet eer geopend worden, alvorens men ten minſte eenige minuten is wakker geweest, op dat de oogen, nu reeds door dit gematigde licht voorbereid, niet zoo gevoelig door het heldere daglicht aangedaan worden.

Maar op dat ook het licht, dat door de gordijnen valt, de oogen van den ſlapenden niet te gevoelig aandoe, moet men *pogen*, eene kamer tot zijn ſlaapvertrek te bekomen, wier venſters niet tegen het oosten gerigt zijn.

Zekerlijk zal menig een onder mijne lezers mij hier toeroepen: was men maar altijd in ſtaat, om zijne ſlaapkamer zoo te kiezen, als men wilde! dan ik andwoord den zoodanigen: gij kunt ten minſte *altijd* uw bed in diervoege plaatſen, dat het daglicht u niet vlak in de oogen ſtraalt, maar van achteren over uw hoofd invalt, zoo gij anders de gezondheid uwer oogen niet aan eene eigenzinnige plaatſing uwer meubelen opofferen wilt. — Misſchien zullen eenigen denken, dat ik hier te veel gezegd heb; — velen zullen er aan twijfelen, dat er menſchen zijn kunnen, die liever hun goed gezigt opofferen, dan eene kleederkas aan een oord te ſtellen, waar zij, huns bedunkens, niet past; maar ik moet het helaas! luide zeggen, dat mij, in mijne praktijk, meermalen zulke eigenzinnige menſchen echter zijn voorgekomen, die niet naar mijnen goeden raad luisteren wilden, en daar van maar al te laat berouw hadden.

Eene andere rede, uit dezelfde zucht tot zekere orde in zijn huisraad herkomſtig, waarom men dikwijls, ten aanzien van het invallende licht, het ongeſchiktſte vertrek tot eene ſlaapkamer verkiest, is de bijkans algemeen aangenomen regel, om in het kleinſte vertrek te ſlapen, en de grootere voor het zien van gezelſchap te bewaren, zonder daar bij te bedenken, dat men, een klein ſlaapvertrek kiezende, in hetzelfde

groote

groote gebrek vervalt, dat ik zoo even te voren, ten opzigte van de ſlechte lucht, berispt heb.

Bevindt men zich echter, ondanks zich zelven, in de treurige noodzaaklijkheid, om in een vertrek te moeten ſlapen, welks venſterramen tegen het oosten geplaatst zijn; zoo kan men toch het licht, door gordijnen, die wat digter zijn, en, is dit nog niet toereikend, door eenen eenvoudigen ſcherm, nabij het bed aan het hoofdeinde geplaatst, in diervoege matigen, dat de oogen van den ontwakenden nooit hevig aangedaan worden.

Dat men zelfs op reizen dien regel niet uit het oog verliezen moet, mag de volgende geſchiedenis bewijzen. — Voor vijf jaren kwam hier, des avonds laat, een jong en volmaakt gezond reiziger in eene herberg aan. — De zonneſtralen, die van den eenen zijdmuur en den vloer juist in zijne oogen terug kaatſten, wekten hem, des morgens, op de onaangenaamſte wijze, uit den ſlaap; hij trok terſtond de glasgordijnen, die bij ongeluk boven dien nog wit waren, toe, en ſluimerde op nieuw in; welhaast echter werd hij, nog onzachter dan voorheen, door de zonneſtralen gewekt, die thands zelven, door de dunne gordijnen, vlak op zijn gezigt vielen. Een vloed van tranen, en eene lastige ſpanning in de oogen, verzeld van eene matige roodheid, waren de onmiddelbare gevolgen van dit toeval, die zeker

niet lang van duur zouden geweest zijn, had zich de lijder, den volgenden morgen, niet op nieuw, aan denzelfden hevigen aanval van het zonnelicht blootgeſteld. Hierom vond er ook, reeds den volgenden dag, eene ontſteking der oogen plaats, die, eenen geruimen tijd lang, alle middelen weêrſtond, en nooit volkomen kon verdreven worden, tot dat ik er eindelijk de ware rede van ontdekte, en de zieke dit vertrek geheel verliet; nogthands bleef hem eene aanmerklijke zwakte in de oogen bij, en eene zoo groote vatbaarheid van dezelven tot ontſteking, dat de jongeling, toen hij reeds genezen was, nog lang naderhand geen wind noch eenige verhitting van het ligchaam verdragen kon, of hij had, eenige dagen achter een, roode en loopende oogen.

Zulke voorbeelden kon ik, in grooten getale, aanvoeren, en niet weinig menſchen, die jaren lang, enkel uit zoodanige oorzaken, veel aan hunne oogen lijden moesten, dankten mij hartlijk en doen het nog, daar ik ze, zonder eenig geneesmiddel, alleen hier door van hun lijden verloste, dat ik hen op de oorzaak van de zwakte hunner oogen deed letten, en hen aanſpoorde, om dezelve uit den weg te ruimen (*a*).

Niet

(*a*) Ik kan bij deze gelegenheid niet voorbij, om van een vooröordeel te gewagen, dat mij reeds menig droevig oogen-

Niet alleen ten aanzien van het licht, zondigen de menſchen gemeenlijk bij hun ontwaken, maar zij benadeelen hunne oogen ook hier door vooral, dat zij zich den ſlaap, als het ware, uit de oogen wrijven willen; ja, dit is eene zoo zeer ingewortelde kwade gewoonte, dat ik bijkans

---

oogenblik, in den loop van mijne praktijk, veroorzaakt heeft. — Men meent naamlijk, en dikwerf zelfs bij de zoo genoemde beſchaafde klaſſe van menſchen, dat een *arts*, en vooral een *oogarts*, als hij eens geroepen wordt, volſtrekt een of ander middel uit de Apotheek voorſchrijven moet; doet hij dit niet, dan houdt men zich aanſtonds geregtigd, om te beweren, dat hij een weetniet is, of ten minſte geen kennis van de ziekte heeft, waarbij hij geroepen wordt. Deze zonderlinge wijze van beſluiten, ten aanzien der kunde van den *oogarts*, is echter helaas van zulke rondreizende kwakzalvers herkomſtig, die zich den onverdienden naam van *oogarts* geven, en, zonder de minſte kennis, den armen blinden, bij welken zij geroepen worden, tot voordeel van hunne beurs, eene menigte ziekten, mitsgaders hunne kostbare atſenijen, weten aan te praten. — Het is daarom ook zekerlijk geen wonder, zoo men zich van den waren en verſtandigen *oogarts* nog geen denkbeeld kan maken, die *dikwijls*, zonder al die zoogenaamde *geneesmiddelen*, enkel door het wegnemen der oorzaak en eene verſtandige zorg voor de oogen, eene ziekte poogt te genezen en in de daad geneest; — want ſedert hoe lang is het dan wel, dat artſen en heelmeesters zich op het vak der oogziekten, dit zoo lang verwaarloosd gedeelte der heelkunde, kragtdadig hebben toegelegd?

kans twijfel, of het mooglijk zij, die geheel en al uit te roeijen.

Menſchen, die volmaakt gezond zijn, en, bij hun werk, hunne oogen niet veel behoeven te vergen, beſpeuren, wel is waar, niet *oogenblikkelijk* eenig wezenlijk nadeel van dit onvoorzigtig wrijven der oogen; maar des te zichtbaar zijn de nadeelige gevolgen van zulk eene handelwijs bij de zoodanigen, die bij dag hun gezigt zeer inſpannen moeten. Men ziet ſomtijds menſchen, die, hun ganſche leven door, roode, en gelijk men zich gewoonlijk uitdrukt, loopende oogen hebben; men onderzoeke ſlechts de rede van dit verſchijnſel, en men zal zeker bevinden, dat, bij zeer velen, niets anders daar van de ſchuld was, dan dat zij, bij hun ontwaken, de oogen ſterk wreven.

Hier uit leid ik nu den tweeden regel af.

2. Men wrijve, wanneer men ontwaakt zoo min als anders, de oogen vooral nooit ſterk met de handen, maar ſtrijke, bijaldien men eenige moeite, om de oogleden te openen, ontwaren mogt, de randen der oogleden ſlechts zeer zacht met zijn eigen ſpeekſel.

Vele vieſche vrouwtjes zullen hier, ik weet wel, de ſchouders over mij ophalen en ſpottend over mij glimlachgen; maar zeker verandert deze glimlach wel haast in ernſtige goedkeuring, wanneer

neer men het heilzame van dezen regel ſlechts bij ondervinding wil leeren kennen, en bedenken, dat het gezonde ſpeekſel, welk met iedere beet, in den eerſten oogenblik van het kaauwen, vermengd wordt, en zoo hoog noodzaaklijk ter ſpijsvertering is, geen vocht zijn kan, tot een uitwerpſel beſtemd, en ons, des morgens, veel dienſtiger voor de oogen moet wezen, dan elk ander vocht, dat toch altijd als eene *hétérogene* of ongelijkſoortige, dat is, eene van het wezen onzes ligchaams geheel verſchillende ſtof, is aan te merken. Ik kon insgelijks eene menigte voorbeelden van menſchen aanhalen, die ſtaag bij hun ontwaken, veel moeite hadden, om hunne oogen te openen, en ſedert den tijd, dat zij, op mijnen raad, alle dagen, des morgens, hunne oogleden zachtjes met hun ſpeekſel beſtreken, van deze moeilijkheid niets meer ontwaarden.

Ieder opmerkzaam en verſtandig oogarts zal mij, daar te boven, moeten toeſtemmen, dat het oog zekerlijk zware kwetſingen, door ſcherp ſnijdende werktuigen veroorzaakt, uitſtaan kan, zonder dat er het gezigt door lijdt; maar dat ook, aan den anderen kant kleine, weinig beteekenende wonden zelfs, van eene kneuzing verzeld, veelal zeer gevaarlijk voor de oogen worden. — Dus zien wij immers bij voorbeeld, dat er bij de kunstbewerking, waar door het lies geligt wordt, eene zeer groote opening in den oogap-

pel wordt gemaakt, welke nogthands altijd, ja dikwerf zonder zelfs het geringſte lidteeken na te laten, toeſluit, terwijl de oogen intuſschen nimmer eene hevige drukking verdragen kunnen; om die rede zijn alle kwetſingen van het oog ten uiterſte nadeelig, ja niet zelden van eene algeheele verwoesting van dit zintuig verzeld, die de deelen van het oog ſterk heen en weêr trekken of ſcheuren. Laat ik ſlechts een enkel treurig voorbeeld aanhalen, dat mijnen lezeren tot eene genoegzame waarſchuwing, in ſoortgelijke gevallen, verſtrekken kan.

Ik werd, voor eenige jaren, bij eenen man geroepen, die altijd een uitnemend goed gezigt had gehad, maar nu, voor korten tijd, plotsling aan beide oogen ſteke blind geworden was. Hij bevond zich naamlijk in een gezelſchap van goede vrienden, toen er eensklaps iemand, zonder dat hij het zag, binnen trad, van achteren op hem toeſchoot, en zijne beide oogen met zijne handen bedekte. Hij zou nu raden, wie dit was; maar, hoe het kwam, of hij zijnen naam niet zeggen konde of wilde, weet ik niet; genoeg, hij gaf zich, zonder een woord ſprekens, alle moeite, om de vingers van den perſoon, die achter hem ſtond, los te maken; de ander, daar tegen, drukte dezelven zoo veel te ſterker aan, met dit gevolg, dat de man, toen hij eindelijk de oogen opende, aan beide zijne oogen blind

was

was en bleef. Nergens evenwel was eenige kneuzing te beſpeuren. — Uit dit droevig voorval kan men opmaken, hoe zeer de oogen, bij eene ligte drukking zelfs, lijden moeten.

Bij deze meer of minder gevaarlijke toevallen gebeurt het ook niet zelden, dat zich, wanneer men de oogen dikwijls en ſterk wrijft, ongemerkt een der hairtjes, die zich aan de oogleden bevinden, naar den oogappel ombuigen. — Ik heb helaas! meer dan eens gezien, dat dit op zich zelf onbeduidend toeval, aanleiding tot de hevigſte en langdurigſte ontſteking der oogen gaf, ja eindelijk zelfs het verlies van gezigt en oog ten gevolge had, zoo de lijder niet terſtond eenen oplettenden arts in handen viel. Eens werd ik bij eenen zieken geroepen, die, reeds vele maanden lang, aan eene zeer gevaarlijke en ſmartlijke ontſteking der oogen leed, welke naar geene middelen luisteren wilde, dewijl zij enkel door een hoofdhair was ontſtaan, dat met de vingers tusſchen de oogleden gewreven was, en hetwelk ik zoo toevallig als gelukkig (naardien de oogleden alreede zoo ſterk gezwollen waren, dat ik het oog niet meer behoorlijk onderzoeken kon,) ontdekte en er uithaalde, waar op de ontſteking zeer ſpoedig verdween, en de zieke dus welhaast genas.

Hier ſchijnt het mij ook de beste plaats te zijn, om openlijk tegen een vooroordeel te velde te trekken, het welk bij alle klasſen van menſchen,

voor-

vooral echter bij de geringere volksklasse, zoo menigvuldig heerscht en zoo diep geworteld is, dat, tot hier toe, alle mijne zoo dringende als herhaalde vermaningen van weinig gevolg daar tegen geweest zijn. — Zoo haast men naamlijk slechts het begin van eene oogziekte bespeurt, die met eene vermeerderde gevoeligheid voor het licht verzeld gaat, poogt men dit zintuig terstond, niet alleen voor alle gewone prikkeling van lucht en licht, op het zorgvuldigst te bewaren, maar men bedekt het oog zelfs met een verband of eenen veelvuldig gevouwen doek, dien men, daar te boven, veelal nog digt op het oog drukt. — Ik daag alle oogartsen uit, om mij te weêrleggen, daar ik beweer, dat deze heillooze gewoonte alleen zeer dikwijls oorzaak is van de smartlijkste en gevaarlijkste oogenziekten, ja meermalen van eene volslagen blindheid gevolgd wordt. Eene weinig beteekenende zinking of kleine rinning van bloed, die in een paar dagen zou verdwenen zijn, ontaardt welhaast, enkel door dien men het oog, op eene onverstandige wijze, aan alle gewone prikkeling van lucht en licht onttrekt, enkel door een aangelegd verband, tot eene gevaarlijke stremming der weivochten in de doorzigtige deelen van het oog, of tot eene kwaadaardige verettering. — Het zintuig dat voorheen naauwlijks ontsteld mogt heten, wordt, dus doende, in korten tijd, zoo-

danig verzwakt, dat het nu in de daad zeer gevaarlijk ontſteld is, en de hulp van den arts zelfs menigmaal te laat komt.

Het oog gewent zich, wel is waar, zeer ſpoedig aan de duisternis, dat is, aan het gebrek van eene prikkeling tot het leven, zoo noodig voor deszelfs welſtand; maar het leert niet zoo ſpoedig en ligt deze prikkeling op nieuw verdragen, en wordt dus rasſcher, dan eenig ander lichaamsdeel, wanneer het volſtrekt van alle werkzaamheid beroofd wordt, onbekwaam, om ons den behoorlijken dienst te doen.

Evenwel hoop ik, dat men mij hier niet verkeerd verſtaan moge. Een zeer ongeſteld oog zelfs, dat ten uiterſte gevoelig is voor de prikkeling van lucht en licht, mag, wel is waar, nooit verbonden worden, zoo de ongeſteldheid niet gevaarlijk of ten minſte niet langdurig worden zal; maar nogthands moet men hetzelve voor alle overtollige lichtſtralen, die het te ſterk prikkelen, voor eene koude, vochtige lucht, en voor den wind bewaren, terwijl men dit alles volkomen bereikt door eenen ligten oogenſcherm van groen taf, zoodanig met koper - of ijzerdraad gemaakt, dat het ver genoeg van het oog verwijderd is, en hetzelve niet van alle werkzaamheid berooft. Arme lieden kunnen, in plaats van taf, groen papier tot zulk eenen ſcherm nemen, dat echter niet glad zijn moet.

In

In het vorige jaar (1799) kreeg ik eenen veelbelovenden jongeling van agttien jaren in de kuur, die, reeds zes jaren lang, aan eene klierachtige oogontſteking, met gezwellen aan het oog verknocht, geleden had. Gelijk het gewoonlijk bij deze ziekte gaat, was ook hier eene bijzondere pijnlijke gevoeligheid voor het licht de rede, dat de lijder ſteeds duistere hoeken opzocht, en halve dagen lang op zijn aangezigt lag. Hij ſchuuwde, natuurlijker wijze, het licht hoe langs zoo meer, en werd wel dra zoo gevoelig voor den minſten lichtſtraal, dat hij zich geheel en al in een volſlagen donker vertrek opſloot, en zich dus, in den bloei zijner jeugd, al het genot van de vreugd des levens ontzeggen moest. In dezen jammerlijken toeſtand vond ik den jongeling, toen een zijner bloedverwanten, die niet zoo vast, als de overigen, aan de ongeneeslijkheid der kwaal, die men voorgewend had, geloofde, hem tot mij bragt. Artſen zoo wel, als eenige andere lezers, zullen gereedlijk gelooven, dat er een onbegrensd geduld, en eene groote mate van zeggenskragt toe vereischt werd, om den lijder ſlechts over te halen, dat hij, door eene trapswijze werking van lucht en licht, twee volſtrekte voorwaarden tot zijne herſtelling, een begin met zijne genezing maken liet. Het gelukte mij eindelijk, om op deze onverwinlijk ſchijnende hindernisſen te zegepralen, en de lijder kon volſtrekt

ſtrekt niet begrijpen, hoe dezelfde zaken, die hem voorheen zoo wreedaardig van het gebruik zijner oogen berooſden, thands eene zoo heilzame werking op dezelven doen konden; want hij werd, bijkans zonder eenige uitwendige hulpmiddelen, enkel door zeer weinige inwendig gebruikte artſenijen, en door eene doelmatige leeforde, binnen twee en eene halve maand, volkomen van zijne kwaal genezen.

3. Men moet de oogen, des morgens, en ſomtijds ook op den dag, wanneer de noodzaaklijkheid zulks medebrengt, met zuiver en frisch bronwater wasſchen.

Dit is een der gewigtigſte regelen, boven al voor de bewoners van zulke ſteden of ſtreken, waar het menigvuldige ſtof de voornaamſte oorzaak van vele oogziekten is.

Eenigen verwaarloozen dezen regel geheel en al, anderen volgen dien met eene te angſtige naauwgezetheid, en de meesten ſlaan eenen geheel verkeerden weg in. — De eerſten moeten, wel is waar, maar al te vroeg, voor hunne zorgeloosheid en onzuiverheid boeten, terwijl ik volſtrekt niet begrijpen kan, hoe er menſchen zijn kunnen, die het aanhoudend jeuken en branden hunner oogen niet eens aan den pligt herinnert, om ze te reinigen. Doch ook het menigvuldig wasſchen is zeer nadeelig; want hier door den de oogen te zeer geprikkeld, en wordt de

toe-

toevloed der ſappen naar dezelven te zeer vermeerderd.

Het water, waar mede men de oogen waſcht, moet *zuiver* en *koud* zijn; om die rede moet men aan helder bronwater of overgehaald water de voorkeur geven; onzuiver, met middenzouten bezwangerd of warm water, maakt de oogen rood, doet ze loopen, en maakt ze te gevoelig voor het licht; uit dien hoofde zal men zich ook zelden wel bevinden bij het waſchen met gewoon pompwater. — Ook moeten de oogen niet met eene ſpongie gewaſchen worden, maar enkel met eenen ſchoonen doek of met de vingers.

Zoo dra men bemerkt, dat er zich ſtof, opgedroogd zweet of andere vuiligheid in de hoeken der oogen of tuſſchen de oogleden bevindt, moet men de oogen terſtond, door ze te waſchen, daar van zuiveren.

Hoe drooger de lucht, hoe heviger de wind is en hoe meer ſtof daar door om hoog geworpen wordt, des te noodzaaklijker en heilzamer wordt het herhaalde waſchen der oogen met friſch water. — Alleenlijk moet men zich zorgvuldig hoeden, dat ons aangezigt, op dit oogenblik, niet bezweet is; de verwaarlooziug toch van dezen regel van behoedzaamheid heeft altijd de ſchaadlijkſte gevolgen. Om deze zelfde rede is het niet raadzaam, om, terſtond na het ontwaken, de oogen

met

met koud water te wasschen, naardien, op dit tijdstip, de uitwaseming over het ganſche hoofd, door de warmte van het bed, nog zeer vergroot is, zonder dat men juist daadlijk zweet bemerkt.

Zeer vele menſchen gelooven, hunne oogen wat regt te goede te doen, wanneer zij dezelven, door middel van zoogenaamde oogbekers, van glas of porcelein vervaardigd, daaglijks een paarmaal baden; maar herhaalde reizen heb ik mij reeds luide en openlijk, in mijne voorlezingen zoo wel als bij alle mijne zieken, tegen dit zoo ſchadelijk vooröordeel nadruklijk verzet, meermalen heb ik hen, die zich aan eene zoo nadeelige gewoonte niet ontwennen konden, ofſchoon zij er reeds de ergſte gevolgen van ontwaarden, in tegenwoordigheid hunner artſen met den Thermometer bewezen, dat het water, zelfs als het eenen hoogen graad van koude bereikt heeft, in deze bekers, wanneer zij ook maar weinige minuten lang aan het oog gehouden worden, eenen ongelooflijken graad van warmte aanneemt. — Daar het nu reeds lang, door onomſtootlijke beöefenende bewijzen, beſlist is, dat laauwe baden, voor de oogen, ſlechts in zeer weinige ongeſteldheden van dezelven, nuttig, maar, *in alle andere gevallen* allernadeeligst zijn; zullen mijne lezers ligtelijk begrijpen, dat ik het afſchaffen van deze verderflijke oogenbekers als

eene volſtrekte voorwaarde moet aanmerken, indien men zijne oogen gezond wil bewaren.

Maar op dat men, ook bij het wasſchen der oogen, niet eenigermate tot denzelfden misſlag vervalle, moet men zich wel hoeden, dat men, met den in koud water gedoopten doek, niet te lang op de oogen verwijle.

b. *Zorg voor de Oogen, gedurende den ganſchen dag buiten den arbeid.*

De woning, het huisraad, de hoofddekſels der mannen en vrouwen, de lucht, de leefregel, ja zelfs de ſtoelgang hebben eenen zoo grooten invloed op den welſtand onzer oogen, dat ik er mij menigmaal over verwonder, hoe men zich, tot hier toe, zoo weinig om alle deze dingen bekommerd heeft, die toch waarlijk niet zelden den grondſlag leggen tot eene onherſtelbare zwakheid van gezigt en volſlagen blindheid in den ouderdom.

Zoo nadeelig de plotslinge overgang uit het donkere in het helder licht is bij ons ontwaken, even zoo ſchadelijk kan zulks ook bij dag worden, het is daarom een gewigtige regel

1. Dat hij, die zijne oogen inſpannen, en daarbij veel te huis blijven moet, altijd eene heldere, lichte woning moet zoeken.

Wie

Wie dezen raad in den wind ſlaat, zal niet lang arbeiden, zonder de beste kragten zijner oogen te verſpillen, die hem nooit weêr vergoed kunnen worden; en wel dra zal hij zich door de ſmartlijkſte aandoeningen gekweld zien, dewijl de plotslinge overgang uit het duister vertrek op de heldere ſtraat binnen kort bewerken kan, dat men het licht ten ſterkſte ſchuuwt.

Welk eene zware zonde men echter tegen zijne oogen begaat, door het betrekken van eene duistere woning, men maakt zich aan eenen niet minder groven misſlag ſchuldig, bijaldien men zich in eene wonig onthoudt, wier venſters op eenen muur uitzien, die door de zon beſchenen wordt; want de hardnekkigſte en gevaarlijkſte ontſtekingen der oogen zag ik enkel uit deze oorzaak ontſtaan. Hier van echter breeder, wanneer ik over het gebruik der oogen ſpreken zal; dit moet ik hier nog maar in het algemeen aanmerken, dat elke woning, waar in het zonnelicht onmiddelbaar valt, veel dienſtiger voor de oogen is, dan zulk eene, waar in de zonneſtralen enkel terug gekaatst worden.

Zoo wel het terug gekaatſte zonnelicht, als dat, wat onmiddelbaar, in het vertrek valt, waar in men zich eenen geruimen tijd onthoudt, moet door groene of blaauwe gordijnen verzacht worden; doch hier bij heeft men, des zomers, eenen regel van voorzigtigheid nodig, dien ik mijnen

lezeren op het dringendst aanbeveel, dat men naamlijk de glasgordijnen overal wel vast make, op dat zij niet, wanneer de venſters open ſtaan, door den togt, voornaamlijk wanneer de deuren geopend worden, heen en weêr waaijen, naardien de lichtſtralen, die er dan plotsling en herhaald invallen, veel nadeeliger voor de oogen zijn zouden, dan al het zonnelicht.

Een vertrek, waar in de venſters tot aan den vloer reiken, is, voor het gezondſte oog zelfs, nooit zonder wezenlijk nadeel; want het licht valt ons, van onderen op, vlak in de oogen, en al de voorwerpen ontvangen op deze wijze een valsch, geheel ongewoon, en, wat het ergſte is, een ſlecht licht. Moest ik een van beiden kiezen, ik zou aan eenen kerker, die, door eene kleine opening, een ſpaarzaam licht van boven ontvangt, de voorkeur boven het prachtigſte paleis geven; in den eerſten toch zou ik mij in den welſtand mijner oogen verblijden kunnen, daar zij, in het laatſte, wel dra bedorven zijn zouden.

Wie zijne oogen daaglijks, met het beſchouwen van zeer kleine voorwerpen, bezig houden moet, gelijk bij voorbeeld het geval is bij liefhebbers der natuurlijke hiſtorie en bij vele handwerkslieden, zoeke vooral eene woning, die een ver uitzigt heeft, op dat zijne oogen zich menigmaal, in het beſchouwen van verre zijnde en

ver-

verſchillende voorwerpen, weêr verkwikken en ontſpannen mogen.

Of het huisraad den oogen heilzaam of nadeelig worden kan, weten de grooten het best; want het is ontwijfelbaar niet alleen het uitwerkſel van eenen meer gezuiverden ſmaak, dat men de glinſterende vergulde verſierſelen al meer en meer in hunne woonvertrekken begint te vermiſſen, maar het is ook het gewrocht van een onverklaarbaar pijnlijk gevoel in de oogen, dat men onvermijdlijk ontwaart, wanneer de lichtſtralen van die ſieradiën overal worden terug gekaatst.— Ik houd het daarom, uit hoofde der gewigtigſte redenen, voor het best, dat er

2. In de eigenlijke woonvertrekken behangſels gevonden worden, zonder het minſte goud, niet vele ſpiegels, wanden, deuren en blinden van eene zachte blaauwe of groene kleur; mitsgaders bruine ſtoelen, tafels, kabinetten enz.

Dat de kleeding, en bovenal het hoofddekſel eenen gewigtigen invloed op den welſtand der oogen kan hebben, daar aan twijfelt zeker niemand, die ſlechts een weinig pleegt na te denken over de verſchijnſels, die hij aan zijn ligchaam ontdekt, ja ik moet, met zuiver genoegen, belijden, dat mij reeds meer dan eens mannen en vrouwen van een geöefend verſtand eenige belangrijke en beproefde opmerkingen, ten aanzien

der ſchadelijke gevolgen van eenige dwaze modes hebben medegedeeld.

Onder alle deze, der gezondheid grootendeels allerſchadelijkſte uitvindingen der weelde, is er wel geene, die den oogen een zoo wezenlijk nadeel heeft toegebragt, als de verſchillende ſluijers, waar door de vrouwen de mannen nieuwsgierig maken, en hare eigene nieuwsgierigheid bedekken willen. — Het ſteeds voor de oogen zwevend floers, dat de voorwerpen ten deele voor ons verbergt, verzwakt het gezigt wel dra zoo zeer, dat tegenwoordig reeds vele meisjes van 17 tot 18 jaren, die zulke ſluijers droegen, en welke de natuur van de beste oogen voorzien had, over zwakte van gezigt klagen, ja dat niet weinigen volſtrekt buiten ſtaat zijn tot het verrigten van fijne vrouwlijke handwerken. — Hoe zuur het menig meisje onder heuren ſluijer valt, ziet men, bij de minſte oplettendheid, zeer duidlijk; want naauwlijks ontdekt de martelares der mode eenig voorwerp, dat haar oog, meer dan gewoonlijk, tot zich trekt, of zij ſlaat het floers haastig terug, en laat heur fraai of lelijk gelaat, zonder eenig bedenken, aanſchouwen. — Zij gevoelt, wel is waar, in dezen oogenblik, zeer levendig den drukkenden last van deze dwaze mode, maar evenwel laat zij, bij de naastvolgende wandeling, den ſluijer niet te huis. Gelukkig begint men thands deze zotternij weêr eenigzins te laten va-

ren,

ren, ten deele misschien uit eigen overtuiging, dat er de oogen vreeslijk bij lijden; evenwel ziet men helaas! nog gestadig sluijers. Mogt mijne stem toch luide en sterk genoeg zijn, om deze moedwillige pijnbank voor de oogen eens geheel en al te verbannen!

3. Het is ten uiterste noodzaaklijk, dat men de oogen, des zomers vooral, voor het al te sterke zonnelicht bewâre.

Hier toe echter is alleenlijk een hoed of waaijer geschikt, die eene gematigde schaduwe over het aangezigt verspreidt. — Ronde hoeden zijn, zoo wel bij mannen als bij vrouwen, de beste en doelmatigsten in dit opzigt; die kleine dingetjes echter, welken de vrouwen hoeden noemen, wijken in gedaante en doel zoo zeer van het denkbeeld af, dat men zich, derzelver naam hoorende, daar van vormt, dat zij de oogen niet alleen volstrekt geen dienst doen, maar denzelven ook dikwerf nadeelig worden. — Insgelijks zijn ook de stroohoeden, die de vrouwen uit de gemeene volksklasse dragen, ten eenenmaale onnut en verderflijk; want zij bedekken niet alleen het hoofd, maar ook den ganschen hals, en zijn gevolglijk veel te warm, terwijl zij boven dien menigmaal met rood of ten minste met geglanst goed gevoerd worden, waar door de terug kaatsende lichtstralen voor de oogen eerst ten uiterste schadelijk worden en ze hevig prikkelen. — De hoed

mag in het algemeen, zal dezelve van eenig nut zijn, geene ſcherpe lichtſtralen op de oogen doen terug kaatſen, en elke hoed dus, die geene zwarte, graauwe, blaauwe of groene kleur heeft, en welks benedenſte oppervlakte, die naar het gezigt is gekeerd, glans heeft of met atlas van eene heldere kleur enz. overtrokken is, doet meer na - dan voordeel; want de ſtraat, met ſneeuw bedekt of door de zon beſchenen, als mede het water, doet het licht, met duizende ſtralen, op den hoed te rug kaatſen, die het weder op het benedenſte gedeelte des oogappels te rug werpt, en de oogen veel meer aandoet, dan de zon zelve, het welk men allermeest bij zwakke oogen ontwaar wordt.

Zoo lijdt het ook geen den minſten twijfel, dat de helmen, die eenige ſoldaten tegenwoordig dragen, zeer heilzaam voor hunne oogen zijn; zij konden echter nog veel doelmatiger ingerigt worden, wanneer men het benedenſte gedeelte daar van, dat tegen de oogen gekeerd is, geheel dof zwart liet en zonder eenigen glans, of ten minſte aan dit gedeelte, al het glinſterende metaal volſtrekt wegliet.

De waaijers, waar van zich, des zomers, de vrouwen bedienen, die hare oogen door geenen hoed beſchermen willen, of de zomer-waaijers, zijn dezulken, waar door zij ongemerkt naar zulke voorwerpen gluren, die haar eenig belang in-

boe-

boezemen. Kan men zich echter wel iets onzinnigers verbeelden, dan eenen waaijer, die de zon van de oogen zal afhouden, en dezelve nogthands in honderdvoudige ſtralen laat doorſluipen, of zelfs het meest prikkelende licht over de oogen verſpreidt, zoo als, bij voorbeeld, de witte, rode, gele en met goud doorwerkte waaijers doen? Evenwel ziet men zulke oogenbedervers overal in de handen der vrouwen. — Wanneer waaijers eenig nut, of ten minſte geen nadeel doen zullen, moeten zij grijs, groen of blaauw zijn, niet doorſchijnend wezen, en even min ſchitteren als de hoeden.

Wat, voor het overige, den invloed der kleeding op de oogen, in het algemeen, betreft, het is reeds genoegzaam bewezen:

4. Dat iedere kleeding, die te naauw om het ligchaam ſluit, en gevolglijk den omloop der ſappen ſtoort, altijd eenen grooten toevloed van ſappen naar het hoofd en de oogen veroorzaakt;

en hier uit kan men immers ligtlijk voorzien, dat menſchen vooral, die veel zitten en hunne oogen zeer inſpannen moeten, gelijk meisjes, bij voorbeeld, die veel borduren, wanneer zij zulke naauwſluitende kleederen dragen, niet lang van oogziekten vrij blijven kunnen, gelijk ons ook de daaglijkſche ondervinding leert. Komen er nu, ongelukkig, de jaren der manbaarheid, bij, mits-

gaders het gebruik van zeer voedzame en gekruidde ſpijzen, dan is de toevloed der ſappen, en gevolglijk de prikkeling derzelven op de gezigtszenuwen, des te heviger, ja zoo ſterk zelfs, dat zulke arme ſchepſels zeer ligt het ſlagtoffer worden van eene dwaze mode, en, reeds in heure teedere jeugd, moedwillig van alle die genoegens dezes levens worden beroofd, die gezonde oogen ons telkens aanbieden.

Hier uit kan men nu ook gemaklijk verklaren, waarom mansperſonen, die veel zitten, en hunne hersſens en oogen zeer inſpannen moeten, geſtadig over zwakte van gezigt moeten klagen, zoo zij kinderachtig genoeg zijn, om, door eene naauw om het ligchaam ſluitende kleeding of ſtijve ſtropjes, de mode te huldigen; iets van dien aard toch is enkel voor die wasſchen poppetjes geſchikt, die ons telkens, als marionetten op ſtraat verſchijnen.

Reeds in het begin dezer Verhandeling heb ik aangemerkt, dat de welſtand der oogen ook gedeeltelijk van de lucht afhangt, waar in men genoodzaakt is, eenen geruimen tijd te moeten verwijlen; ja ik zou een aantal allerdroevigſte voorbeelden van de verwoestende uitwerking aanvoeren kunnen, die een onzuivere dampkring op de oogen heeft, al waren dezelven voorheen ook volkomen gezond. — Zoo bij voorbeeld komen mij, jaarlijks, verſcheiden lijders van dien aard

voor,

voor, die aan de vreeslijkſte en hardnekkigſte ontſtekingen der oogen ſukkelen, terwijl dezelven enkel aan den onreinen dampkring moeten toegeſchreven worden, veroorzaakt door de mestvaalten, die zich, hier, in vele huizen bevinden.

5. Geen verpeste dampkring tast, in het algemeen, de oogen zoo hevig en zoo ſpoedig aan, als de uitwaſemingen van dierlijke ligchamen en pis.

Uit dien hoofde valt het ook niet moeilijk te begrijpen, waarom kinderen, van volmaakt gezonde ouders geteeld, ſomtijds evenwel, niet lang na hunne geboorte, aan de oogen beginnen te lijden; want hoe dikwerf toch ontwaren mijne oogen zoo wel als mijn neus, terſtond bij de intrede in de kinderkamer, de echte rede dier oogziekte, daar de luiheid of eigenzinnigheid der bakers of oppasters der kinderen niet zelden de vuile luren in eenen hoek van dit vertrek werpt, en de bepiste des winters bij het vuur droogt.

De klierachtige ontſteking der oogen is hier (te Weenen) bij kinderen, ja bij half volwaſſen lieden zelfs, zoo gemeen, dat men ze waarlijk eene landziekte zou mogen noemen. Vele artſen gelooven, dat vooral het genot van ſlecht voedſel, en bijzonderlijk het bovenmatig brood eten daar van de oorzaak is, doch men bevindt, bij een naauwkeurig onderzoek, dat zelfs de kin-

de-

deren van voornaamere lieden, die toch waarlijk geen ſlecht voedſel genieten, dikwijls met deze kwaal behebt zijn. Intusſchen is het zeker, dat kinderen van gemeene lieden, die in donkere, lage, vochtige woningen hun verblijf houden, en bijkans alle kinderen van waschvrouwen, die, des winters, de wasch bij den kagchel droogen, aan klierachtige kwalen lijden.

Ook bevindt men, bij een naauwkeurig onderzoek, dat er, onder de kinderen van voorname lieden ſlechts dan zoodanigen worden aangetroffen, die aan kliergezwellen lijden, wanneer hunne ouders zelven zwaklijk en aan klierziekten onderworpen zijn, of bijaldien de kinderkamer niet ruim en hoog genoeg is, of zich in eenen morſigen hoek van het huis bevindt; wanneer zich vele kinderen, en bovendien nog verſcheidene oppasters derzelven, in hetzelfde vertrek onthouden; zoo de venſters niet daaglijks open gezet worden; als de kinderen weinig in de vrije lucht komen, of hunne bedden met gordijnen voorzien zijn. Ik houd er mij, dienvolgends, volkomen van overtuigd, dat niet zoo zeer het genot van ſpijzen, die zwaar te verteren vallen, maar veel eer een onzuivere dampkring meestal de voornaamſte rede der klierachtige oogontſtekingen is, ja de zorgvuldigſte vergelijking van de opmerkingen, die ik jaren lang gedaan heb, ſtellen het bij mij buiten allen twijfel, dat de natuur-

tuurlijke kinderpokken, voor het grootſte gedeelte, hier door zoo verwoestend worden, om dat zij meestal zulke voorwerpen treffen, en dat men, te onregt, vele kwade gevolgen aan de pokken toeſchrijft, die men enkel op rekening der klierontſtekingen ſtellen moest.

Het is en blijft derhalve een hoofdregel van het uiterſte belang,

6. Dat er, om de oogen gezond te bewaren, volſtrekt, een, zoo veel mooglijk, zuivere dampkring, en het daaglijkſche genot van vrije lucht, des winters zoo wel als des zomers, vereischt wordt.

Ten einde echter dit doel volkomen te bereiken, moeten de ramen, in de vertrekken, waar de kinderen ſlapen en waar zij eten, alle dagen ten minſte eenmaal open worden gezet.

7. Sterke wind is mede ſchadelijk voor de oogen, en dezelve wordt zulks nog meer, wanneer er veel ſtof door om hoog wordt gevoerd.

Om den ſchadelijken invloed van wind en ſtof op de gezondheid der oogen te verhoeden, meenen eenigen, zich, vooral op reizen, van eene ſoort van brillen te moeten bedienen, rondom met leder omboord, en die de oogen van alle kanten bedekken, zoo dat lucht noch ſtof ze treffen kan. Daar echter de oogen, dus doende, zich, als het ware, geſtadig in een dampbad bevin-

vinden; daar de glazen ſtaag wel rasch beſlaan, en men er dus niet meer goed door zien kan; daar de aandoenlijkheid der oogen voor lucht en licht, door deze handelwijs, maar al te ligt tegennatuurlijk vermeerderd, en dit zintuig gevolglijk vatbarer voor ongeſteldheden gemaakt wordt, ziet men van zelf, dat zulk een behoedmiddel meer nadeel dan voordeel doen moet

Ik ben er inmiddels volkomen van overtuigd, hoe noodzaaklijk het is, mijnen lezeren een onfeilbaar middel op te geven, waar door zij hunne oogen, *boven al op reis*, voor de ſchadelijke uitwerkſels van wind en ſtof beveiligen kunnen, en dit middel beſtaat enkel hier in, dat men de hoeken van de oogen dikwerf met frisch en helder bronwater reinigt; want dit ſpoelt niet alleen het ſtof ligt uit de oogen, maar neemt tevens de prikkeling weg, die de ſtofjes, als vreemde ligchamen, daar in veroorzaakt hebben. Bij heete zomerdagen echter, worden de oogen, wanneer men tegen ſterken wind en ſtof moet oprijden, welhaast zoo droog, valt het zoo moeilijk, de oogleden te openen, zoo pijnlijk, de oogen en oogleden te bewegen, en worden de oogen zelven zoo rood, dat er niet zelden eene zeer ſmartlijke ontſteking op volgt. In dit geval is frisch bronwater niet toereikend, en alle deze toevallen kan men alleenlijk verhelpen door de oogen vlijtig te waſchen met een oogwater, beſtaande

uit

uit vier oncen rozenwater, een drachma ſlijm van arabiſche gom, en vijftien druppels goudgelid azijn. Dit middel kan men, op reis, ligt bij zich voeren, en het mist nooit eene uitnemend goede uitwerking te doen; alleenlijk moet men het dikwerf verſch laten maken, dewijl het, door het bijvoegſel van de gom en de gedurige beweging, ligt bederft, hetwelk men wel dra bemerkt, dewijl het dan begint te ſtinken.

Het zal menig eenen misſchien zonderling voorkomen, mij te hooren beweren, dat ook ſpijs en drank eenen bijzonderen invloed op de oogen hebben kunnen, en nogthands heeft de ondervinding ontegenzeglijk geleerd,

8. Dat men zich, enkel door herhaalde reizen tegen eenen goeden leefregel te zondigen, niet alleen eene aanhoudende en ongeneeslijke zwakte van gezigt, maar zelfs eene volſlagene blindheid, kan op den hals halen.

De boer moge eten, wat hij wil; zijn het ſlechts voedzame ſpijzen, zijne oogen lijden er nier door. Maar geven wij den man, die geſtadig zitten en dikwerf zijnen geest en zijne oogen zeer inſpannen moet, ſpijzen, die moeilijk te verteren of ſterk gekruid zijn, geven wij hem ſterke geestrijke dranken, — wij zullen wel haast beſpeuren, dat hun gezigt, door eenen aanhoudenden en ſterken toevloed der ſappen naar het hoofd,

hoofd, merklijk afnemen zal. — Aan het menigvuldig gebruik van rijst ſchrijft men de blindheid door het graauwe vlies toe, die men zoo algemeen onder de Turken aantreft; ik geloof echter veel eer, dat het menigvuldig gebruik van opium er de oorzaak van is, want anders moest deze blindheid veel gemeener in Italië wezen. Dat tevens ook het misbruik van zure wijnen en ſterke dranken eene hoofdoorzaak van het graauwe vlies is, hier van overtuigt ons het verbazend groot aantal van ſtaarblinden onder onze lage volksklasſe in deze ſtad (Weenen) en onder de landlieden alhier.

Spijzen, die moeilijk te verteren zijn, kunnen, ook nog in een ander opzigt, nadeelig voor de oogen worden, dewijl zij naamlijk ligtlijk hardlijvigheid veroorzaken, waar door alleen reeds velen hun gezigt ten eenenmale verloren hebben. — Laat elk volbloedig mensch de proef maar eens met zich zelven nemen, en, bij den ſtoelgang, met veel geweld drukken, bij elke drukking zal hij een zwartachtig, of, zoo zulks in het donker geſchiedt, een ſchitterend net voor zijne oogen zien zweven; dit net blijft, gelijk meer dan een droevig voorbeeld mij geleerd heeft, nu bij zulke perſoonen, die hun gezigt veel inſpannen moeten, langer, ja wel geſtadig voortduren, en wordt, komt er nog de een of andere nieuwe rede bij, ligtlijk zoo digt, dat de oogen hun-

hunne bruikbaarheid ten deele of geheel en al verliezen.

Het komt er dus, wil men zijne oogen gezond bewaren, zeer op aan, dat men:

9. Daaglijks open lijf poge te houden, en liever, onverrigter zake, de beste kamer verlate, dan dat men, door herhaald drukken, het bloed naar de oogen drijve.

Daar echter bij vele geleerden, en hen, die zittende handwerken hebben, een harde ſtoelgang eene zeer gewone plaag is, geloof ik, dat, voor een aantal mijner lezers, eenige door de ondervinding beproefde middelen, waar mede zij dit ongemak ligt verhelpen kunnen, niet onaangenaam zijn zal.

Bij vele menſchen is, volgends mijne opmerkingen, een glas zeer koud water, des morgens terſtond na het ontbijt, of des avonds onmiddelbaar voor men ſlapen gaat, wat haastig gedronken, toereikend; — anderen maken zich daaglijks open lijf, door paardrijden of ſnel te wandelen. Zeer velen doen zulks, door hèt een of ander minerale water, dat zij des middags onder den wijn mengen; een middel, dat, des zomers vooral, in verſcheiden opzigten, zeer is aan te prijzen, zoo anders de perſoneele ſtaat van gezondheid zulks gedoogt. Anderen wrijven het weeke van den buik, op mijnen raad, tot het

zelfde einde, met warme doeken, en wel met het gelukkigſte gevolg. — Een enkel verzachtend klijſteer, uit een afziedſel van malva of ſalep beſtaande, of een klijſteer van koud water, is de laatſte toevlugt in hardnekkige verſtoppingen.

c. *Zorg voor de Oogen, bij avond en bij nacht.*

Er zijn menſchen, die er een bijzonder vermaak in vinden, om, des avonds, uuren lang in het donker te zitten. Zoo lang de oogen *geene bezigheid* hebben, moge dit heen gaan, maar voor het oog, dat zien *wil*, kan naauwlijks iets nadeeliger zijn, dan, op eene zoo dolzinnige wijze, op de ſterkte en duurzaamheid van zijn gezigt te pogchen. Dan naderhand meer hier van; thands zal ik ſlechts, met een enkel woord, van die treurige opmerking gewagen, dat eenige menſchen zelfs, uit de ſchandelijkſte gierigheid, en onder het voorwendſel, als of het licht hunnen oogen een onaangenaam gevoel veroorzaakte, zich enkel in geval van de hoogſte noodzaaklijkheid, van eene goedkoope en ſlechte kaars bedienen. De eerſten verdienen zekerlijk, in eenig opzigt, medelijden; maar voor de laatſten is het eene regtvaardige ſtraf, wanneer zij hunne afſchuuwlijke gierigheid, met eene ge-

duch-

dachte verzwakking van hun gezigt, moeten boeten.

1. Zoo min het heldere zonnelicht dienſtig voor de oogen is, even zoo nadeelig is het ook, wanneer men lang in het duister verwijlt.

Wij gevoelen immers, wanneer het licht, des avonds, plotsling in de kamer gebragt wordt, altijd zekere pijnlijke aandoening; — waren de oogen echter reeds zeer lang der prikkeling van het licht ontwend, zoo als, bij voorbeeld, het geval is bij gevangenen en bij dezulken, die jaren lang aan den ſtaar blind waren (*b*), dan kunnen zij, wanneer men niet zeer voorzigtig te werk gaat, door de eerſte indrukſelen der lichtſtralen, ligtlijk voor altijd ſtekeblind worden.

Niets

(*b*) In het jaar 1795 ligtte ik eenen man van 65 jaren, die 21 jaren lang aan den ſtaar blind geweest was, het vlies. Hoewel ik het vertrek zoo donker als mooglijk hield, was hem nogthands op het oogenblik, toen ik het vlies van het oog ligtte, het licht zoo gevoelig, dat hij ſterk over pijn begon te ſchreeuwen — Ik moest hem, na de kunstbewerking, even als eenen blindgeborenen behandelen, en, met de uiterſte behoedzaamheid, zijne oogen trapsgewijs aan het licht gewennen; en des niet tegenſtaande was het den lijder, vier maanden na de kunstbewerking, nog onmooglijk, om alleen over de ſtraat te gaan, offchoon hij, in een matig helder vertrek, het kleinſte ſchrift zeer vaardig las.

Niets van dit alles beſpeuren wij bij den overgang uit eene heldere in eene duistere plaats; al het onaangename, dat wij in zoodanig geval, ontwaren, is, dat wij, gedurende eenige oogenblikken, ſchijnbaar blind zijn, tot dat de oogappel zich allengs genoegzaam verwijdt, en dus het oog bekwaam maakt, om minder verlichte voorwerpen te beſchouwen. Men ziet hier uit ligtlijk, welk eene verkeerde zuinigheid het is, wanneer men groote kamers ſlechts met eene enkele kaars verlicht. — De oogen gewennen zich, vooral in de lange winteravonden, in dezen ruimen onverlichten omtrek, maar al te ſpoedig aan eenen graad van duisternis, die, vervolgends, elken morgen zoo zeer afſteekt tegen het licht, dat van de beſneeuwde ſtraat terug gekaatst wordt, dat de oogen daarbij onmooglijk lang goed blijven kunnen.

Om die zelfde rede prijs ik mijnen lezeren ook altijd eene nachtlamp aan, ten minſte in de vreeslijk lange winternachten, op dat ook de oogen der ſlapenden niet alle prikkeling van het licht mogen ontberen. Tot eene bekwame nachtlamp echter worden de twee volgende eigenſchappen noodzaaklijk vereischt; indien dezen haar ontbreken, zoo benadeelt zij het gezigt veel meer, dan de duisternis van den nacht. Voor eerst naamlijk mag de vlam van het licht nooit vlak in het oog ſchijnen, maar dezelve moet, door eenen

ſcherm

ſcherm van groen taf, of op eenige andere wijze, van het oog worden afgehouden; — ten tweede mag zij den dampkring niet bezoedelen, wat helaas! bij de meesten, en vooral bij lampen, waar in olie gebrand wordt, het geval is.

Onder alle ſoorten van nachtlicht verdienen zulke kaarſen de voorkeur, die uit zuiver wit wasch gegoten worden, verbaasd dik zijn, maar een zeer dun pit hebben. Men zet ze in eene alabasterden of van wit half doorſchijnend glas gemaakte lamp, die men in eenen hoek van het ſlaapvertrek plaatſen of midden in het vertrek ophangen kan, welke plaats haar het best, ter beveiliging der oogen, dient.

Voor hen, wier omſtandigheden niet toelaten, om waschkaarſen te gebruiken, prijs ik eene andere ſoort van nachtlamp aan, die *veel goedkooper* is, als eenige andere olielamp, en welke, niet minder dan de bovengemelde waschkaarſen, aan alle de vereischten van een goed nachtlicht voldoet.

Men vult naamlijk een gewoon bierglas, voor een derde gedeelte, met zeer fijn zand, begiet dit met water, zoo dat het eene vrij vaste masſa uitmake, en laat dan het water, ten hoogſte een vierde van eene lijn hoog, het zand bedekken. De overige ruimte van het glas vult men nu aan met geſmolten verkensreuzel, waar door men, wanneer het geſtold is, een dun pit ſteekt, dat

men in het zand vast maakt, en vervaardigd is uit een takje van week hout, met boomwol overtrokken en in wasch gedoopt.

2. Ook de ſlaap heeft geen geringen invloed op den welſtand der oogen.

Wij zien toch, dat ieder lid of deel van ons ligchaam, wat wij aanhoudend en doelmatig gebruiken, ſterker wordt, en meer geſchikt voor de werkzaamheid, waar toe het beſtemd is. Men zal daarom ook ligtlijk begrijpen, waarom een al te lange ſlaap, of volſlagen werkloosheid van de oogen, met den tijd nadeelig moet worden. Bevindt men niet, dat de oogen, elken morgen, wanneer men bovenmatig lang geſlapen heeft, inzonderheid wanneer hier nog eene hooge graad van warmte, door vederbedden verwekt, bij kwam, rood en zwak zijn, terwijl het geheele denkvermogen dan mede verſlapt is?

Noch veel ſchadelijker echter

3. Is het voor het gezigt, zoo men telkens te weinig ſlaapt.

Hier van zien wij helaas! daaglijks de treurigſte voorbeelden bij vlijtige en ongeregelde menſchen. Ik zou een aantal edele maar beklagenswaardige mannen kunnen opnoemen, die hun gezigt bijkans geheel aan het welzijn van den ſtaat en van hun huisgezin opofferden, en wel in dat denkbeeld opofferden, dat het arbeiden bij nacht, als de oogen er niet mede gemoeid zijn, dit

dit zintuig niet ſchadelijk worden kan. Zij zeiden naamlijk, verſcheiden nachten door, anderen iets in de pen, tot dat eindelijk, maar gewoonlijk te laat, eene blijkbare ongeſteldheid der oogen, hen aan den pligt herinnerde, om rust en uitſpanning te zoeken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over het doelmatig gebruik der Oogen, in het algemeen.

Zoo heilzaam een verſtandig gebruik van het gezigt voor de oogen is, zoo naadeelig wordt daar voor veeltijds eene volſtrekte werkloosheid van hetzelve. Een ontegenzeglijk bewijs voor de waarheid dezer ſtelling leveren ons de meeste ſcheelziende en kortzigtige menſchen op. — De ſcheele ziet alle voorwerpen dubbeld, en men gelooft in het algemeen, dat het enkel eene gewoonte is, waarom hij, met den tijd, de dingen rondom hem weêr enkel begint te zien. Niemand, zelfs de ſcheelziende denkt er niet om, dat hij maar met een oog, en dienvolgends enkel ziet. Men onderzoeke derhalve den loop van

het ſcheelzien ſlechts met alle naauwkeurigheid, en men zal bijkans altijd beſpeuren, dat een ſcheelziende, in het begin zijner ongeſteldheid, om duidlijk en enkel te zien, het ſcheele oog telkens ſluit; daar door verwaarloost hij nu het ongeſtelde oog wel dra ten eenen male, en wel zoo, dat het eindelijk, door deze gedurige werkloosheid, zijn vermogen om te zien in dier voege verliest, dat men hetzelve als blind mag aanmerken.

De plotslinge en toevallige ontdekking van zulk eenen *oogenſlaap*, (ik weet aan deze ongeſteldheid geenen gepasteren naam te geven, gelijk uit de wijze zal blijken, waar op men dezelve geneest,) joeg reeds menig een, in onbeſchrijflijke angst, tot mij om raad en hulp; en deze was telkens geen andere, dan dat ik het gezonde oog alle dagen een paar uren liet verbinden, en den lijder op die wijze noodzaakte, om het onbruikbaar geworden oog tot zien te willen bezigen. Naar mate het gezigt allengs in het ongeſtelde oog begint toe te nemen, blijft het goede oog daaglijks langer verbonden, en deze eenvoudige behandeling wordt zoo lange voortgezet, tot dat ook het ſcheelziende oog zijnen dienst weêr verrigt. Bij kinderen en jonge lieden had ik zelfs meer dan eens het genoegen, om, door deze geneeswijs, tevens het ſcheelzien weg te nemen, wanneer hetzelve naamlijk enkel

uit

uit eene kwade gewoonte, of uit de ongelijke werking der oogſpieren voordkwam.

In het algemeen bemerkt men bijna doorgaands, dat het eene oog, en wel meestal het regter, ſcherper en beter ziet en meer inſpanning verduren kan, dan het linker; maar bijzonder in het oog loopend is dit onderſcheid bij alle kortzigtigen. Ja ik ken in de daad verſcheidene menſchen, die met het eene oog eene matige drukletter, ten hoogſte op eenen afſtand van 7 of 8 duim, maar met het andere, op den afſtand van even zoo veel voeten, dezelve lezen kunnen, en die daarom, wanneer zij van verre zien willen, het kortziende, en bijaldien zij een nabijzijnd voorwerp duidlijk wenſchen te onderſcheiden, het verziende oog toeſluiten. Geven wij nu acht op de kortzigtigen in het algemeen, dan zullen wij bevinden, dat een ieder hunner, wanneer hij zonder bril leest, het boek of geſchrift ſlechts voor het eene oog houdt, en dat zeer velen zich ſlechts van eene enkele lorgnet bedienen, derhalve het ongewapende oog geheel ſluitende, tot het eindelijk in die werkloosheid verzinkt, welke men bij de ſcheelzienden ontwaar wordt. — Van daar komt het ook, dat bijziende menſchen zeer dikwerf in later jaren eerst ſcheelziende worden; want het geheel en al verwaarloosde oog, volgt dan de bewegingen van het ziende niet meer, en ſtaart levenloos op een enkel punt. —

Ja bij zulken zelfs, die eene dubbele lorgnet gebruiken, heb ik niet zelden opgemerkt, dat zij, wel is waar, met beide oogen wanen te zien, en nogthands op het eene, zonder dat zij het zelven weten, bijna blind zijn. Dit kwam enkel daar van daan, dewijl beide de lorgnetglazen hetzelfde brandpunt hadden, daar nogthands bijkans bij alle menfchen, maar vooral bij kortzigtige, het gezigtspunt in beide oogen zeer verfchillend is, en er, om die rede, gemeenlijk zeer verfchillende brilglazen vereischt worden. Dewijl nu het eene oog, waar voor de bril niet deugt, ook belet wordt, om zich van zijn vermogen om te zien te bedienen, volgt daar op allengs en zeker die oogenflaap, welken ik, bij zulke lijders, ook altijd op voorfchrevene wijze, met die verandering alleen, genezen heb, dat ik, na dat de herftelling geheel volbragt was, door middel van eene goede dubbele bril, het wederkeeren dier ongefteldheid belette.

Uit deze proefondervindlijke opmerkingen ziet men gereedlijk, hoe ten uiterfte noodzaaklijk en heilzaam voor onze oogen eene gepaste bezigheid is: de eerfte en gewigtigfte regel echter, dien men, bij het gebruik van het gezigt zorgvuldig in acht moet nemen, is deze:

1. Dat men zijn gezigt, al is het ook nog zoo fcherp, en al fchijnt het nog zoo duurzaam te wezen, nooit te veel verge.

Maar

Maar helaas! denken de minſte menſchen, zoo lang het nog tijd is, aan eene verſtandige ſpaarzaamheid in het gebruik hunner oogen; — jonge bekwame lieden, door huislijke omſtandigheden of eerzucht gedreven, zoeken werk op, waar door zij niet zelden de kragt hunner oogen uitputten, en ſlaan gemeenlijk niet eer acht op welmeenenden raad, dan wanneer de zwakte van hun gezigt zoo zeer de overhand heeft genomen, dat dezelve volſlagen blindheid nabij komt. Ja, ik zou verſcheidene veel belovende jongelingen opnoemen kunnen, die zich, enkel door het verwaarloozen van den gemelden regel *in zoo ver* nutloos voor de wereld gemaakt hebben, als het nut, dat zij doen kunnen, van een middenmatig goed gezigt afhangt.

Zeker zal menig een hier vragen: welke zijn dan de onfeilbaarſte kenteekenen, die er ons van onderrigten, of wij onze oogen daadlijk misbruiken, en of het tijd is, om denzelven rust en uitſpanning te geven? Want de bijzondere geſteldheid der oogen is, gelijk ieder weet, bij elk zeer verſchillend, en de ſterkte en duurzaamheid van het gezigt, hangt zeer dikwerf van de eigenlijke geſteldheid des ganſchen ligchaams af, weshalve men ook niets zekers, ten aanzien der ſoort zoo min als der duurzaamheid van eenig werk, voor het welzijn der oogen in het algemeen bepalen kan. De een kan zich dagen lang met de beſchou-

ſchouwing van voorwerpen bezig houden, die door het mikroskoop gezien moeten worden, zonder dat hij de geringſte verandering in zijn gezigt beſpeurt, terwijl een ander daar en tegen, na eene dergelijke beſchouwing van ſlechts een uur lang, reeds over zijne oogen klaagt.

De teekenen, die er ons aan herinneren, dat het waarlijk tijd is, om op eene verſtandige ſpaarzaamheid, ten aanzien van ons gezigt, bedacht te wezen, zijn de volgende:

A. Het brandpunt (focus) van het gezigt, of het zoogenaamde gezigtspunt (punctum diſtinctae viſionis) komt het oog allengs nader, dat is, men moet kleine voorwerpen nader, dan men anders gewoon was, aan het oog brengen, om ze duidelijk genoeg te onderſcheiden.

Deze verandering van het gezigtspunt geſchiedt menigwerf zoo plotsling en blijkbaar, dat men, na eene zeer hevige inſpanning van het gezigt, die ſlechts weinige dagen duurde, vooral wanneer er veel waken mede verzeld gaat, kleine voorwerpen reeds eenige duimen nader aan het oog moet brengen.

B. Men gevoelt ſomtijds, maar vooral gedurende eenen aanhoudenden arbeid, die veel inſpanning van het gezigt eischt, eene lastige ſpanning in den geheelen omtrek der oogen, die echter welhaast weêr verdwijnt

wan-

wanneer men de oogen flechts weêr een kwartieruurs rusten laat, en de oogleden fluit.

C. Is deze arbeid van zeer langen duur, vereischt dezelve niet alleen eene aanmerklijke inſpanning van het gezigt, maar ook van den geest, zoo gaat de voornoemde ſpanning gewoonlijk nog van eene merklijke warmte der oogleden verzeld, en van zeker bezwaar of zekere moeilijkheid, om de oogleden te openen en den oogappel te bewegen.

D. Somwijlen beginnen de oogen, onder het werk, of ook, wanneer men een afgelegen voorwerp naauwkeurig beſchouwen wil, onwilkeurig te tranen, of worden zij ten minſte natter dan gewoonlijk.

E. Men gevoelt, onder het werk of terſtond daar na, eene niet zware, maar bedwelmende hoofdpijn, die, vooral in den omtrek van de wenkbraauwen, het gevoel, als van eenen drukkenden last, te wege brengt.

F. Bij zeer blonde, jonge, volbloedige menſchen worden de randen van de oogen rood, en eenigzins dikker dan bij volkomen gezondheid, terwijl de bloedvaten in het wit der oogen merklijk uitdijgen en zigtbaar worden.

G. Ein-

G. Eindelijk vertoont zich menigmaal een dunne nevel voor de oogen, de voorwerpen mengelen zich, voor eenige oogenblikken, onder een, en men moet de oogleden ſluiten, dewijl er anders eene duizeling opvolgt. Zoo dra men echter de oogen, al geſchiedt zulks ook in de naastvolgende minuut, weêr open doet, ziet men ook al de voorwerpen weêr duidlijk en onderſcheiden.

Deze hoogst onaangename toevallen vertoonen zich, wanneer men zijne oogen misbruikt heeft, bij jonge, ſterke, volbloedige en zeer blonde menſchen, veel ſpoediger en blijkbarer, dan bij anderen.

Hem, die deze waarſchuwende verſchijnſels in den wind ſlaat, en, des niet tegenſtaande, onbezonnen genoeg is, om de gezondheid van zijn edelst zintuig moedwillig te beſtormen, zullen wel dra twee andere toevallen, die nooit lang uitblijven, voor zijn gezigt doen beven.

A. Naamlijk ſchijnt de omtrek van alle voorwerpen als met eenen rand omboord, geverwd met de kleuren des regenboogs.

B. De voorwerpen bewegen zich menigwerf voor de oogen, en worden plotsling door eene zeer lastige ſchemering bedekt, zeer ſpoedig van boven naar beneden en omgekeerd, ſchijnende daar bij in elkander te vlocijen.

Maar

Maar dezen toeſtand der oogen kan men nog geene ziekte noemen; dezelve is ſlechts een middenſtaat tuſſchen gezondheid en ziekte, dien wij met den naam beſtempelen van aanleg, geneigdheid tot ziekte of opportuniteit, en die ſlechts eene zekere onbehaaglijkheid van het tot ziekte overhellend zintuig aanduidt. — Gaat men nu niet, met de uiterſte behoedzaamheid, te werk, dan blijft ons deze ongeſteldheid der oogen, deze zwakte van het gezigt, ons ganſche leven lang bij. Edoch geraken de menſchen helaas! in dit geval, ligtlijk op dwaalwegen, zeer dikwerf dezen aanleg tot ziekte, door allerlei prikkelende en zoogenaamde verſterkende middelen, in eene wezenlijke ziekte veranderende, terwijl zij zich van zulke middelen of vrij onbezonnen, naar eigen goeddunken bedienen, of onkundige, ja dikwijls het land rondreizende oogartſen raadplegen, die natuurlijker wijze, in de hoop, van een paar dukaten te verdienen, bereidwillig genoeg zijn, om de oogen, die meestal, om te genezen, enkel rust behoeven, met allerlei geheime middelen te beſtormen.

Thands is de vraag: hoe bewerkt men, op het ſpoedigst en best, eene volkomen herſtelling der misbruikte oogen? Hoe verhoedt men op het veiligst het losberſten eener ware ongeſteldheid van dezelven?

De veiligſte weg, dien eene langdurige on-

ondervinding mij aanwees, is hier de volgende:

A. Men ſpare zijne oogen, ten minſte eenen tijd lang, zoo veel maar mooglijk is. Men verſta dit echter niet zoo, als of men het gezigt eensklaps en geheel van alle werkzaamheid berooven moest; want zulks kan, gelijk ik ſtraks bewezen heb, even nadeelig worden, als verdere inſpanning.

B. Kan men zich, uit hoofde van zijn ambt of van zijne huislijke omſtandigheden, evenwel niet aan allen aanhoudenden arbeid onttrekken, zoo verwisſele men ten minſte, wanneer het mooglijk is, den aard der bezigheden en doe nu eens dit, dan weêr iets anders.

C. Men ſluite, onder het werk, menigmaal de oogen, en make eenige beweging in het vertrek, of wat nog beter is, in de vrije lucht. Al kan dit ſlechts, gedurende eenige minuten, geſchieden, men zal er telkens het voordeel van beſpeuren.

D. Men zorge er voor, om de ſappen, door laauwe voetbaden, waar in veel keukenzout geſmolten, of azijn gegoten is, af te leiden.

E. Eene matige beweging van het ligchaam, door eene wandeling op het vrije veld, waar het oog zich, in de geſtadige afwis-

ſe-

ſeling van de aangename gewrochten der natuur, verlustigt, is een zoo voortreflijk middel tot uitſpanning voor misbruikte oogen, dat het den gemeenſten man zelfs niet meer onbekend is.

F. Vooral echter is het noodzaaklijk, dat hij, die er zich eens van overtuigd heeft, dat hij te veel op zijne oogen heeft vertrouwd, zich des morgens *terſtond* na het ontwaken, des middags *terſtond* na den eten, en des avonds bij het kaarslicht, voor allen arbeid zorgvuldig hoede, die inſpanning van het gezigt vereischt.

G. Men wasſche en beſproeije de oogen, bij dag, dikwerf met koud water. — Een middel, dat, hoe eenvoudig ook, in zulke gevallen nogthands altijd eene voortreflijke uitwerking doet. — Dan reeds voorheen heb ik aangemerkt, dat het baden der oogen met oogenbekers ten uiterſte nadeelig is, weshalve ik herhaal, dat men de oogen enkel beſproeijen moet, want op deze wijze alleen zal men zijn oogmerk bereiken, dewijl het water, zoo wel door eenen zich ſteeds gelijk blijvenden graad van koude, als door de kleine beweging, die het beſproeijen met het water veröorzaakt, eene heilzame en doelmatige verandering in het lijdend zintuig te wege brengt.

Ik bedien mij, tot dat einde, reeds vele jaren lang, van zeker Douchbad, welk werktuig hier (te Weenen) zoo wel als buiten lands, volgends mijne aanwijzing, met het allergelukkigſte gevolg gebruikt wordt, wanneer men zijn gezigt te veel heeft gevergd, en waar van ik mijnen lezeren, in nevensgaande plaat, een afbeeldſel geef, zoo wel ten aanzien van het werktuig in zijn geheel, als in doorſnede beſchouwd, op dat zij het zich zelven mogen kunnen laten maken.

Deze Douchbad-machiene kan van blik of koper gemaakt worden; de waterbak F. alleen moet van tin worden gegoten. Dezelve bevat 5 of 6 pond water: De buis H. beſtaat uit vier ſtukken, die met koperen ſchroeven vast aan een geſchroefd zijn; op dat het water echter niet tusſchen deze ſchroeven moge doordringen, legt men er ringen van nat gemaakt leder tusſchen. Alle de bijzondere ſtukken van de buis kan men, als het werktuig niet gebruikt wordt, tot zijn gemak, in den waterbak bergen.

De ijsbak G. wordt met fijn geſtoten ijs opgevuld, welks koude, door er, van tijd tot tijd, keuken- of ammoniak-zout bij te voegen, allengs nog vermeerderd wordt. — De kragt van het ſpringend water vergroot of vermindert men met den ſleutel E. De ring A. past juist in den ring B., en houdt het werktuig aan de ſtolp C. vast,

vast, wanneer men het ophangt. De lengte der ganſche machine is vijf voet Weener maat; men hangt dezelve zoo hoog in het vertrek op, dat hij, die zich baden wil, het hoofd niet zeer voor over behoeft te buigen, dewijl dit anders eenen te grooten toevloed van ſappen veroorzaken zou.

Het gebruik van het koude water geſchiedt ſlechts trapsgewijs. Eerst bedekt men het hoofd met eenen doek, die in koel water gedoopt is; maar men laat dien ſlechts weinige minuten liggen, naardien dezelve zeer ſpoedig de warmte van het ligchaam aanneemt. Dit opleggen moet dikwijls herhaald worden; nogthands heeft men zich wel in acht te nemen, dat het ligchaam, op dit tijdſtip, zich in geenen ſtaat van aanmerklijke uitwaſeming bevinde, weshalve het ook zeer onvoorzigtig zou gehandeld zijn, wanneer men iets van dien aart des morgens terſtond na het ontwaken doen wilde. Na verloop van eenige dagen begint men, het ganſche hoofd en de oogen met wat *kouder* water te waſchen. Op den agtſten of negenden dag eindelijk gaat men eerst tot het Douchbad over, en dan ſpreekt het van zelf, dat men, zoo wel ten aanzien der koude, als van de kragt in het ſpuiten van het water, ſlechts trapswijze opklimmen mag.

Wie deze hier opgegevene regelen naauwkeurig opvolgt, zal wel dra het vermaak hebben, dat hij gerust tot zijne bezigheden mag weder-

keeren; maar wie onvoorzigtig genoeg is, om andermaal eene zoo zware zonde tegen zijne oogen te bedrijven, mag nimmer weêr hoop koesteren, dat zijne oogen ooit op nieuw die sterkte en kragte verkrijgen zullen, welke tot arbeid, die inspanning vereischt, noodig is.

De tweede, niet min gewigtige hoofdregel voor het gebruik der oogen in het algemeen, is deze:

2. Dat men, bij iederen arbeid, dezelve zij zoo weinig beteekenend, als hij maar wil, voor eene, zoo veel mooglijk, gelijke verdeeling van het licht zorge.

Aan een open raam te werken, dat tegen over eenen muur uitkomt, die door de zon wordt beschenen, heet zijne oogen moedwillig bederven. Ik heb helaas! reeds vele lijders onder handen gehad, met de hevigste en allergevaarlijkste oogontstekingen bezocht, die enkel hier uit ontstaan waren, en een aantal dier lijders bleef, offschoon ik de ontsteking genas, nogthands, uit hoofde van de zwakheid hunner oogen, voor alle bezigheden, die eenige inspanning vereischten, hun leven lang, volstrekt onbekwaam.

Het is daarom een regel van het uiterste aanbelang, om, bij iedere bezigheid, het teruggekaatste of in een punt verzamelde licht zorgvuldig te vermijden; en hierom zijn alle lampen, die

die van eenen ſcherm voorzien zijn, gelijk die van SEGNER, ARGAND enz. volſtrekt onbruikbaar, want zij beſchijnen ſlechts een enkel voorwerp met een zeer geconſentreerd licht, terwijl al de overige voorwerpen geheel duister blijven. Is nu het voorwerp, dat men bearbeidt, bij ongeluk, juist wit of van eenen ſchitterenden glans, dan werken de in een punt verzamelde en teruggekaatſte lichtſtralen zoo hevig op de oogen, dat zelfs het ſterkſte zintuig zulks niet lang uithouden kan, zonder het grootſte nadeel te lijden, gelijk ik zelf ondervinden moest, toen ik mij, voor eenige jaren, van de winteravonden bedienen wilde, tot het vervaardigen van eenige allernoodzaaklijkſte ontleedkundige teekeningen.

Uit dezen regel vloeit natuurlijk de

3. de voord, om naamlijk, bij zijn werk, niet te ſpaarzaam te zijn met een gelijk verdeeld licht.

Te veel licht kan men, vooral des avonds, nooit bij zijn werk hebben; dan te weinig heeft men maar al te dikwijls, want de meeste menſchen ſparen geerne kaarſen, zonder er aan te denken, dat het kleine gewin aan talk of wasch, door verlies aan tijd en de menigvuldige rampen, die de gevolgen van een verzwakt gezigt zijn, weêr duizendvoudig verloren gaat, terwijl het berouw over eene zoo ongerijmde zuinigheid naderhand veel te laat komt. — Men plaatſe der-

halve ſteeds ten minſte twee, en naar gelange van den arbeid, dien wij verrigten, drie, vier ja zes kaarſen op eene rij voor zich; men lette er echter zorgvuldig op, dat al de kaarſen ſteeds van dezelfde lengte zijn, en de vlam nooit horiſontaal in het oog valle, maar zich ſteeds hooger dan hetzelve bevinde. Branden de kaarſen allengs af, men behoeft ze immers ſlechts, door er boeken onder te leggen of op eenige andere wijze, hooger te plaatſen, en, in dat geval, ſta ik er borg voor, dat menſchen, die het anders naauwlijks een uur lang uithouden konden, zonder een ſmartlijk gevoel in hunne oogen te ontwaren, dezen raad opvolgende, zonder moeite, uren achter een zullen kunnen werken. — In het algemeen prijs ik mijnen lezeren, ook bij den geringſten arbeid, dien zij, met behulp van een kunstlicht, verrigten moeten, ten minſte twee kaarſen aan; want waarlijk de beſparing van eene kaars kan op verre na niet opwegen tegen het geen zij er, ten aanzien van hun gezigt, bij winnen. Gegrond echter is de algemeene klagte over de ſmeerkaarſen; want, dewijl het pit niet behoorlijk geëvenredigd is aan de hoeveelheid van talk, flikkert de vlam en wisſelt zij te zeer af, brandende nu eens te helder en dan weêr te duister, zoo dat men de kaars alle oogenblikken ſnuiten moet; ook werpt zij dikwerf vonken, dewijl het ſmeer niet goed gezuiverd is en vele on-

onbrandbare deeltjes bevat, om nu niet van andere gebreken te gewagen, die juist geene betrekking op het gezigt hebben, maar welken men echter nimmer bij goede waschkaarſen beſpeurt. — Dat toch elk, die bij avond werken moet, ook, in dit opzigt, de gezondheid zijner oogen niet voor eenige ſtuivers mogt opofferen!

Eenigen hebben zich verbeeld, dat zij, door middel van de Argandſche lamp, al deze nadeelen der ſmeerkaarſen ontwijken konden, en elk, die niet gewoon is, om de dingen van alle kanten te beſchouwen, zal er zich ook ligtlijk van overtuigd houden, dat deze ſoort van verlichting de beste zij; want de vlam brandt gelijk van ſterkte en ſtil, men kan het licht, tot dat van twaalf waschkaarſen, verhoogen, en dus tot eenen zeer hoogen graad verſterken, en het tevens verminderen, naar eisch van het werk, en, wat nog het gewigtigſte bij de zaak is, de voorwerpen, door eene Argandſche lamp verlicht, ondergaan zoo weinig verandering in kleur, dat men, bij haar licht, zelfs met bonte kleuren ſchilderen kan, iets, het welk anders, bij elk kunstlicht, onmooglijk is. Doch al deze onlochenbare voordeelen der Argandſche lamp verdwijnen plotsling, zoo dra men bedenkt, dat dezelve het licht ſteeds verzamelt en terugkaatst, en men, dienvolgends, bij derzelver gebruik, nooit aan eene gelijke verdeeling van het licht,

zoo onontbeerlijk bij iederen arbeid, denken mag.

Ook dit nadeel zochten eenige liefhebbers der Argandſche lamp te verhelpen, terwijl zij, in plaats van de wit geſchilderde lamp, eene daar op plaatſte, die enkel van groen taf gemaakt was; hier door echter bewerkt men niets anders, dan dat het licht niet zoo ſterk op het voorwerp, dat men bewerkt, geconſentreerd wordt, en gevolglijk ook niet zoo ſterk van hetzelve in de oogen ſchittert; intusſchen blijft nog altijd het gebrek van een al te zeer geconſentreerd licht over, en mist men de zoo heilzaame, gelijke verdeeling van hetzelve nog even als voorheen.

Zekerlijk zal menig een mij hier tegenwerpen, dat men de Argandſche lamp doch, met zeer veel nut, bij nachtwerk gebruiken kan, zoo men den ſcherm maar geheel en al weglaat; want daar door ontwijkt men al de gebreken, die men, bij de kaarſen, altijd meer of min beſpeurt, men krijgt eene zeer ſterke, ſtil en evenredig voordbrandende vlam, en het licht is mede op deze wijze vrij gelijk verdeeld; dezen echter verzoek ik, eene der hoofdeigenſchappen van een goed kunstlicht niet uit het oog te verliezen, naamlijk daar in beſtaande, dat er de dampkring niet door verontreinigd worde, wat men bij geene olielamp verhoeden kan, die op de tafel ſtaat, en gevolglijk een behoedmiddel tegen den oliedamp mist.

Ik

Ik wil nogthands der Argandſche lamp hare nuttigheid geenszins geheel en al ontzeggen; ik zal integendeel, in het vervolg dezer Verhandeling, nog bij twee gelegenheden bewijzen, dat de verlichting, door middel der Argandſche lampen, in ſommige gevallen, ver de voorkeur boven elke andere verdient; alleenlijk wenschte ik dezelve van de tafels der zoodanigen, die bij het licht werken moeten, geheel en al verbannen te zien.

De vierde regel beſtaat hier in:

4. Zij, die zeer aanhoudend met het hoofd en de oogen werken moeten, behooren; ook dan zelfs, wanneer zij, van natuur, met de beste oogen begaafd zijn, menigwerf, zoo hun werk hen dit anders toelaat, met zitten en ſtaan aftewisſelen, om den te grooten toevloed der ſappen te vermijden.

Dat toch niemand mijner lezers dezen raad, die geheel en al op de ondervinding gegrondvest is, verwaarloozen mogt en dat bovenal ſchrijvers en geleerden dezen regel naauwkeurig opvolgden! dan houd ik er mij wel van verzekerd, dat zwakheid van gezigt wel dra ſlechts onder de zeldzame rampen, aan hunnen ſtand verknocht, behooren zou, daar dezelve, tot hier toe, een der algemeenſte gevolgen *huner vlijt* is. De groote voordeelen, die men, door zulk eene handel-

wijs, ten aanzien der gezondheid van het ganſche ligchaam, behaalt, wil ik hier geenzins ophalen, daar zulks mij te ver buiten de palen mijner tegenwoordige verhandeling voeren zou, terwijl andere groote en ervaren artſen hier over reeds nadruklijk genoeg geſchreven en geſproken hebben.

Dit oogmerk bereikt men zeer ligt door eenen ſchrijflesſenaar, dien men op alle tafels zetten, en, naar goedvinden, hooger of lager maken kan; men zie denzelven, op de bijgevoegde Plaat, Fig. III. en IV, terwijl ik verzekeren kan, dat ik eenen zoodanigen reeds, met het grootſte nut, gebruik, niet alleen, om er op te ſchrijven, maar ook om te teekenen.

Zie hier den vijfden regel:

5. Hij, die van de natuur met bruine of zelfs zoogenaamde zwarte oogen bedeeld is, moet veel zorgvuldiger omtrent het gebruik van zijn gezigt te werk gaan, dan zulke menſchen, die blaauwe of graauwe oogen hebben.

Hij, die, verſcheiden jaren lang, den zoo ten uiterſte verſchillende graad der ſterkte van het gezigt bij een groot aantal menſchen, naauwkeurig gelieft op te merken, zal eindelijk de ontegenzeglijke bevestiging der ſtraks gemelde waarheid niet minder, dan ik bevroeden; hij zal, door eene zorgvuldige vergelijking van alle om-

ſtan-

Fig. I.

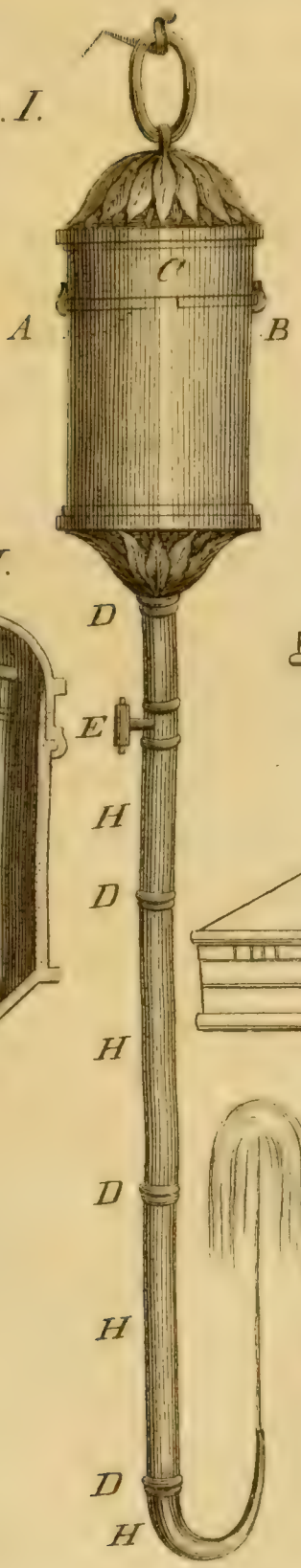

Fig. II.

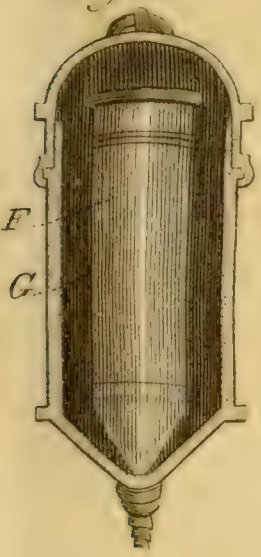

Fig. IV.

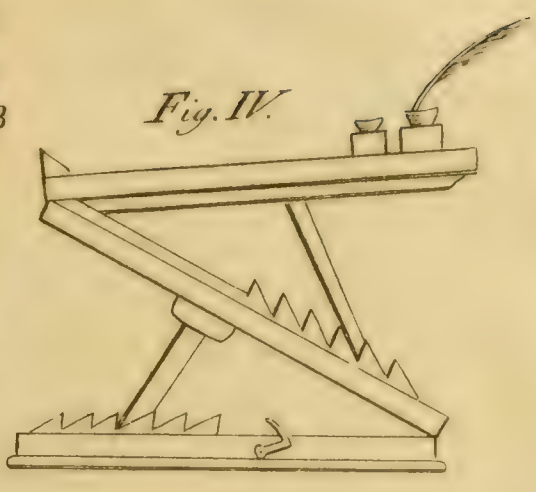

Fig. III.

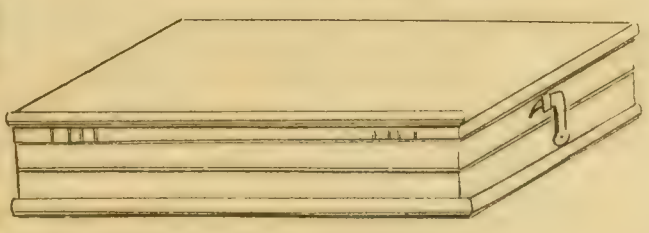

ſtandigheden geleid, zoo wel als ik durven beweren, dat graauwe en blaauwe oogen, de overige omſtandigheden alle gelijk ſtaande, veel meer inſpanning verduren kunnen, dan bruine of zwarte, en dat zelfs de ſterkte, ſcherpte en duurzaamheid van het gezigt in de naauwſte betrekking tot de verſchillende kleur van de oogen ſtaat, en wel in diervoege, dat derzelver bruikbaarheid, in het algemeen, met de bleekere kleur van den oogappel toeneemt, en integendeel, met de donkere kleur afneemt, zoo dat, bij voorbeeld, donkerblaauwe oogen reeds veel minder inſpanning van het gezigt verdragen kunnen dan graauwe, bruine oogen veel minder dan donkerblaauwe enz.

Het is niet minder eene algemeen bevestigde opmerking, van wier zekerheid elk zich ligtlijk kan overtuigen, dat men voor eerst, onder honderd menſchen met zwarte oogen, naauwlijks een aantreffen zal, die volmaakt te vrede is met zijn gezigt; ten tweede, dat oogen van eene donkere kleur zeer dikwerf en ligt aan den zwarten ſtaar onderhevig zijn, waar van die van eene ligtere kleur, ook wanneer de omſtandigheden, die er aanleiding toe geven, volmaakt dezelfden zijn, daar voor veel meer bewaard blijven.

Daar er nogthands geen regel zonder uitzondering is, zal men ook nu en dan menſchen met blaauwe of graauwe oogen vinden, die, reeds

van

van hunne geboorte af, zeer zwak zijn en zoo omgekeerd; — maar zulke voorbeelden zijn en blijven ſteeds zeldzame uitzonderingen en veranderen niet het minſte in het geen ik beweer.

Het gebruik van ſchermen voor het licht of de oogen, zelfs wanneer men ſlechts ſpeelt, maar vooral bij den arbeid, is reeds zoo algemeen ingeworteld, dat ik het ten hoogſte noodzaaklijk keur, om naauwkeurig te bepalen, wanneer men eigenlijk zulke ſchermen in de daad behoeft, weshalve ik, als eenen zesden regel dezen vaſtſtel;

6. Dat de zoodanigen alleen eenen ſcherm behoeven, die ſterk uitpuilende oogen hebben, met dunne wenkbraauwen en ooghairen;

Want dezen kunnen het, zonder eenen ſcherm voor de oogen, naardien de natuur hen de noodige beſcherming onthouden heeft, bij eenen arbeid, die veel inſpanning kost, in een ſterk licht niet lang uithouden, zonder hunne oogen zeer te benadeelen. De glinſterende ſchermen van groen gevernist pergament echter, die men gewoonlijk overal verkoopt, zijn zoo geheel ſtrijdig met hun oogmerk, dat ik elk, die zulk eenen oogenbederver in zijn huis heeft, hartlijk bid, om dien, zoo ſpoedig mooglijk tegen eenen te verruilen, die van groen taf gemaakt is; zulk een toch kan, in voornoemd geval, alleen de oogen

oogen met de daad beſchermen, dewijl hij geene zware ſchaduw over het aangezigt verſpreidt, maar het licht ſlechts in zoo verre verzacht, dat het met de lichtſtralen, die van het voorwerp, het welk men bearbeidt, in de oogen worden teruggekaatst, beter ſtrookt en aan dezelven geëvenredigd is.

Buiten deze onontbeerlijke eigenſchap moet de ſcherm ook nog die hebben, dat dezelve zoo ligt als mooglijk zij; want zware oogſchermen veroorzaken ligtlijk hoofdpijn, en kunnen dus, ook in dit opzigt, nadeelig voor de oogen worden. Men maakt ze daarom het best met karkasdraad van vrouwen mutſen.

Van de beste lichtſchermen zal ik, in de tweede Afdeeling dezer Verhandeling, breedvoerig ſpreken.

De laatſte regel, dien ik mijnen lezeren, als eenen der gewigtigſten, wat het gebruik der oogen betreft, ten ſterkſte aanbeveel, dewijl jonge lieden dien zoo zeer verwaarloozen, dat men er zich zelfs op beroemt, denzelven overtreden te hebben, is deze:

7. Men vermijde, om ooit eenig voorwerp, van wat aard ook, bij ſchemeravond of maanſchijn, naauwkeurig en aanhoudend te bezien.

Wanneer men echter, bij zoodanig licht, leest of ſchrijft, maakt men zich

aan

aan de onvergeeflijkſte dwaasheid ſchuldig, die zich zelve altijd vroegtijdig genoeg beſtraft.

Men komt mij maar al te dikwerf klagen, dat het gezigt hoe langs zoo zwakker wordt, het welk men daar uit wil afnemen, naardien men anders in de ſchemering zeer goed lezen en ſchrijven kon, en zulks nu niet meer kan. — Velen wilden mij naauwlijks gelooven, dat iets van dien aard, al gebeurt zulks ook niet altijd, de oogen benadeelen kan, en dat het onvermogen, om bij ſchemeravond te lezen, geenzins het gevolg was van het afnemen des gezigts, maar dat de zwakte van het gezigt het gevolg was eener zoo dwaze onderneming; niet weinigen echter van deze ongeloovigen moesten er hard genoeg voor boeten, dat zij aan mijne dringende vermaning geen gehoor gaven, maar den welſtand hunner oogen aan eene ijdele bewondering van hun ſcherp gezigt opofferden.

Zeer ſchadelijk kan het mede voor de oogen worden, wanneer men, dikwerf en lang achter een, bij nacht in de maan kijkt. Men heeft verſcheidene voorbeelden, dat ſterrekundigen, die de maan des nachts, lang achter een, door verrekijkers zonder gekleurde glazen, beſchouwd hadden, voor altijd van hun gezigt beroofd werden; ja men behoeft ſlechts in eigen perſoon de proef te nemen, en de maan, vooral wanneer zij

vol

vol is, eenige minuten lang, met het bloote oog te beſchouwen, wanneer men terſtond eene laſtige ſpanning, een onverklaarbaar onaangenaam gevoel in de oogen zal beſpeuren. — Zeker zal menig een hier vragen, waarom men dan de maan, bij dag, uren lang kan aanzien, zonder er het minſte bezwaar van te beſpeuren? Dit is echter, mijns bedunkens, niet moeilijk te begrijpen; bij dag is het maanlicht niet geconſentreerd, want dan ſchijnen ook al de voorwerpen rondom en neven haar, ja zelfs de dampkring kaatst als dan een blaauwachtig licht terug, zoo dat het licht dus zeer evenredig verdeeld is. Nu weet men immers, dat de oogappel zich zamentrekt of verwijdt, naar mate het licht ſterker of flaauwer wordt. Bij dag gebeurt alleen het eerſte, en daar door wordt het overtollige licht terug gehouden en de grond van het oog ſlechts met een evenredig verdeeld licht bedekt. Bij nacht daar en tegen is het met dit alles geheel anders gelegen; want de ongelijke verlichtte voorwerpen, die zich, met te groot onderſcheid van licht en ſchaduwe, bijkans naast elkander bevinden, werken zeer ongelijk en onevenredig op het oog, en moeten dus, ontegenzeglijk, het zij op hetzelfde oogenblik, of allengs en van tijd tot tijd, geheel tegenſtrijdige werkingen doen op het geſtel van het oog. — Dat dit, vooral wanneer het menigwerf gebeurt, eene grootere of mindere

ſtorenis ten aanzien van de bewerktuiging, veroorzaken moet, behoeft geen nader bewijs, zoo dra men ſlechts op de verſchijnſelen acht geeft, die, uit ſoortgelijke oorzaken, bij andere deelen van het dierlijk ligchaam ontſtaan, bij voorbeeld op hitte en koude. — Hier uit kan men nu ook verklaren, waarom men, bij het beſchouwen van de maan des nachts, geene geringe verlichting beſpeurt, wanneer men van een verlicht objectiefglas gebruik maakt; want nu verſchijnt de maan niet meer aan eenen zwarten, maar aan eenen witachtigen hemel, het onderſcheid van licht en duisternis is niet meer zoo afſtekend en het maanlicht meer verdeeld. Hier uit zien mijne lezers nu ook zeer duidlijk, waarom alle lichtſchermen, die de voorwerpen in het vertrek, behalve die zich op de tafel, waar aan men werkt, bevinden, verduisteren, zoo ſchadelijk voor het gezigt zijn.

DER-

DERDE HOOFDSTUK.

Over het verſtandig gebruik der Oogen, in betrekking tot verſchillenden ouderdom.

Ontelbare voorbeelden van ouders en oppaſſers van kinderen kon ik aanvoeren, die menigmaal bij dezelven, reeds in de eerſte dagen na hunne geboorte, den grondſlag leggen tot eene ongeneeslijke zwakte van gezigt. Evenwel feilt men hier bijna doorgaands uit enkele onkunde; want wij zijn de werking van het licht op onze oogen immers niet alleen gewoon, maar ontwaren zelfs zeer duidlijk deszelfs heilzamen invloed: hoe zal men nu van vrouwen, die maar zeldzaam over de oorzaken der onderſcheidene verſchijnſelen rondom zich willen of kunnen nadenken, eiſchen of verwachten, dat het haar, zonder eenige aanwijzing, invallen zou, dat, voor het arme kleine ſchepſeltje, elke lichtſtraal eene geheel nieuwe prikkeling verwekt, en dat iedere ongewone, hevige prikkeling ook eene zeer hevige uitwerking doen moet? — Vader, grootmoeder of tante wenscht het jonggeboren wigtje te zien; men brengt het dus, zonder het minſte kwaad te vermoeden, nabij het venſter of zelfs in een helder en licht vertrek. De kleine begint

nu, wel is waar, erbarmlijk te ſchreijen, maar kan niet zeggen, wat hem ſcheelt, en nu ſtelt men alles te werk, om zijne ſmart te verzachten, terwijl men aan de ware rede, de prikkeling van het licht naamlijk, waar aan men hem zoo onvoorzigtig bloot ſtelt, niet eens denkt. — Is de familie der kraamvrouw bij ongeluk zeer groot, dan moet het arme ſchaapje deze pijnbank daaglijks meermaalen doorſtaan; want de vrouwen vooral doen geerne onderzoek, naar wien het kindje wel het meest gelijkt, en zijn geſchrei om hulp blijft zoo lang onverhoord, tot er zich eindelijk eene aanmerklijke zwelling en roodheid der oogleden vertoont, met een geele ſlijm, dat in menigte uit de oogen vloeit en ze geſtadig bedekt. — Dan ſtaat men verwonderd en verbaasd, hoe een kind, van zeer gezonde ouders geteeld, zoo vroeg reeds door ſcherpte in de ſappen gekweld wordt. Deze ſcherpte wordt nu, door de alwijze vroedvrouw, met purgeermiddelen beſtormd, en eindelijk, wanneer het nog gelukkig afloopt, dat is, wanneer men nog bij tijds eenen verſtandigen arts raadpleegt, blijft er doch bijna altijd eene ongeneeslijke zwakte der oogen na; in ergere gevallen echter gaat het gezigt ten deele of geheel verloren, en met hetzelve is veeläl ook het verlies der oogen zelven gepaard.

Een der dwaasſte vooröordeelen beſtaat nog boven dien hier in, dat men meestal het vertrek, waar

waar in de kraamvrouw ligt, zeer donker maakt; naardien men gelooft, dat het licht voor de oogen van de moeder nadeelig kon worden, vooral wanneer zij eene zeer moeilijke geboorte doorgeſtaan heeft, terwijl men tevens het jonggeboren, reeds in de eerſte dagen van zijn leven, in eene heldere kinderkamer brengt. Wie kan eene zoo ongerijmde handelwijze, zonder zich te ergeren, aanzien? En evenwel vindt dezelve nog gewoonlijk bij allerlei klaſſen van menſchen plaats.

Ook gedurende het tijdperk, dat later op de geboorte volgt, geeft men, in het algemeen, nog te weinig acht op alles, wat de oogen van het jonggeboren nadeelig worden kan. Zoo gebeurt het, bij voorbeeld, waarlijk maar al te dikwijls, dat er, boven de legerſtede van het kind, een glinſterend voorwerp, een ſpiegel, een zakhorologie of iets dergelijks hangt, wat het kind, bij zijn ontwaken, meestal vrij lang, met een ſtarend oog, beſchouwt. Geſchiedt dit nu alle dagen ſlechts een reis twee drie (want bijaldien zulke jonge kinderen door honger noch eenig ander ligchaamlijk gebrek gekweld worden, ſcheppen zij een bijzonder vermaak in het beſchouwen van glinſterende ligchamen,) zoo verkrijgen wel dra, wanneer de ſpiegel, of wat voorwerp het anders zijn mag, boven hun hoofd hangt, de ſpieren, die de oogen opwaart bewegen, of, hangt zulk een glinſterend voorwerp

aân de zijde hunner wieg, de zijdſpieren der oogen zulk eenen hoogen graad van zamentrekkingskragt, dat de oogen binnen korten tijd, zich beſtendig naar deze of gene zijde keeren, welk gebrek ſcheelzien heet. — Zoo men nu de oorzaak van dit gebrek niet ſpoedig ontdekt en de wieg niet vroegtijdig genoeg verzet, op dat het kind genoodzaakt worde, naar een tegenovergeſteld punt heen te zien, dan blijven de oogen geſtadig in deze rigting, en dus onvermogend, om eenig voorwerp regt uit te beſchouwen; zulk een mensch zal als dan alles van ter zijde bezien moeten, wil hij het duidlijk onderſcheiden. Klaarlijk blijkt hier uit immers, hoe ten uiterſte nadeelig zulk een gebrek van het gezigt voor het gebruik der oogen zijn móet, en dat hetzelve het ganſche gelaat misvormt, behoef ik niet eerst te bewijzen.

Die zelfde gebrekige rigting van den oogappel wordt ook niet zelden daar door veroorzaakt, wanneer men zeer kleinen kinderen zulke voorwerpen, die zij geerne zien, zeer digt voor den neus houdt; een misſlag, dien oppaſſers van kinderen zoo menigvuldig begaan, dat uitzonderingen hier waarlijk iets zeldzaams zijn. In dit geval wordt dan de zamentrekkingskragt van de ſpieren, die de oogen naar den neus draaijen, ſomtijds tot eenen zoo hoogen graad vergroot, dat zich een aanzienlijk gedeelte des oogappels in den binnenhoek van het oog verbergt. In-

Inmiddels zijn mij, in de loopbaan mijner praktijk, verſcheiden gevallen voorgekomen, wanneer dit binnenwaart draaijen der oogen, door een klein puistje op den neus, veröorzaakt wordt; want zoo haast zich iets vreemds op den neus bevindt, zien immers zelfs bejaarde menſchen geſtadig daar heen; wat moet men dan niet van kinderen verwachten? Voornaamlijk zal dit, bij het begin van eenen melkuitſlag, ligtlijk en dikwerf plaats, vinden, bij welke ongegeſteldheid zich niet zelden eerst puistjes op den neus en op de wangen vertoonen. — Het eenigſte middel, waar door, volgends mijne ondervinding, dit gebrek des gezigts, zelfs wanneer het reeds vrij verouderd is, kan verholpen worden, beſtaat hier in, dat men een ſtukje ſtijf taf, dat glans heeft, in dier voege aan de ſlapen van het hoofd vast maakt, dat het tegen de oogen opſtaat; want men zal wel dra beſpeuren, dat het kind zich moeite geeft, om naar het nieuwe voorwerp, dat zich aan den buitenhoek der oogen bevindt, te zien, en dat de oogen, op deze wijze, hunne verkeerde rigting allengs weêr verlaten. Maar gelijk de kinderen ons menigwerf, in andere gevallen, foppen, zoo kan het ook hier ligtlijk plaats vinden; want mij zelven was het een paar maal, dat ik dit middel aangeraden had en men mij verzekerde, met de ſtipſte naauwkeurigheid daar van te hebben gebruik gemaakt,

volſtrekt onbegrijplijk, waarom toch dit gebrek, na verloop van eenen geruimen tijd zelfs, in het minſte niet wijken wilde. Bij toeval alleen ontdekte ik er de ware rede van; deze beide kinderen naamlijk, die ſlechts een groot jaar oud waren, trokken, zoo dikwijls zij maar konden, ja wanneer men de oogen maar van hen afkeerde, de ooglappen van de oogen naar den neus toe, om ze regt duidelijk te zien, en wisten zich, dus doende, het hen ongewone en moeilijke ter zijde zien naar den buitenhoek van het oog zeer wijslijk te beſparen. Toen ik er vervolgends voor zorgde, dat zulks hen onmooglijk gemaakt werd, was het ſcheelzien ook wel dra genezen.

Wie, in het algemeen, zoo dikwerf zien moet, hoe onverandwoordlijk ouders en opzieners de oogen hunner kinderen en kweekelingen beſtormen, en hoe zij, vaak met den besten wil, om hen tot nuttige en achtenswaardige menſchen te vormen, nogthands die arme ſchepſelen, in hunne vroegſte jeugd reeds, van alle die genoegens des levens berooven, welken een mensch met gezonde oogen iederen dag en elk uur geniet; wie zoo menigmaal, op den vriendſchaplijkſten toon, tegen alle deze ingewortelde vooröordeelen, vruchtloos gepredikt, en de onvermijdlijke nadeelen van zulk eene opvoeding onweêrlegbaar, en evenwel zonder gevolg, bewezen heeft, *als ik*: dien moet het in de daad zwaar vallen, om

alle

alle zijne welmeenende en op de ervaring gegrondde raadſlagen openlijk te herhalen, terwijl hij er bij denken moet, dat zijne ſtem veelligt maar zeer weinigen bekeeren zal. Dan zelfs deze weinigen zullen mij tot de ruimſte belooning voor alle de vruchtlooze pogingen verſtrekken, die ik, ſedert zoo vele jaren, ten beste der arme kindertjes beſteed heb.

Zeer vele menſchen hebben eenmaal de grondſtelling aangenomen, dat men de kinderen onophoudlijk werk moet geven, wanneer zij geene luiaards en lompe blokken zullen worden, of hun werklust niet van zelf eene verkeerde rigting nemen zal. Volgends deze grondſtelling moeten de arme kleinen zich nu meestal met hun ſpeelgoed in de kinderkamer bezig houden, en men laat hen weinig in de vrije lucht, uit vrees, dat zij misſchien het een of ander van de ſtraatjongens zien en leeren mogten, wat zij niet zien en nog veel minder leeren moeten. Naauwlijks ontſlippen zij de handen der oppasſters, of de zoogenoemde gouverneur of gouvernante komen derzelver plaats vervangen, die of de grondſtelling reeds zelven medebrengen, zonder ze regt te verſtaan, of welken die anders door de ouders ten ſterkſte wordt ingeprent, om de arme kinderen geen uur van den dag werkloos te laten; daar is dan, den ganſchen dag door, de eene leermeester pas de deur uit, of de ander treedt weêr bin-

nen, en er is geen einde aan het ſchrijven, lezen, teekenen, naaijen, borduren en klavierſpelen, tot dat deze geplaagde ſchepſels het volſtrekt niet langer uithouden kunnen, zonder over hunne oogen te klagen. Wat baat egter dit geklag? Maar zelden roept men eenen verſtandigen arts te hulp; en wordt hij al eens geroepen, ſpreekt hij dan naar zijn geweten, men voert hem de magtſpreuk te gemoet, *dat men de kinderen niet vroegtijdig genoeg tot leeren aanzetten kan, zoo zij iets deugen zullen.* — Geen enkel woord zal ik van de zedenlijke afdwalingen ſpreken, waar toe deze grondſtelling heen leidt. Neen! ik zal enkel van de natuurlijke gevolgen gewagen, onafſcheidlijk van zulk eene behandeling der kinderen. Openlijk vraag ik hier alle artſen en oogmeesters, of dit vooröordeel alleen niet reeds velen kinderen hun gezigt, ja zelfs hun leven gekost heeft?

Het ergſte lot treft zekerlijk, bij zulk eene opvoeding, de arme meisjes; die toch mogen, op eene doelmatige uitſpanning voor haare gefolterde oogen, in het minſte geen ſtaat maken, alvorens een echtgenoot of volkomen mondigheid haar hier op regt geeft, wanneer het dikwerf reeds veel te laat is. Ook de knaapjes zijn bepaald genoeg, dan de zaken, die zij leeren moeten, zijn meer afwisſelend, en menigmaal met beweging van het ligchaam in de vrije lucht verknocht.

Ik

Ik ontken geenzins, dat men de kinderen alleenlijk, door hen geſtadig bezig te houden, voor alle die ondeugden beveiligen kan, welken zoo velen in den bloei hunner jaren wegrapen, of ten minſte in geraamten, en, reeds op hun drie of vier en twintigſte jaar, in grijsaards, herſcheppen; want de geest van gezonde kinderen is altijd werkzaam en wakker, eischt eenen gepasten werkkring, en elke poging, om dien te zeer te bepalen of te onderdrukken, is vruchtloos en nadeelig; de onverwinlijke aandrift om, te werken, denzelven eigen, verbreekt alle keetenen, en ontaart, of de gezondheid en bloei des ligchaams dalen tevens met de werkzaamheid ten grave. Bezigheid moeten de kinderen dus zeker altijd hebben, maar die werkzaamheden moeten volkomen naar de kragten van hun ligchaam en de vermogens van hunnen geest afgemeten zijn; er moet, in de keus van arbeid voor hen, eene heilzame afwisſeling heerſchen, die hunnen geest en hun ligchaam verkwikt: anders maakt men van die arme ſchepſelen vruchten uit de broeikas, die ſteeds kragt- en ſmaakloos blijven, en welken een enkele noordewind in haren bloei verſtikt. — Wat baat het thands zoo menig voortreflijk meisje, zoo menige eerbiedwaardige vrouw, die ik, in grooten getale, ten bewijze van mijn gezegde aanhalen kon, dat zij, als kinderen, zich, door een uitſtekend gebruik harer

talenten, de bewondering van alle menſchen verwierven, daar zij de gezondheid harer oogen, de ſterkte van haar gezigt, er voor hebben opgeofferd, en thands zoo veel levensgenot ontberen moeten, dat menige ſpeelgenote harer jeugd in ruime mate geniet, zonder nogthands in fraaije vrouwlijke handwerken zoo achterlijk gebleven te zijn.

Mogten toch alle ouders en opvoeders, inzonderheid moeders en gouvernantes, die helaas! in dit opzigt de meeste fouten begaan en het eigenzinnigst zijn, het geen ik voorheen gezegd heb, wel behartigen! mogt ik zoo gelukkig wezen, om, door de openlijke berisping van dit ingeworteld gebrek in de opvoeding, den armen kinderen, daaglijks ſlechts, een uur lang het genot der vrije lucht en vrije ligchaamsbeweging te bezorgen! — ik ben verzekerd, dat menig eene goede en brave moeder zich over de herſtelling van hare geliefde en ſukkelende dochter zou verheugen, en menig meisje wel dra weêr tot het genot van genoeglijke levensdagen terug keeren zou, waar toe zij thands reeds alle hoop opgaf.

Nu ga ik tot de hoofdregelen over, die men, ten aanzien van het gebruik der oogen, in betrekking tot verſchillenden ouderdom, in acht nemen moet.

1. Zeer jonge kinderen moeten hun gezigt geſtadig oefenen in het beſchouwen van ver-

verſchillende voorwerpen; vooral moeten zij menigwerf en lang in de verte zien, maar nooit in het geval gebragt worden, dat zij hunne oogen zeer inſpannen moeten, naardien zij aan alle inſpanning nog te ongewoon zijn en de toevloed van ſappen voor hunne oogen te ſchadelijk is.

Aan het algemeen verwaarloozen van dezen regel heeft men het ook te wijten, dat zoo menigmaal kinderen, van volmaakt gezonde ouders geteeld, reeds zeer vroeg aan de oogen beginnen te ſukkelen, en dat men zoo vele bijzienden onder de voorname lieden vindt. — Geen naauwkeurig opmerker zal ontkennen, dat het bijna altijd aan eene verkeerde behandeling der oogen in de eerſte jeugd is toe te ſchrijven, dat men, vooral in de voorname ſtanden van menſchen, zoo vele bijziende menſchen aantreft; want hoe kan een oog zulke voorwerpen, die ver van hetzelve verwijderd zijn, behoorlijk leeren vatten, wanneer het zich ſtaag enkel met het beſchouwen van nabij zijnde en kleine voorwerpen bezig hield! Maar hier van zal ik breeder ſpreken, wanneer ik van de behandeling der bijzienden gewagen moet.

2. Allergevaarlijkst is het, wanneer men de oogen, in het tijdperk der ontwikkeling en van het rijp worden des ligchaams, lang achter een en ſterk inſpant.

En evenwel zet men, juist omtrent dezen tijd, de kinderen het ſterkst tot leeren aan. Hoe dikmaals ziet men, dat de groei, bij zoodanige omſtandigheden, eensklaps ophoudt, het ligchaam bleek en mager of ſponsachtig wordt, de klieren overal opzwellen, en de vermogens van den geest met de vlugheid van het ligchaam en de ſcherpte van het gezigt als het ware verdwijnen. Vele ouders vertoornen zich als dan over de traagheid hunner kinderen, terwijl zij juist op zich zelven gramſtorig zijn moesten, daar de arme onſchuldige ſlagtoffers eener verkeerde opvoeding al ons medelijden verdienen.

3. Zoo dra het ligchaam eens volkomen ontwikkeld is, kunnen de oogen het gemaklijkst inſpanning verduren.

Ja, men moet dikwijls verbaasd ſtaan, wanneer men al den verbazenden arbeid overziet, die het gezigt op eene ongelooflijke wijze inſpant, welken menig jongman, menige jonge vrouw in dit tijdperk verrigt, zonder in het minſte te beſpeuren, dat hun gezigt er door afneemt.

4. In den hoogen ouderdom zelfs worden de oogen niet ligt vermoeid, zoo men, in zijne jeugd, ſlechts een verſtandig en ſpaarzaam gebruik van het gezigt heeft in acht genomen, en men den oogen, in dat tijdsgewricht, maar de onderſteuning niet onthoudt, die zij als dan behoeven.

Dit

Dit laatſte echter is het helaas! waar in de meeste menſchen mistasten; want ſommigen gelooven, dat er voorbehoedende brillen gevonden worden, en weten zich niet genoeg te haasten, om hunne oogen, in hunne beste jaren reeds, daar mede te voorzien; anderen integendeel willen, trots hunne bejaarde oogen, nog jong ſchijnen, en ſchamen zich, eene bril te gebruiken, die zij nogthands zoo zeer behoeven, of meenen, dat zij, door een vergrootglas, het gebruik der bril te kunnen ontwijken. Bij vrouwen kan men zulk eenen kinderachtigen hoogmoed nog al over het hoofd zien, want zij tellen geerne een jaar of tien terug, wanneer zij reeds een aanmerklijk getal jaren achter den rug hebben; mannen echter, die hun gezigt voor den ſtaat en hunne familie bewaren moeten, is zulk eene gekheid volſtrekt niet te vergeven, naardien zij zich aan dezelve altijd ten koste hunner oogen ſchuldig maken.

In het algemeen kent geen mensch bijna het regte tijdſtip, waarop hij waarlijk eene bril behoeft, en daarom nemen de meesten te vroeg of te laat tot een middel hunne toevlugt, dat zekerlijk het eenigſte is, waar door de kragt der oogen, als men het ter regter tijd gebruikt, kan bewaard worden.

Het komt er nu vooral op aan, dat men dit tijdſtip, voor alle menſchen, op eene bevatlijke

wijze

wijze en naauwkeurig bepale, welk doel ik, door de volgende regelen, volkomen hoop te bereiken. Alleenlijk moet ik nog het een en ander zeggen over de alzins gebrekige ja belachlijke wijze, waarop men, tot hier toe, in het algemeen, den tijd heeft willen bepalen, wanneer men eene bril behoeft.

De meesten denken, dat men, op zeker bepaald tijdperk des levens, ſtaag zijne toevlugt tot de bril nemen moet; en op dit vooröordeel alleen is de algemeene belachlijke, en dikwijls zeer ſchadelijke gewoonte der brillemakers gegrond, dat zij ganſche ſortimenten van brillen, naar den verſchillenden ouderdom der menſchen geſchikt, in voorraad vervaardigen, en aan de onkundigen verkoopen. Thands verbeeldt zich, bij voorbeeld, een man van vijftig jaren, die, gedurende eenige dagen, zijne oogen ſterk inſpande, dat hij reeds volſtrekt eene bril behoeft. Terſtond ſpoedt hij zich naar den brillemaker; dan hier vindt hij, onder al de glazen, die voor den ouderdom van vijftig jaren gemaakt zijn, geen eenig, dat voor zijn oogen past. Daar op doet hij, zoo er meer brilleſlijpers aan dien oord wonen, de ronde, en vindt hij hier niets, wat hem dient, men ſchrijft om eene bril van elders. Die moet de neus nu dragen, het glas moge nu iets deugen of niet, zoo lang tot de oogen het in het geheel niet meer uithouden kunnen, en de bril-

brilledrager er van overtuigd wordt, dat hij, met zijn ongewapend oog veel beter ziet, dan met behulp der glazen. — Dit is de geſchiedenis van duizenden; en gelukkig genoeg, wanneer er geen andere gevolgen, dan ligt verlies van een paar gulden, uit ontſpruiten.

Hoe veel menſchen vinden wij, die zich, in hun zeventigſte of tagtigſte jaar, hoewel zij, in hunne jeugd, hunnen oogen veel gevergd hebben, nog in het voortreflijkst gezigt verheugen mogen, en aan geene bril denken, terwijl hunne zonen en dochters dezelven reeds niet meer ontberen kunnen. — Hoe menig heeft niet, reeds in zijn dertigſte of veertigſte jaar, eene bril noodig!

De ouderdom kan derhalve nooit het tijdſtip bepalen, wanneer men eene bril gebruiken moet, en nog veel minder den vorm der bril.

Anderen meenen, dat het vroeger of later gebruik der bril daar van afhangt, of de oogappel en de inwendige deelen van het oog, tot breking der lichtſtralen beſtemd, meer of minder gewelfd zijn. Dezen zijn der waarheid reeds iets nader, maar evenwel nog zoo ver van het ware doel af, dat men hier uit niets, ten aanzien van het juiste tijdſtip, kan beſluiten, wanneer deze of geene perſoon eene bril behoeft; want zelfs een oog, dat zeer gewelfd is, kan, in de jeugd, zoo menigerlei toevallige wijzingen doorſtaan, dat het, reeds in het veertigſte jaar, eene bril noodig heeft,

heeft, offchoon het dezelve anders, volgends de ſtraks gemelde veronderſtelling, naauwlijks in het negentigſte zou hebben behoefd.

Of men vroeger dan later glazen voor de oogen moet te hulp nemen, hangt af van het bijzonder geſtel der oogen, van de zorgvuldigheid, die men omtrent dezelven in acht neemt en van het verſtandig gebruik, dat men, in zijne jeugd, van de oogen maakt; ja het hangt maar al te vaak van veele meer en minder gewigtige toevallen en ongeſteldheden af, die de oogen van den eenen treffen, en waar van anderen verſchoond blijven.

Het is dus alleen uit zekere onveranderlijke verſchijnſelen aan de oogen zelven, dat men, met alle zekerheid bepalen kan, wanneer men eigenlijk eene bril behoeft of niet, en hoe de bril moet geſteld zijn, om de oogen goed te houden.

Deze verſchijnſelen zijn zoo in het oog loopend en zich zelven ſteeds zoo gelijkvormig, dat ieder mensch, die ze eens bij zich ontdekt, zonder dat hij er een ander over behoeft te raadplegen, zich een glas aanſchaffen kan naar het voorſchrift, dat ik oogenbliklijk zal geven.

1. Het brandpunt van het gezigt of dat punt van afſtand, waar in wij een voorwerp het duidlijkst zien, en dat daarom ook het oog- of gezigtspunt (*punctum diſtinctae viſionis*) genoemd wordt, verwij-

wijdert zich verder van de oogen, dat is: men moet kleine voorwerpen, zoo men ze duidlijk zien wil, verder van de oogen verwijderen, dan men anders gewoon was.

2. Men wenscht, uit eene gansch ongewone neiging en aandrift, al meer en meer licht bij zijn werk. Daarom zullen wij, bij zeer oude lieden, bijna altijd zien, dat zij, des avonds, het boek of geschrift, loodregt achter het licht houden, om met meer gemak te kunnen lezen.

3. Zeer kleine voorwerpen schijnen in een te vloeijen, wanneer men ze lang beschouwt, en dit bespeurt men voornaamlijk, wanneer zij glinsteren of van eene heldere kleur zijn.

4. De oogen worden, bij de minste inspanning, terstond moede, en wel in diervoege, dat men genoodzaakt is, om, ten einde hen eenige rust te verschaffen, op andere voorwerpen te zien.

5. Het gezigt is, terstond in het ontwaken, vrij zwak, en verkrijgt, eerst na verloop van eenige uuren, den gewonen graad van sterkte weêr, wanneer naamlijk de prikkeling van lucht en licht genoegzaam op de oogen gewerkt hebben.

Zoo dra zich deze teekenen aan de oogen vertoonen, mag men vooral geen dag meer verzuimen, om zich eene goede bril aan te ſchaffen, en dan kan dezelve ook te regt een voorbehoedend glas genoemd worden. — Is de bril ſlecht of wat hetzelfde is, niet juist overeenkomſtig met de bijzondere geſteldheid van hem, die ze behoeft; dan moet het gezigt wel haast meer lijden, dan het, zonder dezelve, zou geleden hebben. Deze in de daad niet zeldzame waarneming legt mij, den ſtrengſten pligt op, om de noodige eigenſchappen eener goede bril op het naauwkeurigst te ontleden.

1. Eene goede bril mag nooit ſterk vergrooten, maar moet de voorwerpen enkel zuiver, helder en ſcherp vertoonen.

Oude lieden worden menigmaal zoo verzigtig, dat zij eenen middelmatigen druk, op eenen afſtand van twee, drie tot zes voet, zeer duidlijk lezen kunnen; daar en tegen wordt hen het ſchrift zeer verward en onleesbaar, wanneer zij het, op den afſtand van agtien tot twintig duim lezen zullen, die voor een volmaakt gezond oog iets zeer gewoons is. Deze menſchen moeten nu zekerlijk brillen zoeken, die ſterker vergrooten, maar zich evenwel ſteeds hoeden, om daar in op eenmaal niet te ver te gaan. — Het zekerſte bewijs, dat men hier in te ver gegaan is, en zijne bril te bolrond (*convex*) gekozen heeft, is dit, wanneer

neer men het boek digter bij het oog brengen moet, als men anders, bij gezonde oogen, doen kan, naamlijk negen tot agt duim.

2. Men moet, met de bril, op elken afſtand goed kunnen lezen, waar op men zulks, bij de volle kragt van zijn gezigt, doen kon.

Hier uit ziet men nu ten volle het belachlijke in het brillen ſortiment, dat men overal bij de brillemakers aantreft, en wier bolrondheid (*convexiteit*) ſtaag naar de jaren wordt bepaald.

Ook dan, wanneer men, in de plaats zijner woning, geene goede brillen bekomen kan, zal men zich ligtlijk eene van eene andere plaats kunnen ontbieden; want men behoeft zich ſlechts een boek of een geſchrift, op den afſtand, voor de oogen te houden, waar op men het gemaklijkst leest, dan de verwijdering tuſſchen het oog en het boek met een draadje naauwkeurig te meten, en voords dit draadje aan den brillemaker te zenden. Deze weet dan het basſin wel te bepalen, naar het welke het glas geſlepen worden moet. — Zeer noodzaaklijk echter is de voorzigtigheid, dat men het gezigtspunt van elk oog afzonderlijk mete, naardien men zeer zelden bevinden zal, dat beide de oogen een en hetzelfde brandpunt hebben.

3. Eene goede bril moet zuiver van ſtoffe zijn, dat is, zonder blaasjes, ſtrepen,

krasſen, ſterretjes enz. Of zij die hoedanigheid hebbe, kan men zeer ligt ontdekken, zoo men het glas tegen het licht houdt.

Maar helaas! zien zij, die eene bril gebruiken, er zelven dikwijls maar al te weinig naar, of zij deze goede en hoogstnoodzaaklijke hoedanigheid ook ſteeds behoude. Dus zal men, bij voorbeeld, vooral bij de vrouwen, menigwerf beſpeuren, dat hare brillen, die zij altijd, bij haar geld, vingerhoed, naaldenkokers enz. in den zak dragen, door ſcheuren en vuiligheid zoo onbruikbaar zijn, dat men ze eer voor een ſtuk van een gebroken glas uit een oud berookt keukenvenſter, dan voor eene bril zou aanzien.

De lieve gewoonte zorgt er insgelijks voor, dat zulke oogenbedervers niet ligt weggedaan en voor eene goede bril verruild worden.

Zal eene bril hare zuiverheid niet wel dra verliezen, en dus doende den oogen nadeelig worden, dan moet zij geſtadig, als men haar niet gebruikt, in een zacht overtrekſel van leder, bewaard worden.

4. Eene goede bril moet van eene evenredige dikte zijn en gelijkvormig gewelfd.

Of zij deze gewigtige eigenſchap waarlijk bezitte, onderzoekt men voor eerst door middel van eenen paſſer, waar mede men de dikte van de bril, aan verſchillende plaatſen, onderzoekt.

Ten

Ten tweede ontdekt men de evenredige dikte van het glas ook daar door, wanneer men de bril ſchuins tegen gedrukt ſchrift houdt, en onderzoekt, of de letters, aan den rand van de bril overal even groot verſchijnen, als in het midden.

5. Het brilleglas, dat voor het eene oog past, moet nooit voor het andere gebruikt worden; het is derhalve zeer noodzaaklijk, om
6. de bril van beugels te voorzien; want, zoo doende, kunnen de glazen nooit verwisſeld worden.

Deze beugels echter zijn ook nog in een ander opzigt niet alleen zeer dienſtig, maar zelfs onontbeerlijk bij eene goede bril. — Wij zien, dat de oogen met den neus, ook in eenen hoogen ouderdom, in een zoo naauw verband ſtaan, dat de laatſte niet ſterk mag geprikkeld worden, of deze prikkeling deelt zich aan de oogen mede en doet ze tranen. Zoo gaat het ook omgekeerd; want eene prikkelende zalf, in de oogen geſtreken, een vreemd voorwerp, onder de oogleden gevallen, doet den neus vloeijen en veroorzaakt niet zelden een ſterk niezen.

Dat nu de prikkeling, die het gebruik eener bril zonder beugels, vooral in den beginne veroorzaakt, in de daad zeer groot zijn moet, kunnen wij reeds daar uit opmaken, dewijl dikwerf

menſchen, die de behoefte eener bril dringend gevoelen, dezelve nogthands, bij de eerſte proef, om ze te gebruiken, weêr weglaten moeten, naardien zij deze prikkeling aan hunne oogen volſtrekt niet verdragen kunnen, en gevolglijk met de bril veel ſlechter, dan zonder dezelve, zien zouden. Dit alles evenwel wordt door de beugels zeer ligt verholpen; want die houden de bril aan de ſlapen van het hoofd vast, en zij rust ſlechts op den rug van den neus. Hij wordt dus niet meer geklemd, terwijl men boven dien, door de beugels, nog dit aanmerklijk voordeel heeft, dat de bril niet zoo ligt verſchoven wordt, dan wanneer zij enkel op den neus zit.

Het menigvuldig gebruik der mikroskopen, perſpectiven en korgnetten is, voor het overige, in elken ouderdom en bij elke bezigheid, van zoo nadeelige gevolgen, dat ik er mijne lezers niet genoeg voor waarſchuwen kan. — Intusſchen beweer ik geenszins, dat zulke hulpmiddelen niet ſomwijlen, ten minſte voor eenen korten tijd, noodzaaklijk kunnen worden; en ik zal mij moeite geven, om, bij verſchillende ſoort van werk, de gevallen naauwkeurig aan te wijzen, waar in men ze wezenlijk behoeft, maar ook tevens de noodige regelen van voorzigtigheid aan de hand geven, die men, bij derzelver gebruik, zonder uitzondering in acht moet nemen, ingevalle zij niet ſchadelijk worden zullen.

Dat

Dat brillen voor een volmaakt gezond oog nadeelig kunnen worden, behoeft geen verder bewijs, zoo wij maar op de tallooze oude en jonge gekken, die over de ſtraat loopen, acht willen geven, welken de natuur meestal met de beste oogen begaafd heeft en die een zoo uitmuntend geſchenk door de belachlijkſte mode, van ſteeds door eene lorgnet te kijken, moedwillig verwoesten. Die Heeren ſchijnen er helaas! iets groots in te zoeken, om andere menſchen op het lijf te loopen of onbeſchaamd onder den neus te zien. — Hij, die in de daad kortzigtig is, is ongelukkig genoeg, daar hij grootendeels het genot zijner oogen ontberen, en dikwerf, buiten zijne ſchuld, de palen der beſcheidenheid overſchrijden moet; maar ook hij alleen verdient ons medelijden en onze toegeeflijkheid. Hartlijk wenschte ik echter, dat men hem, die zich ſlechts bijziende houdt, overal met de verachting en geſtrengheid behandelde, die hij verdient; dit ware misſchien het eenigſte middel, om hen nog bij tijds van hunne dwaasheid terug te brengen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Regelen voor het gebruik der Oogen ten aanzien van den tijd.

De regelen, die ik, ten dezen aanzien, noodzaaklijk acht, zijn ſlechts weinige; en deze weinige zijn zoo klaar en bevatlijk, dat zij geene opheldering bijkans behoeven.

1. Des morgens, na goed, maar niet te lang, geſlapen te hebben, is het gebruik van gezonde oogen het dienſtigst.

Op dit tijdſtip kan het gezigt de hoogſte inſpanning zonder nadeel verdragen, dewijl als dan het ganſche ligchaam, en bijgevolg ook de oogen, nieuwe kragten verzameld hebben.

Dan ook hier moet men eene voorzigtigheid in acht nemen, die geen mensch ooit ongeſtraft uit het oog verliest; men moet naamlijk nimmer, terſtond, wanneer men nog naauwlijks ontwaakt is, uit het bed ſtappende, aan het werk gaan; want ieder plotslinge overgang van het eene uiterſte tot het andere, van volkomen rust tot eene oogenbliklijke inſpanning, brengt in het dierlijk ligchaam ligt zeer wezenlijke veranderingen in den vorm en geſteldheid der zinlijke bewerktuiging te wege, en heeft dus ook ligtelijk zeer ſlechte gevolgen.

2. Geen

2. Geen gezond oog is, terſtond na den maaltijd, vooral wanneer men het zich, bij eenen welbereiden disch, goed heeft laten ſmaken, tot eenigen arbeid bekwaam, die ſlechts eenige inſpanning van het gezigt eischt.

Allergevaarlijkst echter is het, de oogen na het eeten in te ſpannen, als men zijn werk zittend verrigten moet. De onvermijdlijke nadeelen van zulk eene handelwijze kan men immers zeer ligt zelfs van voren inzien en verklaren, zoo dat zij nog ligter van achteren kunnen bewezen worden; want toch de ſlaaplust, die ons dan overvalt, de weinige lust tot denken, dien wij dan ontwaren, met een woord, de onbehaaglijke toeſtand, waar in zich ons geheele hooſd bevindt, toont maar al te duidlijk, welk een groote toevloed van ſappen naar boven er dan plaats grijpt: en hoe zeer moet deze niet vermeerderd worden, als de geestvermogens en de oogen op een tijdſtip worden ingeſpannen, wanneer het onderlijf tevens zamengeperst wordt! Men zie zulke menſchen ſlechts aan, en men zal het ganſche aangezigt rood, de lippen blaauwachtig en het wit van de oogen vol roode bloedvaten vinden.

Juist uit deze verſchijnſelen kan men ook den derden regel afleiden, naamlijk:

3. Alle arbeid, die de oogen ſterk aangrijpt, moet, na eene verhitting van het lig-

chaam, zij moge nu zijn van wat natuur zij wil, moet ſteeds zorgvuldig vermeden worden.

Uit dien hoofden zouden openlijke redenaars, leeraars en hoogleeraars zeer kwalijk doen, wanneer zij, terſtond na hunne openlijke voordragt, aan hunnen lesſenaar wilden ſnellen en daar geest en oogen inſpannen. De beste oogen zelfs zouden het, bij zulk eene handelwijs, waarlijk niet lang kunnen uithouden; want de leeraar, wien het gewigt van het onderwerp, dat hij voordraagt, aan het hart ligt en die zijn ambt niet als een handwerk drijft; de redenaar, die van de waarheid van het geen hij voordraagt, overtuigd is en ook zijne hoorers wil overtuigen, — kan nooit zonder vuur ſpreken, hem zal, al ſchijnt hij ook nog zoo zacht en koelhartig te ſpreken, nogthands het bloed naar het hoofd ſtijgen, en zijne oogen zullen, tot eene oogenbliklijke inſpanning na zijne openlijke voordragt, onbekwaam zijn.

Ik kon, in de daad, niet een, maar verſcheidene treurige voorbeelden aanvoeren, van mannen van eene buitengewoone welſprekendheid, die zich, enkel door het onverſtandig gebruik hunner oogen, terſtond na dat zij openlijke redevoeringen hadden gedaan, binnen kort eene zoo aanmerklijke zwakte van gezigt op den hals haalden, die bijna aan blindheid grensde en hen

wel

wel dra buiten ſtaat ſtelde, om hun ambt voord te zetten.

4. Men moet, des avonds, bij het gebruik van een kunstlicht, zoo men maar eenigzins kan, alle inſpanning der oogen vermijden.

Wie zich, des winters avonds, van werk, dat de oogen aangrijpt, onthouden kan, zal de kragt van zijn gezigt lang bewaren; intusſchen wint men ook daar door reeds veel, wanneer men zich maar in het geval bevindt, om zulke bezigheden te kunnen kiezen, die niet tevens het inſpannen der geestvermogens vereiſchen. De zomer-avonden en morgens immers kunnen, zoo de omſtandigheden het gedogen, het verlies der winteravonden genoegzaam vergoeden.

Wanneer jongelingen, die zich zelven, en menigmaal nog een gedeelte hunner familie, op eene kommerlijke wijze, generen moeten, wanneer mannen, die zich geheel en al aan het welzijn van den ſtaat en van hunne huishouding hebben toegewijd, genoodzaakt zijn, om verſcheiden nachten aan hunnen ſchrijfleſſenaar door te brengen, en hunnen oogen meer te vergen, dan zij verdragen kunnen; wanneer zulke eerbiedwaardige mannen over zwakte hunner oogen klagen en menigwerf, in korten tijd, voor alle ernſtige bezigheden onbruikbaar worden, zal ieder verſtandig mensch, elk edel hart innig medelij-

den

den gevoelen, ook dan, wanneer hij zulk eene overdadige inſpanning in de daad voor *onverſtandig* houden moet. Maar wat zal men van de zwakte des gezigts bij zulke vrouwen en meisjes zeggen, die menigmaal daar uit ontſtaat, dat zij, enkel om geestlooze romans en ridderhiſtories te lezen, een groot gedeelte hunner nacht rust opofferen? — Wie zal medelijden met zulke menſchen gevoelen, die den dag verſlenteren, en dan des nachts hun hoofd met eenige oppervlakkige kundigheden aanvullen en de kragt hunner oogen verſtompen?

VIJFDE HOOFDSTUK.

Zorg voor de Oogen bij verſchillende ſoorten van arbeid.

Het ſpreekt van zelf, dat hier enkel van zoodanigen arbeid kan geſproken worden, die eenen onmiddelbaren, of ten minſte eenen middelbaren invloed op de gezondheid der oogen hebbe; maar ook die is zoo menigvuldig en eischt eene zoo uitgebreide voorzigtigheid, dat ik ligt een matig boekdeel vol regelen ſchrijven kon, enkel

over

over de zorg voor de oogen bij verſchillende ſoorten van arbeid, zoo de palen eens geſchrifts voor het algemeen dit veröorloofden. Maar wie zou zulk een boek wel willen lezen? — Ik zal daarom pogen, hier zoo kort als mooglijk te wezen, maar evenwel, zoo veel noodig, iederen ſtand, elk bedrijf, in aanmerking zoeken te nemen.

1. De tafel, waar aan men werkt, moet altijd zoodanig geplaatst worden, dat het licht over den linker ſchouder van hem, die werkt, ſchuins van boven invalt.

Alleen dan, wanneer de tafel in dier voegen geplaats is, zal hij, die zeer aanhoudend arbeiden moet, het kunnen uithouden, vooral wanneer hij de reeds voorheen aanbevolen regel van voorzigtigheid zorgvuldig in acht neemt, naamlijk dat hij zich van den ſchrijflesſenaar bedient, die op de plaat afgebeeld is, en dus bij het werk ſteeds afwisſelt met zitten en ſtaan.

Wie bij zijne bezigheden, wanneer zij een goed gezigt vereiſchen, altijd zitten moet, zal wel dra, dan zelfs, wanneer hij zijne geestvermogens weinig behoeft in te ſpannen, eene aanmerklijke verzwakking van het gezigt beſpeuren, welke grootendeels uit de zamenperſing der ingewanden van den buik ontſtaat en uit den toevloed der ſappen, welke daar uit ontſpruit. Van daar

ook,

ook, dat, bij zulke menſchen, de werkzaamheden van de buik-ingewanden maar al te ſpoedig geſtoord worden, terwijl er vooral hardnekkige buikverſtoppingen ontſtaan, die, gelijk ik reeds te voren heb aangemerkt, den gewigtigſten invloed op het welzijn der oogen hebben. — Hier uit kan men ook verklaren, waarom geleerden en ſtaatsdienaars, die veel moeten zitten ſchrijven, dikwerf hetzelfde lot als de ſnijder en ſchoenmaker ondergaan moeten, want gelijke oorzaken brengen gewoonlijk ook gelijke werkingen ten voorſchijn; alleenlijk beginnen de eerſten ſteeds veel ſpoediger aan de oogen te lijden, dewijl bij hen het misbruik der vermogens van hunnen geest er nog dikwerf bijkomt.

Er is zeker arbeid, die deze voordeelige plaatſing van de tafel niet gedoogt, gelijk het geval, bij voorbeeld, is ten aanzien van kunstgraveurs en horologiemakers. De eerſten bedienen zich, tot vermindering van het licht, dat hen anders te ſterk, van de glinſterende koperen plaat, in de oogen ſchittert, van een wit in olie gedoopt papier overtrokken, groot, ſchuins voor over ſtaande raam; maar ik ben door de bereidvaardigheid, waar mede eenigen dier kunstwerkers mijnen raad opvolgden, er wel dra van overtuigd geworden, dat dit behoedmiddel, zoo wel bij kunstgraveurs als horologiemakers, en in het algemeen bij allen arbeiders, die zeer glin-

ſte-

ſterende en kleine voorwerpen behandelen moeten, op het voordeeligst voor den welſtand hunner oogen kon ingerigt worden, wanneer zij dat raam, in plaats van met wit papier, met bleek groen, geölied papier of taf overtrokken. Wie geene proeven van dien aard genomen heeft, kan zich ook volſtrekt geen denkbeeld van het zacht en weldadig licht maken, dat zich, evenredig, over het voorwerp, dat bewerkt wordt, verſpreidt. — Heeft men, tegen over het venſter, waar aan men werkt, eenen muur, dien de zon beſchijnt, dan moet deze lichtſcherm zoo groot zijn, dat hij het geheele venſter bedekt; evenwel moet dezelve ſteeds ſchuins voorover hangen, zal de tafel behoorlijk verlicht zijn.

Ik heb bij verſcheidene handwerkers de zeer ſchadelijke gewoonte ontdekt, dat zij hun werk, door middel van glazen kogels, die met zuiver water opgevuld zijn, zeer ſterk verlichten. Daar deze glazen bollen op de werktafel ſtaan moeten, terwijl de verlichting ſteeds horizontaal geſchiedt, kan men ook nooit vermijden, dat het geduchte ſchijnſel van den bol zelven de oogen treft. Wat nadeeligen invloed zulk een arbeid op de oogen moet hebben, kan men reeds onwêêrſpreeklijk opmaken, uit het geen ik te voren, aangaande de verdeeling van het licht, gezegd heb.

Deze handwerkers zullen mij zekerlijk in het algemeen de gewigtige tegenwerping maken, dat

kaars-

kaarslicht doch bij hun werk nooit genoegzaam is, en zij een ſterk licht hebben moeten. — Hier nu komt een dier gevallen voor, waar in ik de verlichting door middel eener Argandſche lamp, uit ondervinding, boven alle anderen, aanraden moet; deze moet echter, in het midden der kamer, vrij hoog, onder eenen wit geſchilderden hoepelvormigen ſcherm hangen, die van boven voorzien is van eenen ſchoorſteen, welke naar het venſter uitloopt en eenen ventilator heeft.

Op deze wijze kan eene zoo aanmerklijke ruimte van het vertrek ligtlijk zoo zeer verlicht worden, dat verſcheiden menſchen, wanneer zij in de rondte zitten, het fijnſte werk verrigten kunnen. Tevens beveiligt het aanbevolen behoedmiddel van den koepelvormigen ſcherm den dampkring voor alle verontreiniging door oliedamp. — Is er nu de een of ander onder de arbeiders, wien de natuur de noodige beſcherming voor zijne oogen van boven geweigerd heeft, terwijl zijne wenkbraauwen en ooghairen te weinig, en zijne oogen te veel uitſteken, dan kan hij de nadeelige uitwerking van het licht immers zeer ligt door eenen dunnen oogenſcherm van groen taf, dien hij op het hoofd zet, verhoeden.

2. Zeer nadeelig is het, het boek of geſchrift achter het licht te houden, of zich met den rug naat het venſter te plaatſen, om zoo doende beter te kunnen lezen. Want

Want de lichtſtralen kaatſen, op deze wijze, ſteeds te menigvuldig op de oogen af. Men ziet het nadeel van zulk eene handelwijs des te duidlijker, zoo het papier zeer wit en het ſchrift zeer ſcherp en zwart is.

Voor zoodanige menſchen, die het grootſte gedeelte van hun leven, met ſchrijven en lezen, doorbrengen moeten, vindt er nog een zeer gewigtige regel plaats, dien zij nooit verwaarloozen moeten, wanneer zij zich, nog in hunnen ouderdom, in het genot van hun gezigt verheugen willen, en deze beſtaat hier in:

3. Dat zij het lezen nooit tot den avond beſparen, maar liever het ſchrijven tot hun avondwerk kiezen.

Wie geene veelvuldige en aanhoudende proeven genomen heeft, of het ſchrijven dan het lezen de oogen des avonds meer aangrijpt, zal deze bewering misſchien eenigzins wonderſpreukig vinden; maar wil men de proef aan zich zelven nemen, men zal er wel rasch van overtuigd worden, dat deze regel geheel en al op ondervinding ſteunt. Misſchien is de grond van dit merkwaardig verſchijnſel enkel hier in gelegen, om dat wij een opſtel, dat wij eens doordacht hebben, ſchrijven, zonder er eens, om zoo te ſpreken, naar te zien, onbekommerd, of de letters hare behoorlijke gedaante krijgen, dan niet. Maar hier uit volgt ook weêr van zelf, dat het *fraai ſchrij-*

ven, des avonds, nog veel minder zou aan te prijzen zijn, dan het lezen; want hier wordt ſlechts van ſtellen geſproken.

Eenige kunstwerkers kunnen, bij hunnen arbeid, zekerlijk de vergrootglazen, volſtrekt niet ontberen, gelijk, bij voorbeeld, de kunstgraveurs en horologiemakers; ik heb echter bij deze klaſſe van menſchen zeer gewigtige misſlagen ontdekt, die zij bij het gebruik der glazen begaan, en welken noodzaaklijk, bij den eenen vroeger, bij den anderen later, de gezondheid hunner oogen ondermijnen moeten.

De algemeene fout naamlijk bij de kunstgraveurs beſtaat daar in, dat zij het vergrootglas in de hand houden. De horologiemakers daar en tegen houden, met de rimpels der oogleden, den rand van het glas zoo vast, dat het aan het oog blijft zitten, op dat zij de andere hand tot hun werk gebruiken kunnen. Daar nu echter niets ſchadelijker voor het oog is, dan eene gedurige verandering van het gezigtspunt, terwijl men het glas nu eens nader bij het voorwerp, dat men bearbeidt, en dan weêr nader bij het oog brengt; daar elk oog, gelijk ik reeds in het begin dezer verhandeling zeide, door den druk van buiten, meer of minder lijdt, naar mate de drukkende kragt ſterker of zwakker, langer of korter van duur is: zoo begrijpen mijne lezers zeer ligt, hoe rasch de oogen der kunstwerkers, bij zulk eene han-

del-

delwijze, lijden moeten, daar de aard van hun werk buiten dien reeds genoegzaam is, om hun gezigt allengs te ondermijnen.

Als eenen der gewigſte regelen geef ik daarom den volgenden op:

4. Wie geſtadig arbeid moet verrigten, waarbij hij een vergrootglas behoeft, moet het glas met een lint of met beugels vast maken, op dat het, zonder te verſchuiven, vast voor het oog blijve, zoo lang hij werkt.

Ook bij eenige oude mannen merkte ik zeer dikwerf het ſlecht gebruik der vergrootglazen op, dat, in een dubbel opzigt, zeer nadeelig voor hunne oogen is; voor eerst, dewijl men nooit met een vergrootglas moet lezen, naardien het oog zich wel dra zoo zeer daar aan gewent, dat de ſterkſte vergrootglazen eindelijk niet meer voldoen; ten tweede, om dat zij het glas in de hand houden, en daarbij, menigmaal, zoo ſterk beven van ouderdom, dat zij niet eens, door het leggen van de hand op de tafel, kunnen beletten, dat het glas zich beweegt. Wie echter jonger wil ſchijnen, dan hij waarlijk is, zal zich ſtaag tot ongerijmde handelingen laten vervoeren.

Alle menſchen bijna, die een glas bij hun werk behoeven, gebruiken dit hulpmiddel enkel voor het eene oog, terwijl zij meestal het andere toeſluiten. Iets van dien aard kan wel eens een paar uuren,

in den Schouwburg, zonder nadeel plaats vinden; maar hij, die daar mede, gedurende een langer tijdverloop, bij ernſtige bezigheden, voordvaart, zal maar al te rasch het nadeel aan zijne oogen ontwaar worden, onafſcheidlijk met zulk eene handelwijs verknocht. — Het is, om die rede, ten uiterſte noodzaaklijk, dat men

5. In alle gevallen, waar in men zich van een mikroskoop, teleskoop, perſpectief of andere glazen bedienen moet, geſtadig met de oogen afwisſele, en nu eens met het eene, dan met het andere door het glas zie.

Het in acht nemen van dezen regel is zelfs voor kunstwerkers, die, terwijl zij door het glas zien, arbeiden moeten, niet moeilijk, wanneer zij het vergrootglas ſlechts op die wijze, welke ik voorheen opgaf, voor het oog vastmaken willen; maar zoo lang zij gewoon zijn, hetzelve in de hand te houden, is dit zeker niet mooglijk, dewijl de minſten in ſtaat zijn, met beide handen te werken.

6. Alle zoodanige handwerkers en kunſtenaars, die met zeer ſchitterende voorwerpen moeten omgaan, gelijk, bij voorbeeld, zilverſmeden, juweeliers enz. moeten hun werk zorgvuldig verdeelen, zoo dat zij, des avonds bij kunſtig licht, ſlechts flaauwe voorwerpen bearbeiden.

Ik heb in de daad verſcheiden den graauwen ſtaar geligt, die hunne blindheid nergers anders aan hadden toe te ſchrijven, dan aan het bewerken van zilverſieradiën bij nacht; om nu niet van andere zware en ſmartlijke ongeſteldheden der oogen te ſpreken, die ik er dikwerf uit zag ontſtaan, wanneer men zeer glinſterende voorwerpen, bij het kunſtig avondlicht, bewerkt had.

7. Schilders, die grote ſchilderſtukken in olieverw vervaardigen, moeten iets meer dan de benedenſte helft van het venſter, waar aan zij gewoon zijn te werken, met een gordijn van groen taf bedekken.

Het ware zekerlijk te wenſchen, dat zulke kunstwerkers, die men buiten dien zoo weinig vindt, altijd in eene zaal arbeiden konden, die van boven af ſchuins verlicht wierd. Daar deze gelegenheid zich echter ſlechts zeldzaam voordoet, is het volſtrekt noodzaaklijk, om, op gemelde wijze, eene horizontale verlichting te ontwijken, die niet alleen den kunſtenaar zelven in zijn werk zeer hinderlijk zijn zou, maar ook zijne oogen, door de terugkaatſing der glansrijke verwen, vreeslijk zou afmatten en verzwakken. — Het ſpreekt dus van zelf, dat, zoo er zich meer venſters in het vertrek, waar zij arbeiden, bevinden, die hun licht, van verſchillende kanten, over het beeld verſpreiden, of misſchien zelfs van eenen muur terugkaatſen konden, al die ven-

ſters, met digte gordijnen, volkomen bedekt moeten worden.

8. Handwerkers, die bij een ſterk kolenvuur arbeiden, moeten de oogen zeer dikwerf met frisch bronwater wasſchen.

Deze voorzorg zal zulke menſchen niet alleen meer geſchikt voor hun werk maken, terwijl de oogen, door het wasſchen met koud water, in de daad, als het ware, een nieuw leven ontvangen, maar zij zal ook lang de nadeelige uitwerking verhinderen, die eene aanhoudende hitte van het vuur bijna altijd, vroeger of later, op het oog doet. — Zoo zien wij, bij voorbeeld, dat ſmids, ſlotenmakers en koks niet zelden, reeds in hunne beste jaren, ſtaarblind worden.

9. Niet minder noodzaaklijk is het voor zoodanige menſchen, die zeer veel met wollen waren omgaan moeten, dat zij hunne oogen dikwerf uitwasſchen.

Want de fijne, ja onzigtbare ſtof, die de wol oplevert, is, even als de hitte van het vuur, niet zelden de oorzaak van den graauwen ſtaar, van langdurige ontſtekingen der oogen, en eindelijk van het omkeren der randen van de oogleden, en het ontvellen der ooghoeken, gelijk mij ontelbare gevallen in mijne praktijk bewezen hebben. — Maar bij dit ſoort van arbeiders is zeker het frisſche bronwater niet genoegzaam, om de ſchadelijke uitwerkſelen van de ſtof der wol te ver-

verhinderen, maar er moet ſteeds ſlijm van arabiſche gom en goudgelid bijgevoegd worden, gelijk ik reeds voorheen, bij het reizen, wanneer het heet en ſtoffig is, aangeprezen heb.

Uit deze weinige en beknoptlijk voorgeſtelde regelen van voorzigtigheid, die men, bij verſchillende ſoorten van arbeid zorgvuldig in acht moet nemen, om zijne oogen lang bruikbaar te houden, kunnen ook die kunst- of handwerkers, welken ik hier niet met name genoemd heb, alles afleiden, wat zij, ten aanzien hunner oogen, te vermijden of te doen hebben. Zoo zullen, bij voorbeeld, zijdeverwers, die hunne oogen maar al te zeer met de glinſterendſte kleuren der zijde en met de loogzoutige uitwaſemingen, die bij hun werk onvermijdlijk zijn, folteren, uit het geen ik hier kortlijk heb voorgedragen, ligtlijk opmaken, dat het voor hunne oogen zeer dienſtig zijn moet, dezelven zeer dikwerf met het bovengemeldde ſlijmachtig oogwater, en afwisſelend met koud bronwater te waſchen; dat het zeer noodzaaklijk zij, niet altijd door een en denzelfden perſoon de zijde in de vrije lucht te laten te droogen hangen, naardien de ſteeds voorddurende ſchitterende terugkaatſing der verſchillende kleuren maar al te ligt het gezigt van zulk een mensch benadeelen kan.

ZESDE HOOFDSTUK.

Uitſpanning voor de Oogen na onvermijdlijke inſpanning.

Wanneer huislijke of ambtspligten eens van ons eiſchen, dat wij onzen oogen lasten opleggen, die zij, zonder nadeel voor hun gezigt, niet lang dragen kunnen, dan blijft ons, om dit zintuig, zoo niet geheel goed, ten minſte bruikbaar te bewaren, ſlechts één weg open, naamlijk eene doelmatige uitſpanning voor de oogen in uuren, wanneer wij vrij van arbeid zijn. — Deze behoefte gevoelen ook zij allen, van welken ik hier ſpreek, zoo levendig, dat elk op zijne wijze alles te werk ſtelt, om aan zijn vermoeid gezigt nieuwe kragt te verſchaffen. — Dan, hoe ten hoogſte gebrekig en menigmaal geheel verkeerd zijn die verſchillende hàndelwijzen, waar door de menſchen maar al te dikwerf de verzwakking van hun gezigt bevorderen, in plaats van dezelve te vermijden.

Mogten mijne lezers toch de volgende regelen van voorzigtigheid, die enkel op eigen ondervinding ſteunen, naauwkeurig opvolgen! Dan ware ik verzekerd, dat zulke mannen zelfs, die zich in de noodzaaklijkheid bevinden, om hunne oogen ongelooflijk ſterk in te ſpannen, eene kragt-

da-

dadige verſterking van het gezigt gevoelen zouden.

1. Hij, die aanhoudend arbeidt, of zich gedurig met het beſchouwen van zeer kleine en eenvormige voorwerpen bezig houdt, gelijk, bij voorbeeld, met rekening-tabellen, en die, bij zijn werk ook zijne geestvermogens inſpannen moet, moet zijne oogen, in de uuren, die hem van zijn werk overſchieten, zoo veel mooglijk in de vrije zuivre lucht, oefenen, om in de verte te zien.

Wie den wellust van zulk eene uitſpanning voor de oogen nooit of maar zeer zelden geniet, kan zich van het heilzame van een zoo kragtig werkend middel, om zijne oogen tot nieuwen arbeid te ſterken, ook geen denkbeeld maken. — Niet alleen de zomer is voor deze uitſpanning der oogen geſchikt; ook ſchoone winterdagen zullen ſteeds dezelfde goede uitwerking doen. — Gewoonlijk echter ijlt de bezige man, vooral des winters, uit het bed terſtond aan de werktafel en van daar aan den middagdisch. Naauwlijks is deze afgedekt, of hij zit reeds weêr aan zijn werk, en is dit eindelijk volbragt, dan meent hij zijnen oogen, regt wat te goede te doen, wanneer hij een paar uuren lang kaart ſpeelt. — Wat moet er nu, met den tijd, uit oogen worden, die men zoo onverandwoordlijk beſtormt? Ik ver-

onderſtel nog, dat zij ſterk genoeg zijn, om deze behandeling zeer lang te kunnen doorſtaan. Blindheid, of ten minſte eene verzwakking van het gezigt, die de blindheid zeer nabij komt, is ja moet altijd het onvermijdlijk gevolg daar van zijn.

Van de in het oog loopend heilzame uitwerking, die herhaalde wandelingen in de ruime natuur doen, heb ik reèds boven gewaagd.

2. Dat, na eene langdurige inſpanning der oogen, het paardrijden zelfs eenen, wel is waar, ſlechts middelbaren, maar nogthands zeer heilzamen invloed op de uitſpanning der oogen heeft, is buiten allen twijfel.

Hij toch, die reeds gewoon is, om alle dagen eens uit te rijden, zal nooit de naauwe ſtraten der ſtad doorrijden, maar zeker afgelegene plaatſen kiezen. Reeds daar door wint hij dus, dat hij, als het ware, genoodzaakt wordt, om zijne oogen in het ver zien te oefenen. Boven dien echter is de heilzame uitwerking van het paardrijden op het gedarmte zoo ontwijfelbaar beſlist, dat men zich waarlijk moet verwonderen, waarom niet meer menſchen zich, van dit voortreflijk middel, bij langdurige ongeſteldheden in den onderbruik, bedienen, maar liever driemaal meer geld voor de klijsteren van KAEMPF en andere dergelijke middelen beſteden.

Reeds

Reeds te voren heb ik nu bewezen, dat de oorzaak van de zwakte der oogen enkel in het zamenperſen van de ingewanden des onderbuiks en daar uit ontſtaande hardnekkige verſtopping van het ligchaam gelegen is. Van welk een uitſtekend groot nut moet dan niet het paardrijden voor de oogen zijn, wanneer, door eene matige beweging, het gedarmte wederom zijne wurmachtige beweging herneemt, deszelfs werkzaamheden herſteld en dus de te groote toevloed der ſappen naar boven verhinderd wordt.

3. Het is ook onbetwistbaar eene uitſpanning voor de oogen, na eene ſterke en langdurige inſpanning, wanneer men zeer verſchillende afwisſelende voorwerpen, die het oog verlustigen, zonder zich te zeer in te ſpannen, beſchouwt.

Zoo heb ik, bij voorbeeld, reeds verſcheiden aanzienlijke mannen, die hunnen oogen al te veel vergen moesten, overreed, om zich, ter hunner uitſpanning, op de natuurlijke hiſtorie in den uitgeſtrektſten zin, of enkel op de kennis der planten toe te leggen; of dat zij zich eene kleine verzameling van prenten en teekeningen verſchaffen zouden. Zij alleen beſpeurden wel dra den weldadigen invloed hier van op hunne lijdende oogen zoo zeer dat zij, in het vervolg, hun gezigt veel meer, in ernſtige bezigheden, vergen durfden, zonder nogthands de nadeelige gevol-

gen

gen daar van zoo ſterk, als voorheen, te gevoelen.

Het natuurlijkſte gevolg, dat, om zoo te ſpreken, uit de zoo even aangevoerde gewigtige proefondervindlijke waarneming, van zelfs voordvloeit, is dit:

4. Dat de ſchouwburg mede onder de doelmatigſte uitſpanningen voor werkzame oogen moet geteld worden.

De ſteeds afwisſelende, ſpelende vertooningen der levende of levenlooze voorwerpen van het theater, het in het oogloopende contrast van ſchoone en lelijke gedaanten, waar bij wij, op dat oogenblik ten minſte, vergeten, dat het ſlechts kunstgewrochten zijn, verſchaffen, aan het door arbeid vermoeide oog, een zoo levendig en het gezigt herſtellend vermaak, dat men zich zeker, na een paar uuren in deszelfs genot te hebben doorgebragt, met nieuwe kragt van gezigt uitgerust voelt, en dit telkens des te meer, wanneer niet alleen het oog door eene bevallige vertooning, maar ook tevens het oor, door aangename harmonie van toonen voldaan wordt, wanneer wij niet genoodzaakt zijn, om den abſtracten duisteren loop van des autheurs denkbeelden te volgen, of wanneer ons geene ſterk aangrijpende hartstogten aan het oogenbliklijk lot der ſpelende perſonen kluisteren.

Uit dit alles kan men ligtlijk opmaken, dat

gees-

geestige balletten vooral zeer dienſtig voor de uitſpanning der oogen zijn.

Zal en moet echter de ſchouwburg wezenlijk eene plaats zijn, waar zich de oogen, die den ganſchen dag met arbeid zijn overladen geweest, in de lange winteravonden, nieuwe kragten tot eene volgende inſpanning verzamelen zullen, dan moest men ook op menig eene verbetering bedacht zijn, zonder welke de ſchouwburg voor het gezigt van veele ſterk arbeidende menſchen altijd nog zeer ſchadelijk blijft; vooral moest men eene betere verlichting invoeren.

En hier vindt nu het tweede geval plaats, waar in de verlichting, door middel der Argandſche lamp, de voorkeur boven alle andere ſoorten van verlichting verdient. Zoo haast naamlijk het gewelf van den ſchouwburg in het midden eenen wit geverwden of met ſpiegels voorzienen koepel kreeg, zoo diep of laag, dat dezelve eene kroon van Argandſche lampen tot aan de vlam toe bedekt, zal het ganſche gebouw zeker zoo goed verlicht zijn, als het ooit kan worden, terwijl de oogen der aanſchouwers er niets door zullen lijden, dewijl de vlam der lampen alleenlijk de oogen der genen zal kunnen treffen, die uit moedwil naar om hoog zien. Dat deze koepel ook in het midden van eenen ſchoorſteen en ventilator moest voorzien zijn, ſpreekt van zelf.

Maar niets benadeelt de oogen der aanſchou-

wers

wers op de eerſte en bovenſte plaatſen meer, dan de reeks van helderbrandende lampen, die zich kort voor het tooneel bevindt, naardien men de ſchadelijke uitwerking daar van, op geenerlei wijze ontgaan kan. Daarom bevangt mij ook ſteeds eene bange vrees, wanneer ik mannen, wier oogen de ſtaat en geleerdheid zoo zeer behoeven, in de loges zie, van waar men vlak op die lampen kijkt, en wenschte ik, dat eene hoogere magt zulke plaatſen enkel zoodanigen menſchen aanwees, die, buiten eeten, drinken, rijden, ſlapen, en het onderteekenen van eenen brief of wisſel, niets ter wereld te doen hebben.

Nu ſchiet mij nog over, van een der beste uitſpanningen voor oogen, die zeer *gewerkt* hebben, te ſpreken; en deze is het billardſpel, de Koning van alle ſpelen. — Men toone mij toch eenig ſpel, dat zoo te gelijk voor het verſtand, de gezondheid des ligchaams, de uitſpanning voor het gezigt, de oefening in oogmaat, de vastheid van hand en de verlustiging van den geest berekend is, als het billardſpel. Te regt mag ik dus, eindelijk en ten laatſte, den volgenden raad geven.

5. Des winters, wanneer men waarlijk maar al te veel de noodige ligchaamsbeweging in de open lucht misſen moet, behooren zulke menſchen, die den ganſchen dag bijna onophoudlijk hunne oogen zeer in-

ſpan-

ſpannen moeten, den avond vooral niet met eenig ſpel door te brengen, dat zittend geſchiedt, maar, ter hunner uitſpanning, het heilzame billardſpel te kiezen.

Het onophoudlijk en evenwel niet zeer inſpannende opmerken van alle de omſtandigheden van het ſpel, de herhaalde en ten uiterſte verſchillende proeven, om dezelven, tot zijn eigen voordeel, te veranderen, de aanhoudende zeer gematigde ligchaamsbeweging, (het ſpreekt van zelf, dat men niet met drift ſpele) het zachte groen van het billard, dat zoo ſchoon tegen den bal afſteekt, en de menigmaal zeer belangrijke opmerkingen der ziel van zijn partij en de omſtanders, die niet zelden warmer aandeel in het ſpel nemen, dan de ſpelers zelven — bewerken eene zoo weldadige mengeling van natuurlijke en zedenlijke gewaarwordingen, dat men, na zulk eene uitſpanning, zijne oogen en geestvermogens veel ligter en langer zal kunnen inſpannen, dan wanneer men dit voortreflijk hulpmiddel ontberen moet.

Zeker echter is het, dat, wanneer men, om eenige ſtuivers te ſparen, zoo laat in den ſchemeravond ſpeelt, dat men de witte ballen naauwlijks meer onderſcheiden kan, de beste oogen zelfs er bij lijden moeten, en ook znlke oogen, die door de natuur bijzonder begunſtigd zijn, ja

nog

nog voor geen inſpannenden arbeid bezweken, zeer ſpoedig zwak worden moeten.

Nog ongemeen heilzamer kon het billardſpel voor de oogen van vlijtige arbeiders worden, zoo men overal eene meer doelmatige verlichting bij hetzelve invoerde; want dikwerf zijn de weinige kaarſen, die men bij hetzelve ontſteekt, nog boven dien zoo ſlecht geplaatst, dat zij hun licht meer op de ſpelers dan op het billard werpen. Hier bij komt nog, dat de kaarſen gewoonlijk ſlecht zijn, en zeer ongelijk branden, zoo dat de verlichting het eene oogenblik zeer ſterk en het andere oogenblik zeer flaauw is. Wat invloed dit alles hebbe op den welſtand der oogen, heb ik voorheen reeds bewezen, en het ſchijnt mij daarom pligtmatig te zijn, hier eenen voorſlag tot eene betere verlichting van het billard in te voegen, welke ten uiterſte heilzaam zijn zou en veel minder dan kaarſen kosten.

Vier Argandſche lampen, van' eenen witten ſcherm voorzien, van welken twee vlak boven het onderſte, en twee boven het opperſte gedeelte van het billard, geplaatst moesten worden, verlichten het grootſte billard zelf zoo volmaakt en gelijkvormig, als geen vijftig kaarſen vermogen te doen. Deze ſoort van verlichting alleen blijft zich zelve ook ſteeds gelijk; terwijl, bij iedere andere, de lastige en dikwerf plotslinge veranderingen der hoeveelheid van licht het

oog

oog niet weinig vermoeijen. — Alles, wat men tegen dit voorſtel, dat geenszins op enkele beſpiegeling gegrond, maar reeds hier en daar, met een zeer goed gevolg, in werking gebragt is, zou kunnen aanvoeren, zou zijn, dat de billards, door deze manier van verlichting, misſchien zeer lijden zouden, daar de olie dezelven ligtlijk zouden bevlekken. Hier voor echter zou de marqueur kunnen zorg dragen, want door domheid en luiheid alleen kunnen de lampen het billard benadeelen. Ook hier is het noodzaaklijk, dat men, de onzuiverheid van den dampkring, door middel van eenen ſchoorſteen belette, boven de lampen geplaatst, en eindigende in een glasvenſter, van eenen ventilator voorzien.

Niet zelden heb ik opgemerkt, dat menſchen, die veel met den geest en de oogen werken moeten, zich eene zeer doelmatige uitſpanning wanen te verſchaffen, wanneer zij een paar uren zitten ſchaken. Maar hoe zullen toch vermoeide oogen nieuwe kragt verkrijgen door middel van een ſpel, dat aanhoudend zitten en ingeſpannen denken vereischt? Ja, ik kan indedaad verſcheiden voorbeelden aanvoeren, dat het ſchaakſpel zulke perſonen zeer bijziende gemaakt, en hunne oogen ten uiterſte verzwakt hebbe, wat, bij eene betere behandeling van dit vermoeide zintuig, zeker nooit zou hebben plaats gevonden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Regelen voor zulke ongelukkigen, die een oog verloren hebben.

Reeds voor lang heeft de ondervinding bewezen, dat menſchen, die zoo ongelukkig zijn, om een oog te verliezen, wanneer zij dezen toeſtand eens gewoon zijn geworden, en in den beginne, met het gebruik van hun gezonde oog, voorzigtig te werk gaan, met het eene oog veel ſcherper en duidlijker zien, dan zij voorheen met beide oogen zagen. Zoo ken ik menſchen, die reeds voor langen tijd een oog verloren, en thands evenwel, ondanks hunne hooge jaren, het fijnſte werk even goed verrigten, als toen zij beide hunne oogen hadden.

Eene zaak van het uiterſte aanbelang echter blijft het voor allen, die maar één oog hebben, om alle de raadſlagen, die ik ſtraks voor gezonde oogen heb aan de hand gegeven, nog naauwkeuriger op te volgen, dan zulke menſchen, die nog twee goede en gezonde oogen bezitten. — Verwaarloozing van het eene oog, zou hen zeer ligt van de rest hunner gelukzaligheid berooven.

Ieder, die ſlechts één oog heeft, voelt in den beginne, zoo dra hij het gezonde oog gebruiken wil,

wil, eene tegennatuurlijke beweging en eene pijnlijke ſpanning in het blinde oog; het gezonde oog kan zelfs geene kleine inſpanning lijden, wordt wel haast moede en begint niet zelden te tranen.

Deze verſchijnſelen, die, zoo zij lang aanhouden, een onlochenbaar bewijs van toenemende verzwakking des gezigts opleveren, verdwijnen wel haast, wanneer men het blinde oog ſlechts met eene compres van fijn linnen bedekt; dit moet ten minſte altijd geſchieden, wanneer men arbeidt. — Men kan echter die zeer onaangename verſchijnſels verhinderen en voorkomen, als men het gezonde oog niet vroeger tot arbeid aanzet, alvorens het (misſchien door eene ontſteking en verettering,) ten deele vernietigd oog volmaakt genezen is en men er geen pijn meer in gevoelt. Slaat men dezen welmeenenden raad, die geheel en al op de ondervinding ſteunt, in den wind, dan zal men telkens, als men het gezonde oog ſterk inſpant, op nieuw een hevige ſmart ontwaar worden in het ongeſtelde oog; de lijder zal, eenen geruimeren tijd, tot alle bezigheden geheel onbekwaam worden, en, zulk eene handelwijs herhalende, zich zelven, maar al te ſpoedig, eene zoo groote zwakte van gezigt in het gezonde oog op den hals halen, die nabij volſlagen blindheid komt.

TWEEDE AFDEELING.

HOE MEN ZWAKKE OOGEN BEHANDELEN MOET.

Alleen over de zorgvuldige behandeling van zwakke oogen kan ik hier uitvoerig handelen; want dit alleen is voor hem, die geen arts is, berekend. De eigenlijke genezing der zoodanigen, die zwak van gezigt zijn, blijft het werk alleen van den verſtandigen arts. Daar echter helaas! de volkomen herſtelling van zwakke oogen niet altijd, ja ik zou haast zeggen, zeer zelden mooglijk is, is het, in de meeste gevallen, enkel daarom te doen, dat men het gezigt in dien ſtaat tracht te bewaren, waar in het zich werklijk bevindt. Dan zulks hangt niet zoo zeer van eene geneeskundige behandeling af, als wel van eene zorgvuldige en doelmatige behandeling der oogen, van den kant des lijders zelven.

Gelukkig kan ik mijnen lezeren den troost geven, dat de zwakte van het gezigt ſlechts zeer zeldzaam tot volſlagen blindheid zal overſlaan, indien zij de raadgevingen, in deze verhandeling toegediend, opmerkzaam volgen willen. — Mogten zij zich toch door geene gewaande oogmeesters of landloopers met de voorſpelling eener on-

vermijdlijke blindheid laten bang maaken, en dus misschien tot middelen toevlugt nemen, die zulken rampzaligen waarzeggers slechts geld in den zak jagen, en het verlies van hun gezigt eerst daadlijk bewerkstelligen!

EERSTE HOOFDSTUK.

Gestadige zorg voor zwakke Oogen.

De gestadige zorg voor zwakke oogen wijkt, hier en daar in, wezenlijk van de daaglijksche zorg voor gezonde oogen af. Waar in deze afwijkingen bestaan, zal ik hier duidlijk zoeken te bepalen; en het spreekt daar bij van zelf, dat, voor het overige, alle de regelen, reeds in de vorige afdeeling aangevoerd, op welken ik geene uitzondering voor zwakke oogen maak, ook voor zulke menschen gelden, die niet zoo gelukkig zijn, zich in het bezit van een volmaakt goed zintuig des gezigts te bevinden.

Bijna alle menschen, die zwakke oogen hebben, zijn gewoon, steeds het licht te ontwijken, maar helaas! op eene wijze, die hen meer nadeel dan voordeel doet. Zoo bedienen zich, bij voor-

beeld, de meeste perſonen, die zwak van gezigt zijn, van ſchermen voor de oogen, vervaardigd van groen pergament, en met glinſterend vernis beſtreken; anderen plaatſen boeken voor het licht, of plaatſen het licht zelf in eenen hoek van het vertrek, waar het hunne oogen niet treffen kan. Daar het nogthands volſtrekt onmooglijk is, dat niet toevallig nu of dan, een onmiddelbare of terug gekaatſte, en dikwijls verdubbelde lichtſtraal het oog zou treffen; daar het zelfs in zulke avondgezelſchappen, waar men zich enkel onder vertrouwde vrienden bevindt, niet altijd mooglijk is, ten minſte niet bij het opſtaan en heen gaan, om de vlam van het licht geheel en al te vermijden; zal zulk eene plotslinge prikkeling van het licht, die het oog volſtrekt ongewoon is, altijd zoo veel te ſterker op het lijdende oog werken en het zintuig van het gezigt zeker des te meer verzwakken. — In het algemeen kunnen zwakke oogen veel beter een ſterk licht, maar dat zich *algemeen uitſpreidt*, verdragen, dan de kleine vlam van eene enkele kaars. Niet zelden heb ik de opmerking van den Heer FEST (*) bevestigd gevonden, dat eene brandende kaars voor

(*) Men zie zijne: *Winke aus der Geſchichte eines Augenkranken.* Leipzig 1793. 8vo.

voor elk, die een zwak gezigt heeft, bij dag veel onverdraaglijker is dan bij avond.

Het blijft dus een regel van het grootſte aanbelang:

1. Dat men, als men zwakke oogen heeft, het licht, wel is waar, nooit geheel ontwijken moet, maar dat men evenwel, in zulke gevallen, wanneer men genoodzaakt is, om zeer nabij de kaars te zijn, de hevige prikkeling van het licht moet pogen te lenigen.

En dit oogmerk bereikt men het best door middel eens kleinen lichtſcherms van groen taf, dien men zeer gemaklijk in den zak bij zig dragen, en, waar men is, aan de kaars ſteken kan, zonder dat men het overige gezelſchap, door verplaatſing van het licht, lastig valt.

Er zijn helaas! buiten en behalve het licht, vooral des avonds, nog ontelbaar veel dingen, die een zwak oog maar al te zeer folteren, en waar tegen ons geen lichtſcherm beveiligt. Het tin heeft men zekerlijk van de tafel verbannen; maar blijven er niet nog dingen genoeg op den diſch overig, die voor een gezond oog zelfs, als het des daags veel gewerkt heeft, ten uiterſte lastig zijn? Schittert misſchien het met een paar bloempjes beſchilderd porcelein en het zilver tafelgoed minder dan het tin, en verwijdert men waarlijk alles van de tafel, wat zeer in de oogen

ſtraalt? Treft het zwakke oog niet nog altijd, in de woonvertrekken van gegoedde lieden, gladde voorwerpen en andere glansrijke dingen aan, die hetzelve meestal de ſmartlijkſte gewaarwording veroorzaken? — Ik raad, uit dien hoofde, eenen iederen, die zwakke oogen heeft, ten ernſtigſte aan, om zulke avondbezoeken te vermijden, waarbij men zoodanige voorwerpen, die het licht ſterk terug kaatſen, niet ontwijken kan. Hij zal zich in eene wel verlichtte zaal, die met ſmaak, maar zonder pronk verſierd is, veel beter bevinden, dan in een klein vertrek, ſlechts door eene enkele kaars verlicht, maar waar in hij vele ſchitterend gladde meubelen vindt.

Hoe nadeelig glinſterende voorwerpen, boven al des avonds, voor een zwak oog kunnen worden, kan men uit de volgende lijdensgeſchiedenis van een waardig man opmaken, die, wegens zijne oogen, bijkans twee jaren lang honger leed, en zich, deels uit gebrek aan voedſel, deels door noodlooze zorg wegens eene aanſtaande blindheid, bijna de tering op den hals haalde. — Deze man berokkende zich, in zijne vroegſte jeugd, door geſtadig werken, zulk eene verzwakking des gezigts, dat er aan eene volkomen genezing niet meer te denken was; evenwel eischte het ambt, dat hij nog bekleedt, een geſtadig gebruik zijner oogen. Hoe treurig moest het hem nu niet vallen, dat hij, ganſche dagen lang, niet ar-

arbeiden kon, en dit vooral, wanneer hij, den vorigen avond gefoupeerd had. Zeer natuurlijk fchreef hij dit telkens erger worden van de zwakte zijner oogen aan het genot der fpijzen toe en maakte zich daarom, telkens na het eten, beweging; maar ook dit hielp niet, en hij dwong zich eindelijk, om, des avonds, honger te lijden. Van dit oogenblik af hielden die plotslinge toevallen ten aanzien van zijn gezigt op. De lijder behield wel de zwakte zijner oogen, maar hij kon nu evenwel daaglijks eenen matigen arbeid verrigten en de pligten van zijn ambt vervullen. Eens gebeurde het, dat ik bij dezen zieken des avonds ten eten verzocht werd; het gezelfchap was talrijk. Het was een familiefeest, en, om die rede, verfcheen de huisvader ook weêr eens bij tafel, hoewel met de uiterfte vrees voor den volgenden dag, die hij mij, op eene angftige wijze, te kennen gaf. „Maar hoe kan het u verwonderen," zeide ik, „dat uwe oogen, na zulk een foupée, zwak-
„ker, dan voorheen zijn, daar er zich zoo me-
„nigerlei voorwerpen op tafel bevinden, die het
„beste oog zelfs zeer lastig zijn moeten! Laat
„al die overtollige, fchitterende pracht flechts
„wegnemen, en ik wed, dat het genot der fpijs
„uwe oogen niet meer benadeelen zal?" Na verloop van naauwlijks een kwartier uurs, zag men geen zilveren kandelaars, geen zilveren borden enz. meer op de tafel; de kaarfen werden

van kleine ſchermen voorzien; een porcelein ſervies van eenen zeer ouderwetſchen ſmaak moest uit den hoek komen; en het was in de daad een zonderling ſchouwſpel, een aantal zeer nieuwerwetſche menſchen welgemoed aan eenen ouderwetſchen disch te zien zitten. De goede huisvader liet het zich ook wel ſmaken, en toen ik hem, den volgenden morgen, bezocht, beleed hij mij openhartig, dat hij zich ſedert twee jaaren niet zoo wel en bekwaam, om te werken, bevonden had, als heden. Ik beriep mij op mijne voorgeſlagen weddingſchap, en nu ſoupeerde men daaglijks op deze wijze; het ligchaam kwam weêr tot kragten, en de folterende toevallen van oogenzwakte keerden, ondanks het avondeten, niet weder.

Men leert in het algemeen allengs van zelfs zulke voorwerpen, die het zwakke oog hevig aangrijpen, ontwijken, eer zij nog eenen nadeeligen indruk maken kunnen. Zoo zal, bij voorbeeld, iemand, die zwak van gezigt is, wanneer hij er maar eens de proef van genomen heeft, dezelve zeker niet weêr herhalen, om in het donker vuur te ſlaán.

Een voorname regel van voorzigtigheid in zoodanige gevallen is deze, dat men het oog nooit vast toedrukke; want door zulk eene handelwijs wordt het oog maar des te bekwamer, om nog meer lichtſtralen op te vangen, terwijl de appel,

onder het ſluiten der oogleden, zeer verwijd wordt. Daar het nu toch zoo ligt mooglijk is, dat men het oog weêr opent, alvorens nog alle oorzaken, waarom men het ſloot, zijn uit den weg geruimd, zoo lijdt het dan nog veel gevoeliger, dan wanneer men het, terſtond in den beginne, aan iedere belediging, door middel van het licht, had bloot geſteld. Veel beter is het, eenen ſtoel of iets anders voor het voorwerp te plaatſen, dat onzen oogen lastig valt, zoo het niet in ons vermogen ſtaat, zulk eene foltering geheel en al van zich te verwijderen, of dat men eene andere plaats zoeke of zich ſlechts elders heen keere, en eindelijk, in gevalle van eenen ſpoedig voorbij gaanden glans, liever de hand, zonder de oogen toe te ſluiten, nog veel minder ze toe te drukken, op eenigen afſtand, voor het oog houde.

Uit het geen ik, zoo even, over de handelwijs van hen, die zwak van gezigt zijn, ten aanzien der verſchillende prikkeling van het licht, gezegd heb, vloeit de tweede hoofdregel voord, naamlijk deze:

2. Dat zwakken van gezigt, wanneer zij landſtreken doorreizen moeten, die ſterk met ſneeuw bedekt zijn, hunne oogen zorgvuldig voor den hevigen indruk van het terug gekaatſte ſneeuwlicht moeten pogen te beveiligen.

Want

Want zelfs op geheel gezonde oogen werkt de ſneeuw dikwerf met zoo veel geweld, dat eene aanmerklijke verzwakking des gezigts daar van het gevolg is. — De beste beveiliging van zwakke oogen tegen het ſneeuwlicht is een zeer digt zwart floers, dat echter niet voor de oogen mag hangen, maar even als een masker, boven de opperſte helft van het gezigt moet vastgemaakt zijn. — Van het zelfde middel kan men zich ook met volkomen vertrouwen bedienen, wanneer men in zandachtige ſtreken reizen moet, die ſterk door de zon beſchenen worden.

3. Zwakke oogen eiſchen, wel is waar, nog meer dan gezonde, dat men ze, door ze menigmaal te wasſchen, zuiver houde; maar niet altijd kunnen zwakke oogen koud water verdragen.

De vraag is thands, waar uit hij, die geen arts is, weten kan, dat hij zijne oogen ſlechts met zulk water moge wasſchen, het welk reeds lang in de kamer geſtaan heeft? — Dit is zeer ligt te bepalen; want wanneer de zwakke van gezigt menigmaal eene zeer ſterke aandrift beſpeurt, om de oogen te ſluiten, en daar op zeker bezwaar, om ze te openen; wanneer de geſloten oogleden zich ſomwijlen zoo vast aan den oogappel drukken, dat zij in denzelven een lastig ſpannend gevoel veroorzaken: dan kan het zwakke oog nooit koud water verdragen; ja dan zou men

men zich, integendeel, aan het gevaar van eene zeer hevige en boosaardige ontſteking der oogen bloot ſtellen. Dus zag ik, bij voorbeeld, hier uit eene zoo hardnekkige, kwaadaardige toeſluiting van de oogleden ontſtaan, dat de lijder de oogen, verſcheiden uren lang, in het geheel niet meer openen kon.

Gaan er echter, met de zwakte van het gezigt, geene krampachtige toevallen verzeld, dan zal het gebruik van koud water altijd die in het oog loopende gelukkige uitwerkingen ten voorſchijn brengen, welken men, bij geheel gezonde oogen, die eene hevige inſpanning geleden hebben, beſpeurt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Doelmatig gebruik van zwakke Oogen in het algemeen en bijzonder.

Alle menſchen bijna, die aan zwakte van oogen lijden, verheugen zich hartlijk op het aanbreken van den dag, en worden treurig en moedloos, wanneer de nacht komt; maar zwakke oogen vereiſchen ook, vooral des morgens, bijzondere behoedzaamheid.

Zwak-

Zwakke oogen kunnen, des morgens, volſtrekt geene de minſte inſpanning verdragen, en men kan zich ligt, door de eene of andere onvoorzigtigheid in dit opzigt voor den ganſchen dag onnut maken. — Dan eerst, wanneer het floers, dat zwakke oogen, iederen morgen, als het ware, omſluiert, verdwenen is, mag men aan eenig werk denken; maar ook dit werk moet zeer zorgvuldig naar de kragten van het gezigt zijn afgemeten. Inzonderheid moeten zwakken van gezigt zoodanig werk vermijden, dat, behalve de inſpanning van de oogen, ook een aanmerklijk gebruik van geestvermogens vereiſchen.

Eene bijna even groote behoedzaamheid behoeven zwakke oogen in zekere andere uren, maar vooral onder het eten. Gemeenlijk veroorzaakt het witte tafelbord, de borden, lepels enz. een zeer onaangenaam gevoel in de oogen, maar dit verdwijnt wel dra, wanneer men eenige lepels ſoep of eenige andere warme en eenigzins vloeibare ſpijs genoten heeft; alleenlijk moet men zich daar door niet verleiden laten, om, bij tafel, iets, waar door men het oog inſpant, ſcherp aan te zien, dewijl men daar voor ſmartlijk zou moeten boeten. De weelde laat buiten dien, offchoon dezelve, tot groot gemak voor de zwakken van gezigt, vooral des avonds, het tin en zilver van de meeste tafels gebannen heeft,

nog

nog genoeg voorwerpen over, die, wanneer men ze lang aanziet, het oog verblinden, en allengs al de uitwerkſelen ten voorſchijn brengen, die het aanhoudend lezen heeft.

Na den eten kan een zwak oog altijd veel ligter allerlei inſpanning verdragen, dan een gezond; alleenlijk moet het genot van ſpijs en drank matig geweest zijn, en het voedſel geenszins verhittend noch ſterk gekruid.

De meeste zwakken van gezigt meenen, dat zij zich, met brillen, het zien veel verligten kunnen, en de kragt hunner oogen behouden of zelfs verſterken; ja eenige gaan zelfs zoo ver, dat zij uit de heilzame werking, die de groene kleur zelfs op gezonde oogen heeft, het verkeerd gevolg afleiden, dat groene brillen een zwak oog bijzonder ondersteunen moeten. — Maar wie het oog, dat door eene bril moet zien, wanneer het nog niet voor derzelver gebruik geſchikt is; want zoo lang naamlijk de door mij opgegevene teekenen ontbreken, dat eene bril daadlijk noodig zij, mag zelfs de zwakke van gezigt niet aan het gebruik van een glas denken.

De groene brillen, waar van zich de zwakken van gezigt zoo geerne bedienen, zijn, zoo wel bij het werk als buiten dien, zeer nadeelig, dewijl zij alle voorwerpen geheel anders vertoonen, dan zij er daadlijk uitzien, en aan alle dingen een duister, morſig aanzien geven; want

daar

daar door veroorzaken zij het buiten dien reeds zwakke en lijdende oog, dat evenwel de voorwerpen zien wil, hoedanig zij wezenlijk zijn, eene nog meer dan gewone inſpanning, en helpen dus de verzwakking der oogen ſlechts vergrooten.

DERDE HOOFDSTUK.

Goede keus van arbeid voor zwakke Oogen.

De eerſte en gewigtigſte hoofdregel voor zwakke oogen, ten aanzien eener keuze van arbeid, is die, dat men vooral zulk werk, dat eene aanmerklijke inſpanning van gezigt en geestvermogens vereischt, bij helder klaren dag verrigte.

Men kieze boven dien, ook bij bezigheden van weinig beteekenis, en wanneer men iets voor zijn vermaak leest, vooral papier en boeken van eene minder ſchitterend witte kleur. Blaauw papier, zoo anders de inkt goed zwart is, is het best, om op te ſchrijven.

Maar helaas! zorgt men, ſedert geruimen tijd, ten aanzien van den druk, waarlijk niet zeer voor hen, die zwakke oogen hebben. Men ſchijnt er, in tegendeel, regt over uit, om den druk,

druk, zoo als men het noemt, te verbeteren, iets, dat, wel is waar, eenen iederen, wegens zijne zuiverheid, rondheid en afsteken van het fraaije papier, behaagt, maar dat nogthands een zwak oog, vooral bij nacht, zekerlijk zoo hevig aangrijpt, als het fijnste werk ooit doen zou. — Men neme er maar eens zelf, wanneer men ook sterke oogen heeft, de proef van, en leze een paar uren lang onafgebroken in eene zoogenaamde met latijnsche letteren gedrukte, prachtige uitgave, of vooral in eene Stereotype, (de nadeligste druk, die men ooit voor den welstand der oogen uitvinden kon;) en men zal zeker telkens eene daadlijke vermoeijenis van het gezigt bemerken, zoo veel te gevoeliger, daar men in een boek, met gewone hoogduitsche letters gedrukt, zonder moeite vier uren achter een lezen kan. En evenwel begint men deze hoogduitsche letteren in hoogduitsche boeken overal te verbannen, en eenen fraaijeren druk, ten koste onzer oogen, algemeen te maken.

Ik ontken geenszins, dat ook een fraai voorwerp, een voortreflijke inhoud, door een fraai kleed nog oneindig veel winnen kan, en dat zelfs het zintuig van ons gezigt, op den eersten aanblik, een zeker genoegen in de prachtige uitgaven der beste Schrijvers, die men uit Engeland op Duitschen bodem verplant heeft, ontwaart; maar even zoo min zal iemand lochenen kunnen,

dat onze oogen door die ronde, zoo zeer gelijkvormige letters, maar al te rasch vermoeid worden, en ongeschikt ter voordzetting eener zoodanige lectuur; ja dat er zelfs vele menschen gevonden worden, die, enkel door het onvermoeid lezen in zulke prachtige uitgaven, zich eene verzwakking der oogen hebben op den hals gehaald, die bijna ongeneeslijk was; want ik zou er, indedaad, verscheiden treurige voorbeelden van kunnen opnoemen. — Ik beweer daarom geenszins, dat men zulke uitgaven in het geheel niet lezen moet, maar ik wensch slechts, dat men ze niet altijd en enkel mogt lezen. — Even min ontken ik het groote verdienst des uitvinders van de Stereotypen; maar ik waarschuuw slechts zwakke oogen voor zulk eene lectuur, naardien de gelijkvormigheid en rondheid der letters, bij zulke uitgaven, nog veel lastiger is.

Zwakken van gezigt moeten zich ook zorgvuldig hoeden, dat zij zich niet ongemerkt gewennen, om zeer klein en inéengedrongen te schrijven, waar toe zulke menschen toch steeds genegen zijn; want niet alleen eene aanmerklijke toeneming hunner zwakte van oogen, maar ook eene zeer lastige kortzigtigheid, dikwerf met scheelzien verbonden, zal het onvermijdlijk gevolg dier kwade gewoonte wezen.

Allen arbeid, die reeds, voor en aan zich zelven, het gebruik van een glas, van welken aart ook,

ook, vereischt, moet de zwakke van gezigt volstrekt vermijden. Het verwaarloozen van dezen regel beſtraft zich ſteeds zelf door vroegere of latere blindheid, of ten minſte door eene zwakte van gezigt, die der blindheid zeer nabij komt.

VIERDE HOOFDSTUK.

Verſtandige keus van uitſpanning voor de oogen.

Geen mensch is er, die, in zijne uitſpanningen, na volbragten arbeid, zoo zeer op alles te letten heeft, wat zijnen oogen nadeel of voordeel doen kan, als de zwakke van gezigt. Des niet tegenſtaande heb ik dikwijls bemerkt, dat zulke menſchen zich, bij hunne bezigheden, zorgvuldig voor alles hoedden, wat hunne oogen bebenadeelen kon, maar, op het tijdſtip wanneer zij hunne uitſpanning namen, aan deze verſtandige behoedzaamheid in het geheel niet meer dachten, en zich dus doende, menigmaal eenen geruimen tijd lang, ongeſchikt maakten voor hunne bezigheden, het welk zij dan verkeerdlijk aan den arbeid toeſchreven.

Zoo is, bij voorbeeld, het kaartſpel een der gewoonſte avonduitſpanningen; wie echter zijne oogen, bij dag, veel inſpannen moet en zeer zwakke oogen heeft, zal dezelven door nieuwe, witte, glinſterende kaarten zeker even zeer benadeelen, als of hij dien tijd met werken had doorgebragt. — Om nu niet eens van de ſchadelijke gevolgen te gewagen, die een ſpel, waar bij men zitten moet, niet alleen voor de oogen, maar zelfs voor het ganſche ligchaam, over kort of lang, bewerken moet.

Het danſen zoo wel, als iedere andere groote verhitting van het ligchaam en elke hevige hartstocht moeten zij, die een zwak gezigt hebben, volſtrekt vermijden; want, in het eerſte geval, zullen zij zich, door de aanhoudende ſterke beweging en vermoeijenis van hun ganſche ligchaam, als mede door de nadeelige uitwerking van het fijnſte ſtof, ten minſte voor den volgenden dag onnut maken, en, zoo het menigvuldig geſchiedt, hunne oogen het onherſtelbaarſte nadeel doen; in het tweede geval kan de zwakte van het gezigt oogenbliklijk in volſlagen blindheid veranderen, hoedanige gevallen mij meermalen in mijne praktijk zijn voorgekomen.

Even zeer moeten zwakken van gezigt alle zoodanige wandelwegen en gezelſchappen zorgvuldig vermijden, waar men vele ſchitterende kleederen en ſieradien aantreft, of waar een groote drom

van menſchen zich, ſteeds in eene regte lijn, heen en weêr beweegt; want het nadeel, dat hier uit voor een zwak oog ontſpruit, is waarlijk niet met het gering vermaak te vergelijken, dat men in dit oogenblik meent te genieten.

Voor het overige moeten zij, die het geluk niet hebben, van, door de natuur, met ſterke, gezonde oogen begaafd te zijn, alle de regelen naauwkeurig opvolgen, die ik reeds voorheen, bij de uitſpanning voor gezonde oogen, opgegeven heb.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Behandeling van kort- en verzigtige Oogen.

De meeste menſchen worden, in hunnen ouderdom, eenigzins verzigtig; want de geheele oogappel wordt dan vlakker, en de doorſchijnende huidjes en de vochten van het oog worden digter en dikker; bij menig een verwijdert zich het gezigtspunt ongelooflijk, gelijk ik voorheen reeds aangemerkt heb. Maar indien zulke menſchen het tijſtip naauwkeurig in acht nemen, wanneer zij brillen te hulp nemen moeten, dan neemt deze verzigtigheid niet ligt al te zeer de overhand; zulks geſchiedt echter altijd, wanneer zij zich de bril ſchamen.

Dan ook bijziende kan men nog in zijnen ouderdom worden, indien men zich naamlijk jaren lang, enkel met het beſchouwen van voorwerpen bezig houdt, die door het mikroskoop bezien moeten worden; ook hier van kon ik verſcheiden voorbeelden aanvoeren.

Waarom toch vindt men, onder de fatſoenlijke lieden zoo vele bijzienden? waarom onder de onbemiddelde volksklasſe reeds veel minder? en waarom geheel geenen onder de boeren? Deze vragen deed men mij reeds meermalen, zoo dat ik het mijn pligt reken, ze hier te beandwoorden.

Door eene naauwkeurige en veeljarige opmerking van hen, die zwak van gezigt waren, heb ik er mij eindelijk volkomen van overtuigd, dat alleenlijk een zamenloop van zeer vele gewigtige en minder gewigtige oorzaken de zoo gewone kortzigtigheid bij den gegoeden burger en aanzienlijke lieden verwekt. — Reeds in de eerſte jaren van hun leven wordt daar toe de grond gelegd; want de bekrompen ruimte van de kinderkamer, het kleine ſpeelgoed en de zoo weinige en popachtige ligchaamsbeweging in de vrije lucht, bereiden het arme kind reeds tot kortzigtigheid voor, en dit fraaije werk voltooit dan gewoonlijk eerst de gouverneur of gouvernante, het zij nu op bevel der ouders, het zij uit gebrek aan eigen overleg, of ook uit vuile gewinzucht.

Men

Men ſtaat verbaasd over het arm zesjarig knaapje, en beſchouwt het als een wonder, wanneer het uren lang, als een papegaai, uit de Romeinſche en Griekſche geſchiedenis praten kan, zonder zelfs de geſchiedenis van zijn eigen vaderland of familie te kennen; en kan hij Papa of Mama, in een fraai geſchreven gedicht, waar van hij geen enkel woord begrijpt, op hunnen verjaardag geluk wenſchen, dan overlaadt men het kind met liefkozingen, den gouverneur met loftuitingen — en ſomtijds met — geld. — Dan genoeg, ik wil het afzigtig ſchilderij niet voltooijen. Men ziet wel reeds uit deze weinige trekken, dat de kinderen veel te vroeg aangezet worden, om niet alleen hunne oogen in te ſpannen, maar ze ook, met het onophoudlijk beſchouwen van nabij zijnde en kleine voorwerpen, bezig te houden; moest men dus niet veel eer vragen, waarom er zoo *weinige* bijzienden onder de rijke lieden gevonden worden? – De gemeene man zendt, als het niet te hoog loopt, zijn jongen naar de openbare ſchool, waar hij, wegens het groot aantaal van ſcholieren, niet te ſterk aangezet wordt. Die kinderen komen menigmaal in de vrije lucht, of brengen, gelijk op het land plaats vindt, de jaren hunner jeugd geheel op ſtraat door; hunne oogen ontſpannen zich, wanneer zij ook genoodzaakt zijn, om kleine voorwerpen te bearbeiden, menigwerf en lang genoeg, in het beſchouwen van de groo-

te werken der ſchoone natuur: en dus kan men het gemaklijk verklaren, waarom men, onder de minder gegoedde kinderen maar zeer weinige, en, onder de boeren, in het geheel geene bijzienden aantreft, ja waarom zulke ſchippers of voerlieden zelfs, die, uit hoofde van het bijzonder geſtel hunner oogen, reeds zeer tot kortzigtigheid overhelden, deze neiging van hun gezigt, bij hun werk, wel dra verliezen. Uit dit alles kan men opmaken, tot wat hoogen trap de kortzigtigheid eindelijk moet klimmen, wanneer men als kind zoo verkeerdlijk wordt opgevoed, en reeds van nature eene bewerktuiging ontvangen heeft, die daar toe overhelt.

Wanneer iemand, die reeds daadlijk bijziende is, zich, in zijne jeugd, zoo veel mooglijk, voor het gebruik der lorgnetten hoedt, heeft hij veel en gegrondde hoop, dat zijne oogen, na zijn dertigſte jaar, allengs aanmerklijk beter zullen worden, en wel in dier voege, dat hij, in zijn veertigſte jaar, veelal zeer goed in de verte zal kunnen zien. — „ Maar wie zal de jaren zijner „ jeugd ooit doorleven willen, zonder zijne oo- „ gen te genieten?" Dus andwoordden mij reeds menigmaal de zoodanigen, welken ik dezen raad gaf, en lieten zich, door mijne waarſchuwing niet weêrhouden, om den ganſchen dag de hol geſlepen bril op den neus rond te dragen. —— Wie deze regelen van voorzigtigheid zoo koel-

har-

hartig verwerpt, mag, eens en vooral, nooit meer de hoop koesteren, dat zijne oogen, in zijnen ouderdom, beter worden zullen, ja hij zal, in tegendeel, nog meer bijziende worden; dikwerf zal hij van bril veranderen en ſcherper glazen moeten zoeken, tot dat hij eindelijk, op zijne kamer zelfs, de bril niet meer weglaten kan.

Inmiddels is het niet te ontkennen, dat menig een bijziende wezenlijk een glas behoeft; alleenlijk moet hij het niet, gelijk helaas! gewoonlijk geſchiedt, enkel op een oog gebruiken; alleenlijk moet hij het dikwijls, al zou het ook met moeite geſchieden, wegleggen, en met ongewapende oogen trachten te zien. Zulk eene poging zal dan ſteeds, door het afnemen der kortzigtigheid, rijklijk genoeg beloond worden.

De teekenen, waar uit men erkent, dat een bijziende wezenlijk eene hol geſlepen bril noodig hebbe, zijn de volgende:

1. Wanneer de geheele oogappel, maar vooral het doorſchijnend hoornvlies, hoog gewelfd is, iets, dat men zeer ligt kan beſpeuren, wanneer men het open oog van ter zijde aanziet.
2. Als de bijziende ſlechts zeer klein en gedrongen ſchrijven kan, maar, wanneer hij groot ſchrijven zal, de gedaante der letters mist en geene vaste hand meer heeft.

3. Wanneer hij in den ſchemeravond het kleinst ſchrift zeer duidlijk lezen kan, als het verziende en gezonde oog de grootere letters naauwlijks meer kan onderſcheiden.
4. Zoo hij iemand, die een paar ſchreden van hem verwijderd is, niet meer kent.
5. Indien hij, om een voorwerp, dat ſlechts weinige ſchreden van hem verwijderd is, bij voorbeeld eenen ſtoel of eene tafel, te ontwijken, de oogleden half ſluiten moet.

Evenwel is het noodzaaklijk, dat men naauwkeurig onderzoeke, of de bril, die men kiest, ook volkomen voor zijn oog berekend zij; en dit onderzoek moet geheel en al geſchieden naar de regelen, in de eerſte afdeeling van dit geſchrift opgegeven. Dit alleen moet men in acht nemen, dat de hol geſlepen bril nooit veel mag verkleinen, maar de voorwerpen alleenlijk zuiver en duidlijk vertoonen moet. — Brillen, die zeer verkleinen, vermeerderen niet alleen de kortzigtigheid, maar ſpannen ook het gezigt ongemerkt in, en verzwakken het in eenen hoogen graad.

Het eenigſte middel tegen het toenemen der kortzigtigheid in den ouderdom is dit, dat men de oogen vlijtig bezig houde met het beſchouwen van kleine afwisſelende voorwerpen, en alle wandelingen zorgvuldig vermijde, waar op men, om zoo te ſpreken genoodzaakt is, om in de verte

verte te zien; edoch ook deze voorzigtigheid is ſomwijlen niet genoegzaam, om den verzigtigen het gebruik eener bril geheel en al te beſparen. Ook daar van heb ik in de eerſte afdeeling reeds geſproken.

ZESDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen na zware ziekten.

Het is eene algemeene ondervinding, dat de oogen, na zware ziekten, vooral na beſmetlijke, bij welken vele ſappen verloren zijn gegaan, als mede na zenuwen - ziekte, zoo zwak worden, dat deze zwakte ſomwijlen aan blindheid grenst, of ten minſten bij den lijder bijna altijd de gegrondde vrees voor eene volſlagen blindheid verwekt. Gemeenlijk zoekt men dan, in zulke gevallen, hulp, en men maakt van eene menigte zoogenoemde verſterkende geneesmiddelen gebruik, waar door het kwaad bijna altijd ſlechts vergroot in plaats van verminderd wordt.

Naar mijne waarnemingen, wordt deze aanmerklijke zwakte der oogen vooral hier door weggenomen, en alle daar uit ontſtaande kwade gevolgen zeker voorgekomen, wanneer men (wat

ech-

echter de minſte menſchen doen willen) zijne oogen, eenen geruimen tijd lang, geheel verſchoont, tot dat naamlijk het ligchaam weêr kragten genoeg gekregen heeft, om eene inſpanning in het algemeen of over het geheel, en ten aanzien van enkele zintuigen, te kunnen doorſtaan. — Uit dien hoofde is goed voedſel, dat echter het ligchaam niet oogenbliklijk prikkelt, maar hetzelve duurzame kragten geeft, alles, wat men zulken genezenden aanbêvelen kan.

Een der nadeeligſte misbruiken, die men, na het doorſtaan van zware ziekten, ooit van het gezigt maken kan, en waar uit ik meermalen eenen volſlagen graauwen ſtaar zag ontſtaan, beſtaat hier in, dat vele menſchen den tijd hunner genezing niet beter meenen te kunnen beſteden, dan door den ganſchen dag met lezen door te brengen. Zij willen hunnen geest hier door eene uitſpanning verſchaffen, en zich de lange dagen hunner wedergenezing verkorten; maar zij bedenken hier bij niet, dat zij hun hoofd, en nog meer hunnen oogen, daar door veel nadeel berokkenen.

Zullen de oogen, na eene zware ziekte, ſpoedig herſtellen, dan moet men ze vooral door eene vlugtige en niet vermoeijende beſchouwing van zeer belangrijke, maar afwisſelende voorwerpen, bezig houden. De heilzame uitwerking daar van zag ik zeer zigtbaar bij zekeren man van

ver-

verdienſte, dien ik, voor een paar jaar, onder handen kreeg.

Deze man werd, aan het einde eener zeer hevige en langdurige zenuwkoorts, door zulk eene verzwakking van het gezigt overvallen, dat hij, eenen tijd lang in de bangſte vrees leefde, van zijn gezigt geheel te zullen verliezen; deze angst werd, door het ſchouderophalen der artſen, en door de daaglijkſche vermindering van het gezigt, nog zeer vergroot, zoo dat ik den lijder in de treurigſte, bejammerenswaardigſte gemoedsgeſteldheid aantrof, toen ik bij hem geroepen werd. — Men ried hem een duister vertrek, den damp van keulsch water en een oogwatertje aan, dat uit even veel bronwater en wijngeest beſtond; maar hij bevond zich, op het gebruik daar van, zeer kwalijk. — Ik beval ligt te verteren voedſel aan in matige verdeelde maaltijden, een glaasje goeden wijn, ligchaamsbeweging in eene zuivere vrije lucht, oefening van het gezigt in een evenredig verdeeld helder licht, en eindelijk in eene herhaalde vlugtige beſchouwing zijner verzameling van prenten en mineralen; welken raad de lijder ook geern volgde, daar dezelve met zijne neiging, waar voor men hem nogthands ernſtig waarſchuuwde, zeer inſtemde. Nu hield zich de goede man met zijne vrienden daaglijks bezig over deze en gene ſtukken zijner uitmuntende verzameling, en vergat dus wel drá zijne zorg; want

de

de zwakte zijns gezigts, van welke men hem reeds eenen zwarten ſtaar voorſpeld had, verdween in minder dan drie weken zoo geheel, dat hij zijne ooogen zoo goed, als voor zijne ziekte, gebruiken, en aanhoudend inſpannen kon.

De ziekten, na wier afloop de oogen vooral plegen zwak te worden, en dan, eenen geruimen tijd rust behoeven, zijn, behalve de gemelde ontſtekingen en zenuwen-ziekten, alle active en paſsive bloedvloeijingen, de purpurkoorts en de kinderpokken. Vooral ſlepen de mazelen, en wel bijzonder bij reeds volwaſsen menſchen, ſomtijds eene langdurige verzwakking in het gezigt na zich, die zoo groot is, dat men zelfs het geringſte werk niet doen kan, zonder dat de oogen rood, vloeijend en pijnlijk worden.

Ook na hevige ſlagen op het hoofd, en na eenen ongelukkigen val, die de herſenen ſterk deed ſchudden, heb ik dikwijls zeer ſchadelijke gevolgen voor het gezigt beſpeurd, wanneer men den oogen, gedurende den tijd der genezing, veel vergde.

Ik kon hier zekerlijk nog menig eenen regel voor zwakke oogen aanvoeren, nog vele zeer gewigtige en menigwerf voorkomende oorzaken van verzwakking des gezigts zou ik kunnen opnoemen; dan dewijl andere geneesheeren hier over reeds genoeg geſchreven hebben, en deze waarſchuwingen enkel zoodanige menſchen betref-

treffen, die (mag ik zeggen) ſteeds doof zijn voor allen goeden raad, komt het mij beter voor, van dit alles geheel en al te zwijgen, op dat dit geſchrift voor niemand aanſtootlijk worde.

DERDE AFDEELING.

HOE MEN DE OOGEN BEHANDELEN MOET, BIJ PLOTSLINGE TOEVALLEN, DIE GEENE EIGENLIJKE MEDICINALE OF CHIRURGICALE KUNDIGHEDEN VEREISCHEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over het wegnemen van vreemde ligchamen, die tuſſchen den oogappel en de oogleden invallen.

Hoe ligt gebeurt het niet, dat een ſterke wind een vreemd ligchaam in het oog waait? Hoe menigmaal vindt het niet bij zekere handwerkers plaats, dat hen ſtukjes ijzer, tin, hout, zilver of

of goud in het oog vallen; en hoe onverſtandig gedragen zich de meesten menſchen in zulke gevallen!

Het eerſte, wat een ieder, bijkans zonder het zelf te weten doet, is dit, dat hij de oogleden met de hand wrijft; eene handelwijs, die maar zeer zelden zonder kwade gevolgen blijft, en zelfs eene ontſteking van het oog, ja eene geheele verwoesting van het zelve na zich ſleept, terwijl naamlijk, door dit onvoorzigtig wrijven, zulke ligchamen, die hoekig en ſpits zijn, gelijk, bij voorbeeld, ſplinters van ijzer, in de bovenhuid, en dikwerf dieper, gedrukt worden, zoo zelfs, dat ſlechts een zeer geoefend oogmeester ze, zonder het oog te benadeelen, er weêr uithalen kan Ik ben er van overtuigd, dat dit een zeer ongewoon geval zijn zou, indien men het oog, bij zulk eene gelegenheid, doelmatig wist te behandelen. Eene geheele verwoesting van het oog, die men toch waarlijk niet zelden uit vreemde ligchamen, die onder de oogleden gevallen zijn, ziet ontſtaan, zou dan tot de zeldzame verſchijnſels behooren.

Zoo haast eenig vreemd ligchaam, het zij van hoedanigen aard het wil, als het maar geen zoodanig is, dat, uit hoofde zijner bijzondere onvernietigbare ſcherpte, het oog nadeel doen kan, gelijk bij voorbeeld, ongebluschte kalk, in het oog valt, trekke men het bovenſte ooglid, ter-

wijl

wijl men hetzelve bij de hairtjes aanvat, zoo veel mooglijk, van den oogappel af en buige het hoofd tevens voor over. Het best is het, wanneer men dit zelf doet; want de eigen bevinding leidt ons het veiligst, om niet te ſterk te trekken. Deze raad echter geldt dan alleen, wanneer het vreemde ligchaam zich onder het bovenſte ooglid bevindt. Door deze handgreep bewerkt men, vooral zoo men die meermalen herhaalt, terwijl men het oog telkens eenige minuten laat rusten, eenen grooten toevloed van tranen, die het vreemde ligchaam bijna altijd zeer ſpoedig geheel wegſpoelen, of ten minſte naar den grooten hoek van het oog brengen, alwaar het ligt, met het zamengerold tipje van eenen zakdoek, kan worden weggenomen.

Is deze handgreep niet genoegzaam, dan ſtrijkt men met den vinger zeer zachtjes en herhaald van den uitwendigen ooghoek naar den inwendigen toe langs het ooglid, waar door het vreemde ligchaam gewoonlijk naar het rood rondachtig ligchaam rolt, dat in het midden van den grooten ooghoek ligt en wij de tranen karunkel noemen; ook dan kan het gemaklijk, met den zakdoek of een fijn penſeel, geheel en al uit het oog gehaald worden.

Wanneer eindelijk ook dit niet helpt, vat men, gelijk ik ſtraks verklaard heb, het bovenſte ooglid, bij de hairen, en trekt het, zoo veel moog-

lijk, van den oogappel af, draait dan het oog naar beneden, en ſtrijkt met een klein penſeeltje, dat met room van melk en ſlijm van arabiſche gom beſtreeken is, van den buitenſten naar den binnenſten ooghoek tusſchen de oogleden en het oog door, wanneer het vreemde ligchaam gewoonlijk aan het penſeel blijft hangen.

Het is zekerlijk het best, wanneer iemand anders, dan de lijder zelf, deze handgreep verrigt; want zulk een ontdekt zeer ligt de plaats, waar het vreemde ligchaam zich eigenlijk onthoudt, bij aldien hij den lijder, tegen het licht, op eenen ſtoel zet, en hem het hoofd wat achter over, het oog eenigzins zijdwaarts laat houden, terwijl hij tevens het ooglid opbeurt. Ziet hij nu het vreemde ligchaam, dan ſtrijkt hij ſlechts met de punt van het penſeeltje op die plaats, en veegt hetzelve uit het oog, waar bij het oog natuurlijk nog minder geprikkeld wordt, dan wanneer de lijder zelf deze handgreep verrigt. Inmiddels kan ieder mensch deze kleine kunstbewerking doen, zoo hij niet de grootſte lompert of domoor is.

Zoo haast men beſpeurt, dat het vreemde ligchaam, gelijk vooral bij glas, ijzer of andere harde ſplinters gebeurt, in het hoornvlies, dat is, in die doorſchijnende gewelfde huid, welke den gekleurden appel, even als het glas van een horologie, bedekt, vast zit en zich niet met het penſeel laat wegvegen, is het volſtrekt nood-

zaak-

zaaklijk, dat men terſtond bij eenen kundigen arts hulp zoeke; anders is, in de meeste gevallen, het oog weg of ten minſte van zijn gezigt beroofd.

Valt er ongebluschte kalk, vitriool, zeer droge tabak of peper in de oogen, dan moet men hetzelve terſtond, met een eenigzins grooter penſeel, dat men met boter beſtrijkt, uit het oog vegen, en voords, zoo ſpoedig mooglijk, eenen arts opzoeken, die de verdere behandeling volvoert. Wacht men, met het uitwisſchen zoo lang, tot men den geneesheer gevonden heeft, wat dikwerf in het eerſte kwartieruurs niet geſchieden kan, dan blijven ligt al die plaatſen van het doorſchijnend hoornvlies, die langer door zulke ſcherpe ligchamen geprikkeld worden, gerimpeld en ondoorzigtig.

Het is mede een gewigtige regel van voorzigtigheid, dat men de bovengemelde zeer ſcherpe en bijtende ligchamen nooit, door wasſchen, zoeke uit het oog te brengen; want daar door wordt derzelver werking ſlechts nog meer verſpreid, — en het gevaar voor het oog nog meer vergroot. Alleen omwikkelende, ſlijmachtige of zeer vette middelen, gelijk bij voorbeeld de boter, kunnen de bijtende, verwoeſtende kragt dezer ligchamen ogenbliklijk tegen gaan.

Niet zeldzaam gebeurt het in de eerſte ogenblikken, na dat er een vreemd ligchaam in het

oog gevallen is, dat er eene kramptrekking ontſtaat, dat is, een volſtrekt onvermogen, om, met het grootſte geweld zelfs, de geſloten oogleden te openen. Zoo dra dit gebeurt, moet men eenen arts roepen, zoo de gevolgen niet bedenklijk worden zullen; hij, die geen arts is, kan zich zelven hier niet meer helpen.

Men kan zich echter niets onzinnigers denken, dan de ingewortelde gewoonte, dat men, als er een vreemd ligchaam in het oog gevallen is, er nog een ander bij doet, dat gewoonlijk in een kreeftsoog of goede paerel beſtaat. Zeer dikwerf komen mij lijders voor, die, twee ja drie dagen lang, vreemde ligchamen onder het ooglid hebben, wat dan ontwijfelbaar eene hevige ontſteking veroorzaken moet; want wij zien immers, dat, wanneer het ligchaam, dat in het oog valt, ook nog zoo klein is of nog zoo korten tijd in hetzelve blijft, het oog nogthands eenige dagen of uren roodachtig, waterachtig en gevoelig voor de lucht maakt. Dit alles evenwel zal wel haast verdwijnen, wanneer men het oog, na dat het vreemde ligchaam uit hetzelve vewijderd is, menigmaal met koud water wascht of beſproeit.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen, wanneer deze of gene Inſecten dezelven geſtoken hebben.

Wespen, bijën, maar vooral muggen ſteken de oogleden ſomwijlen zoo hevig, dat er een rood, zeer ſterk brandend gezwel uit ontſtaat, dat ons verhindert, om het oog te openen. Het eerſte, wat men, in zulke gevallen doen moet, is toe te zien, of de angel van het inſect ook achter gebleven is, en dan denzelven, met een fijn tangetje, waar mede men anders de hairen uittrekt en dien men overal bekomen kan, uit de huid te trekken. Al het wrijven en krabben van het gezwel is ten uiterſte nadeelig, en men kan daar door zeer ligt eene hevige ontſteking en ettering van het oog veroorzaken. Omſlagen van koud water, waar onder men wat zout, gewone azijn of goudgelid mengt, en dat men met vloeipapier oplegt, vernietigen het gezwel met alle deszelfs gevolgen wel ſpoedig. Ook van het inpakken der ſpaanſche vliegen heb ik reeds meermalen een hevig, ontſteekbaar en zeer pijnlijk zwellen der oogleden zien ontſtaan, dat altijd, binnen een paar dagen, werd weggenomen, wanneer ik er herhaalde reizen vloeipapier met een mengſel van vier onceu zuiver water en een dragma geest van kampfer liet opleggen.

DERDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen, wanneer zij, na kwetsingen in den omtrek derzelver, met bloed ondergeloopen zijn.

Na eenen slag of stoot ziet het oog er menigmaal zoo vreeslijk rood uit, dat een onkundige gemeenlijk gelooft, het oog zij voor altijd verloren; want zelfs het witte gedeelte des oogappels wordt donkerrood of zelfs wel zwart, en hangt somwijlen, even als een met bloed gevulden zak, tusschen de oogleden uit. Dit gebeurt menigmaal niet slechts aanstonds, wanneer men eenen slag of stoot op het oog gekregen heeft, maar men ziet het ook niet zelden, lang na de kneuzing, wanneer dezelve boven het oog aan het hoofd geschied is, terwijl het uitgeloopen bloed, allengs in het oog afdaalt.

Zulke kneuzingen vereischen, wel is waar, menigwerf de hulp van den arts, dan, wanneer de lijder geen gebrek noch verandering in het gezigt bespeurt van het lijdende oog, wanneer er geen pijn bij komt, maar enkel een spannend gevoel, heeft men geen hulp van eenen geneesheer noodig; want die ganschе afzigtige vertooning wordt, door het vlijtig opleggen van laauwe compressen, weggenomen, die echter met de

volgende middelen moeten bevochtigd zijn: men neemt twee dragma's rozemarijn bladeren, giet er vier oncen rooden wijn en even zoo veel water kookend op, laat dit alles een kwartieruurs ſtaan en giet het dan door eenen doek. Van dit zeer kragtig middel druppelt men zeer dikwerf iets laaaw in het oog. Beſpeurt men, dat de donkerroode kleur van het oog hoe langs zoo meer opheldert, en het afgietſel eindelijk maar weinig werking meer doet, dan mengt men bij hetzelve ſlecht eenige druppels geest van ammoniak-zout, en men vaart met dit mengſel, verder zoo lang voord, tot het ondergeloopen bloed geheel en al verdwenen is.

Somwijlen vertoont zich, na eenen hevigen hoest, braken, of na eenen kleinen ſtoot, bij voorbeeld met de punt van eenen hoed, een zeer helder rood vlekje in het wit van het oog, dat dikwerf geen het minſte gevoel veroorzaakt, en men niet eens ontdekt, wanneer men niet in den ſpiegel ziet of door iemand anders er opmerkzaam op gemaakt wordt. Ook dit roode vlekje is, bij zulke omſtandigheden, geen ontſteking, maar enkel eene geringe uitſtorting van bloed onder het vlies, dat den oogappel met de oogleden verbindt, en vereischt dezelfde ſtraks gemeldde behandeling.

VIERDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen, na eene plotslinge verkoeling van het van zweet druipend aangezigt.

Menigmaal komt mij het geval voor, dat ik bij lijders aan de oogen geroepen word, die hun van zweetdruipend aangezigt plotsling verkoelden, terwijl zij zich of aan eene koele lucht bloot ſtelden, of zich met koud water wieſchen. In zulke gevallen ontſtaat er dan *ſomtijds* plotsling een roodachtig, maar bijkans doorſchijnend zwellen van de randen der oogleden, dat zich niet zelden over beide de oogleden, inzonderheid over het bovenſte ooglid verſpreidt; de lijder gevoelt dan verder geen ongemak, dan dat hij het oog niet behoorlijk open doen kan.

Dit toeval heb ik meermalen gezien, dat mannen en vrouwen, in den ſchouwburg, zoo plotsling overviel, dat zij denzelven, uit angst, terſtond verlieten.

Dit toeval is, wel is waar, voor en aan zich zelven, van geene betekenis, wanneer het terſtond goed behandeld wordt; en die geheele behandeling beſtaat daar in, dat men ogenbliklijk drooge kusſentjes, met vlierbloemen en boonenmeel gevuld, warm op de oogen legt, die men telkens, eer zij er opgelegd worden, wat met

kamp-

kampfer beſtrijkt. Binnen vier en twintig uuren is het ganſche ongemak gewoonlijk weggenomen. Wie echter, in zoodanig geval, zijne oogen wascht, of zelfs wel met prikkelende natte omſlagen behandelt, kan zich daar door ligtlijk de hardnekkigſte en gevaarlijkſte ongeſteldheid der oogen op den hals halen.

Nogthands kan het ook gebeuren, dat zulk eene plotslinge verkoeling van het gezigt eene nadeelige uitwerking op het oog zelf, ja zelfs op het gezigt doet. Zoo dra zich zulke verſchijnſelen voordoen, moet de lijder op het ſpoedigst hulp bij den oog-arts zoeken; want, wilde hij hier de bovengemelde handelwijs in acht nemen, hij zou zich ligtlijk van zijn gezigt berooven kunnen, naardien men dan geheel andere middelen gebruiken moet, om de uitwerkſelen van de geſtoorde uitwaſeming bij tijds te voorkomen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Behandeling der Oogen gedurende de Kinderpokken.

Dit korte opſtel had ik in den beginne voor zeker Journaal beſtemd; maar de dringende aanzoeken mijner vrienden zoo wel, als de treurig-

ſte voorbeelden van de vreeslijke verwoestingen, die de natuurlijke pokken onlangs weêr, ten aanzien der oogen, hebben aangerigt, haalden mij over, om het hier in te voegen.

Het is ongelooflijk, hoe ondoelmatig en zinloos de oogen der arme kinderen, gedurende de pokken, (van artſen zelfs) behandeld worden; en niets kan ons daarom meer welkom zijn, dan eene wijze van behandeling derzelven, die volkomen zeker en op eene ondervinding van vele jaren gegrond is, eene wijze van behandeling, waar door wij alleen, met zekerheid, die ijslijke verwoestingen kunnen voorkomen, welken zoo menigmaal een onvermijdlijk gevolg van de pokken zijn, en die jaarlijks zoo vele kinderen van hun gezigt berooven.

Zeer in het oog loopend is de algemeene, met daadzaken bewezen, opmerking, die tot geene geringe aanbeveling voor de inënting der kinderpokken dient, dat er zich, na de ingeëntte kinderpokken *maar zeer zeldzaam* een dier oogziekten vertoont, welken wij evenwel, na de natuurlijke pokken *zoo menigvuldig* zien ontſtaan; en dat zelfs dan, wanneer er, bij hen, die de pokken ingeënt zijn, ontſtekingen der oogen ontſtaan, dezelven nogthands op verre na zoo verwoestend en boosaardig niet zijn, als die bij hen, welken men niet ingeënt heeft.

Het zijn nu bijkans zestien jaren, dat mij in deze

deze ſtad (Weenen) de genezing der oogziekten toevertrouwd is. Jaarlijks komen mij, door een gerekend, ten minſte zestig of zeventig (*) kinderen voor, die onder, of ſtraks na de pokken, door de hevigſte ontſtekingen der oogen overvallen worden. Velen hunner kunnen deels uit hoofde van de hevigheid der kwaal, deels uit gebrek aan zorgvuldige oppasſing, niet gered worden, zoo dat men elk jaar, door een gerekend, agt of tien veronderſtellen mag, die hun gezigt, ja hunne oogen zelfs, geheel en al verliezen; — en nogthands kwam mij, ſedert zoo vele jaren, ſlechts eene enkele reis, in mijne praktijk het geval voor, dat er, na ingeëntte pokken, eene oogöntſteking van eenig belang ontſtond, die echter ligt en ſpoedig genezen werd. — Deze opmerking hebben mij ook andere groote ervaren oogartſen bevestigd, welken ik daar over raadpleegde.

Het tijdſtip, waar in de pokken hare nadeelige uitwerking op de oogen aan den dag leggen, is zeer verſchillend; ſomtijds geſchiedt zulks reeds terwijl zij uitkomen, of gedurende de ettering, maar,

(*) Men neme in aanmerking, dat ik hier die kinderen in het geheel niet mede in rekening breng, voor welken men jaarlijks in menigte hulpe bij mij zoekt wegens reeds verjaarde oogziekten, door de kinderpokken veroorzaakt.

maar, in de meeste gevallen, eerst dan, wanneer zij opdroogen, of zelfs langen tijd na dat zij alreede afgeloopen zijn. Dus zag ik niet zelden van zelf ware pokken op het hoornvlies, en tevens op andere deelen van het ligchaam, in de derde ja zesde week na de pokken, ontſtaan; een toeſtand, dien ik het napokken noem, en die menigmaal veel gevaarlijker is, dan de pokken zelven. Dikwijls kwamen deze latere pokken eerst ten voorſchijn door het laauw baden van het ligchaam, dat ik, uit hoofde eener pokächtige ontſteking der oogen, die zich reeds ten tijde van de pokken geopenbaard had, voorſchrijven moest. Een aantal waarnemingen hebben mij er van overtuigd, dat het deels van de bijzondere geſteldheid des lijders, die de pokken heeft, deels van de zorgvuldige of ſlordige, verſtandige of ongerijmde zorg voor de oogen, gedurende het beloop der pokken, deels van de behandeling des geneesheers, en eindelijk deels van de huishoudlijke betrekkingen en omſtandigheden des lijders afhange, of de oogen vroeger, later of in het geheel niet door het pokgift aangetast worden.

Een der ſchadelijkſte vooröordeelen, dat, voor en aan zich zelven alleen, de eenigſte oorzaak van de meeste ongeſteldheden der oogen is, die onder of na de pokken ontſtaan, blijft de zoo oude waan, die artſen zelfs hier en daar nog

on-

onderſteunen, dat hij, die de pokken heeft, eenige dagen lang, blind zijn moet, dat is, de oogleden moet geſloten hebben, en dat elke proef, om de oogleden te openen, niet anders dan nadeelig voor het oog zijn kan. Hoe dikwerf zien wij helaas! niet, wanneer, na verloop van eenige dagen, de oogleden zich van zelf weêr openen, dat een of beide oogen zonder redding verloren zijn; en dit zou waarſchijnlijk niet geſchied zijn, zoo men die ongeſteldheid der oogen, terſtond bij derzelver ontſtaan, ontdekt en op eene behoorlijke wijze behandeld had.

Wie de navolgende regelen van voorzigtigheid bij kinderen, die de pokken hebben, naauwkeurig in acht nemen wil, dien ſta ik er borg voor, dat er nooit, of immers zeer zelden, gedurende of na de pokken, kwade toevallen aan de oogen zullen ontſtaan, en dat, zoo de pokken ook indedaad zeer boosaardig waren, en deze of gene ongeſteldheid der oogen veroorzaakt mogten hebben, dezelven toch nooit zoo vreeslijk woeden, en alle hulp van den geneesheer tegenſtreven zal, als thands helaas! dikwerf het geval is.

1. Zoo haast de pokken uitkomen, wasſche men de oogen menigmaal op eenen dag, er moge nu eene opzwelling der oogleden plaats grijpen of niet, met een mengſel van vier oncen rozenwater, een dragma ſlijm van arabiſche gom en der-

tig

tig druppels laudanum van SYDENHAM.

2. Ontſtaat er daadlijk eene zwelling der oogleden, zweten de randen der oogleden een klevend ſlijm, dat dezelven toelijmt, dan poge men dit ſlijm geſtadig met het gemelde oogwater, dat men, in dit geval echter laauw gebruiken moet, los te maken, en de oogleden behoedzaam te openen. Maar zulks moet altijd bij een zeer gematigd licht geſchieden, naardien eene te ſterke prikkeling van het licht reeds voor en aan zich zelve, in dit geval, in ſtaat zijn zou, om eene ontſteking der oogen te veroorzaken. Dus zou men ook de ergſte gevolgen doen ten voorſchijn komen, wanneer men de oogleden met groot geweld van elkander wilde trekken; het is genoeg, wanneer zij ſlechts zoo ver van elkander verwijderd worden, dat men iets van het oogwater in het oog druppelen, het ſlijm, dat zich onder de oogleden verzameld heeft, afſpoelen, en zien kan, of het oog niet rood, het hoornvlies niet duister is. Bevindt men het een of het ander, dan is er de ſpoedigſte hulp van den arts noodig. Dit onderzoek van het oog moet ten minſte driemaal op eenen dag geſchieden.

3. Is

3. Is het ſlijm, dat zich meestal tusſchen de oogleden en het oog zet, menigvuldig of taai, zoo dat het, door het indruppelen niet weggeſpoeld kan worden, zoo ſpuite men het gemelde oogwater in den buitenſten hoek van het oog, door middel van een zeer fijn ſpuitje, langzaam tusſchen de oogleden; en dan dringt het ſlijm ligt en allengs uit den binnenſten hoek van het oog, alwaar men het voords gemaklijk, met eenen zuiveren doek, wegwisſchen kan.

4. Beſpeurt men, dat de pokken maar zeer langzaam uitkomen, en er reeds in dit tijdperk, eene zwelling der oogleden en gevoeligheid der oogen voor het licht ontſtaat; zoo zette men den lijder tweemaal des daags, ten minſte een uur lang, in een warm bad, wanneer men bemerken zal, dat het uitkomen der pokken bevorderd zal worden, en dat zij niet aan het hoofd en omtrent de oogen, maar aan de uiterſte deelen des ligchaams verſchijnen zullen. —— Juist om deze rede kan ik ook het gebruik van warme baden, in het algemeen, als een zeer nuttig behoedmiddel tegen de ongeſteldheden der oogen met regt aanbevelen.

5. Men

5. Men zoeke, zoo veel het ſlechts mooglijk is, zulke poklijders, die het reeds op de oogen hebben, het genot van vrije, maar zuivere, en, zoo mooglijk, warme lucht te verſchaffen; want ik heb niet zelden gezien, dat de zwelling der oogleden, binnen eenige uren, verdween, als men kinderen, die de pokken hebben, en voorheen opgeſloten waren, in de vrije lucht bragt. Nogthands heeft men hier de voorzigtigheid noodig, om het oog, dat buiten dien zeer gevoelig voor het licht is, met eenen ſcherm van groen taf te bedekken, op dat de nadeelige werkingen van de te hevige prikkeling des lichts mogen verhinderd worden.

Bij den Uitgever dezes is gedrukt en te bekomen:

I. M. A. WEICKARD, de Wijsgeerige Arts, 4 deelen compleet. . . . . *f* 7 : 4 : 0.

II. C. W. HUFELAND, goede raad aan moeders, over de gewigtigſte onderwerpen van de natuurlijke opvoeding der kinderen, in de eerſte jaaren. Met eene Voorrede en Aanmerkingen van den Geneesheer G. BAKKER. . . . . *f* 0 : 15 : 0.

III. C. F. HOFFMAN, Beantwoording der vraage: hoe kunnen vrouwen, zonder benadeling haarer gezondheid en ſchoonheid, blijde moeders van gezonde kinderen worden? Met Aanmerkingen van den Geneesheer DAVID HEILBRON, Cz. . *f* 1 : 5 : 0.

IV. R. DIBBETZ en C. G. ONTYD, Proeven en Waarnemingen over de Inënting der Koepokken, (*Cowpox*) (*Vaccine*) tot heden in onderſcheidene landen van Europa in het werk geſteld. . . . . *f* 0 : 11 : 0.

De Uitgever van dit Werkje plaatst hier de beöordeeling welke door de Schrijvers van het LEIPZIGER JAHRBUCH DER NEUESTEN LITERATUR, in hun blad van den 16. Juny dezes jaars, over hetzelve gegeven is, met oogmerk om het Publiek met dit boekje, en te gelijk met deszelfs innerlijke waarde, ſpoediger dan gewoonlijk, bekend te maken. Zij luidt dus:
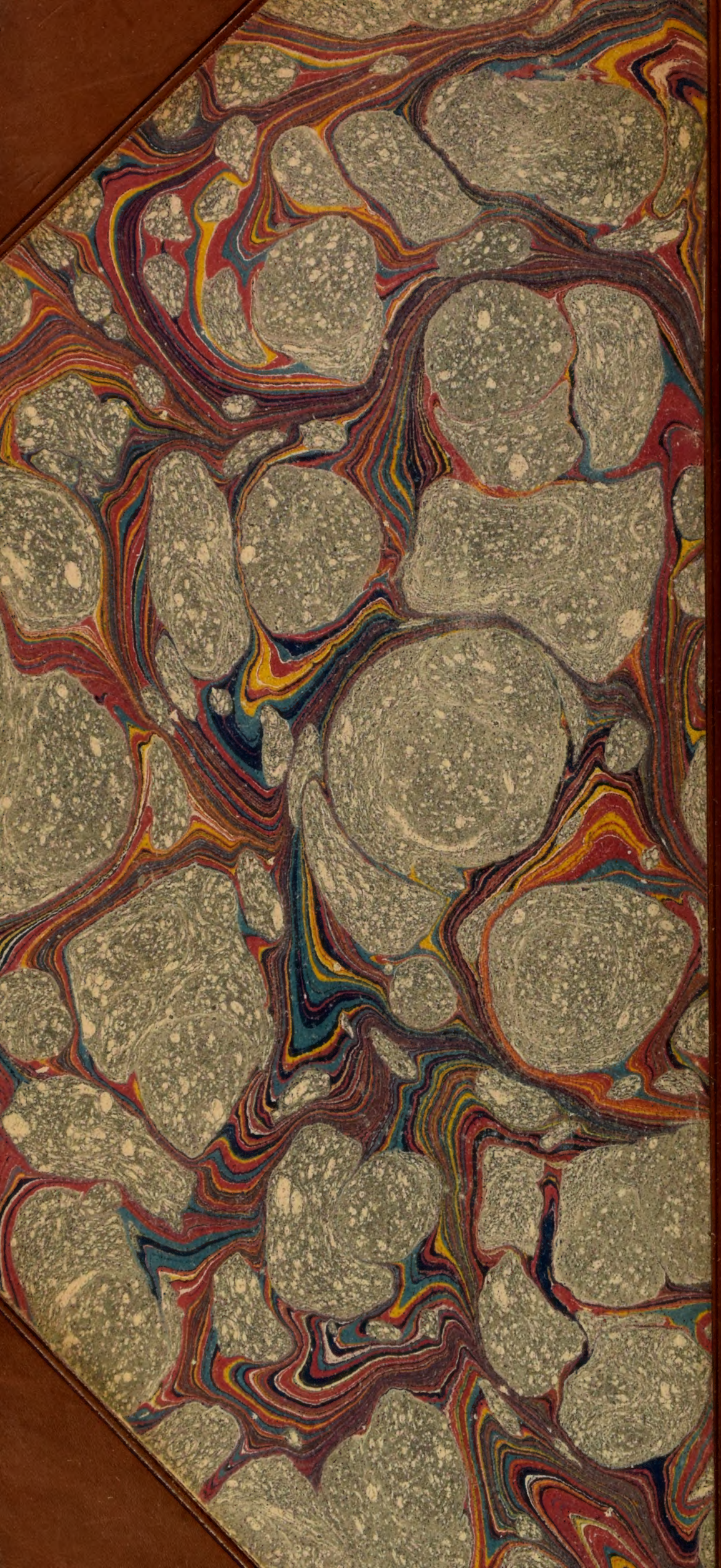
Hoe groot de verwagtingen ook zijn, met welken men dit werk van eenen onzer voornaamſte Oogmeesters in de hand neemt, zal men egter vinden, dat het dezelven eerder nog overtreft, dan dat het er niet aan zou beäntwoorden, en dit moet ons des te aangenaamer zijn, wijl onder de groote menigte van leefregelkundige geſchriften, welken zedert verſcheiden jaaren in het licht komen, te weinigen gevonden worden van eene bijzondere innerlijke waarde. De Schrijver geeft, in eenen eenvoudigen, waardigen en beknopten ſtijl, uit den ſchat zijner ondervindingen de voornaamſte omſtandigheden op, welken op de gezondheid der oogen betrekking hebben; hij geeft duidelijke, vaſtgeſtelde grondregels aan de hand, welken voor de onſcheidbaare omſtandigheden van een' ieder berekend zijn, en welker grond zelfs voor onervarenen in de geneeskunde volle overtuigingskragt moet hebben, wijl dezelve uit bekende daadzaaken eenvoudig verklaard, maar geenzins op eenige onderſtelling of beſpiegelende ſpitsvindigheid gegrond is; vooröordeelen en misbruiken zijn gewraakt, en derzelver nadeel, egter zonder overdrevenheid, geſchetst; de voorſtellen, welken gedaan worden, zijn zonder uitzondering aan het oogmerk beäntwoordende en gemaklijk uittevoeren; verſcheiden regelen zijn door voeglijk verhaalde geſchiedniſſen van ziekten nog tastbaarer en nadruklijker gemaakt, en op eenige plaatzen geeft de Schrijver voorſchriften van een leefregelkundig gedrag bij oogziekten, voor welken zelfs beöefenaars der geneeskunde hem dankbaar moeten zijn. Met één woord, wij kunnen deze verhandeling als eene der beste bijdragen tot de leefregelkunst aanbevelen.